

JAKIN

EUSKAL KULTURA

IKUSPEGI BIBLIOGRAFIKOA

Karlos Santamariaren pentsaera
JAKINeko idazlanak 1981-1990

Azaroa
Abendua

61

1990

aurkibidea

<i>Zenbaki honetan.....</i>	3
-----------------------------	---

Euskal kultura. Ikuspegi bibliografikoa

KOLDO ZUAZO: Euskalaritza 1960-1990	7
JESUS MARI LASAGABASTER: Euskal Literaturaren azterketa 1960-1990	43
PATRI URKIZU: Antzertia 1980-1990	65
JON BAGÜES: Musika 1960-1990	73

Gaiak

JOXE AZURMENDI: Karlos Santamariari omenalditxo gisa.....	87
---	----

Aurkibideak

Idazleen arabera	113
Gaien arabera	141

Eskuetan duzun hau bigarren aldiko 61. zenbakia da eta 1990eko seigarrena, hots, aurtengo azkena.

Duela bi urte programatu genuen irakurlego ez-espezializatuarentzat jakintzaren hainbat alorretan informazioa eskaintzea. Ilde borretatik emanak ditugu iadanik, Zientzia eta Teknologia (Jakin 54), Euskal historiografia (Jakin 55), Gaur eguneko zientziak (Jakin 57). Egitaraua osatzera dator orain aurkezten dugun gai nagusi hau: Euskal kultura. Ikuspegi bibliografikoa. Gure asmoa, orduan agertu bezala, hauxe da: zientziaren eta euskal kulturaren zenbait alorretan gero eta zabalagoa den ierkuntzaren eta bibliografiaren basoan hiru nagusi batzuk markatzea. Azken hamarkadetan izan ditugun ikerlan eta argitalpen baliozkoenak azpimarratu nahi izan ditugu, oraingoan adibidez, Hizkuntzalaritzan, Literaturan, Antzerkian eta Musikan. (Artikulu soltetarako utzi ditugu beste alor batzuk, hala nola, arte plastikoak, zinema, eta beste).

Aipatu alor horien berri emateko eskatuz, gaita ongi menderatzen dutenengana jo dugu. Eta borrela, Koldo Zuazok artiku-

lu luze eta mamitsuan Hizkuntzalaritzan egin diren lan baliozkoen berri ematen du zebatz eta mebatz, lan-sail bat aukeratu eta balioztatuz, eta gainerakoen zerrenda eskainiz. Txuma Lasagabasterrek euskal literatur azterketan egin diren saio nagusien edukina eta ekarria azaltzen ditu. Antzerkiaren azken bamarkadako ikerlanak eta gorabeherak aztertzen ditu Patri Urkizuk. Eta, azkenik, Jon Bagües-ek euskal musikologiaren liburuak sailkatzen ditu, sarreratxo baten ondoren.

Kulturaz —gure kulturaz— arduratzen den irakurlego eta euskaltzalegoak estimatzen jakingo duela espero dugu bere eskuetan jartzen dugun baliabide berri hau.

Gaiak sailean Karlos Santamariak Jakin-en idatzi dituen pentsamendu-lanen azterketa egiten du Joze Azurmendik. Azterketaren beraren balioaz gain badu lan bonek balio erantsia: Jakin taldeak K.Santamariari omenaldi gisa eskaini nahi bait dio azterketa hau, lankidetzaren zilarrezko ezteletan.

Eta zenbakia, urtea eta fase hau isteko, **Aurkibideak 1981-1990**. Jakin 21.ean argitara eman genuen aurkibidea osatzera dator oraingo hau. Aurkibide bartan Jakin-en hasieratik ordu-rarteko artikulua guztien erreferentzia bila dezake irakurleak. Oraingo aurkibide honi esker, 21. zenbakitik 61. zenbakirainoko egileak eta gaiak bila ditzake. Bien artean, beraz, Jakin-en historia osoko produkzioaren berri du irakurleak, egileen arabera eta gaien arabera emana bietan.

Arestian aipatu bezala, zenbaki bonekin bigarren aldiko lehen fasea burutzen dugu. Hurrengo zenbakitik aurrera aldizkariak beste itxura bat hartuko du: tamainaz handiagoa, testuz irakurterrazagoa eta edukinez aberatsagoa.

Koldo Zuazo
Jesus Mari Lasagabaster
Patri Urkizu
Jon Bagües

EUSKAL KULTURA IKUSPEGI BIBLIOGRAFIKOA

Euskalaritza 1960-1990

Euskararen historia eta Filologia, Dialektologia, Gramatikagintza eta Syntaxia, Hiztegiagintza, Fonetika eta Fonologia, Soziolinguistika eta Hizkuntzaren soziologia, Koldo Mitxelenaren eragina, Aldizkari eta lan bildumak, Argibide bibliografikoak.

Euskal literaturaren azterketa 1960-1990

Euskal literaturaren historiak, Azterketa orokorrak, Euskal literatura jeneroka, Ahozko literatura.

Antzertia 1980-1990

Sorketa lanak, Itzulpen lanak, Saio eta artikuluak.

Musika 1960-1990

Orokortasunak eta zenbait alderdi, Musikaren historia, Biografiak, Folklorea, Kantutegiak, Kanta herrikoiak, Musikatresnak, Dantzak, Bertsolaritza, Aldizkariak, Partiturak, Musika argitarapenak, Diska argitaletxeak, Liburutegiak.

Euskalaritza 1960-1990

Koldo Zuazo

0. Sarrera

Besteri ekin baino lehen, epe honetako zenbait ezaugarri azpimarratu nahi nuke.

Eten nabarmena gertatu zen Euskal Herriaren bilakabidean 1950 aldera. Gerrateetako (1936-39 eta 1939-45) eta gerraosteko urte antzuak atzean utzi eta Herri berri bat eraikitzeko lehen ahaleginak azaldu ziren sasoi hartan. Herriaren nortasun galduarenganantz —ukatuarenganantz, hobe— zuzendu ziren ahaleginok, nortasun horren osagaletarik adierazgarrienetakotzat euskara bera joz.

Ardura honek eraginda edo, nonbait, hizkuntz kontuekin lotura duen (iker)lan franko plazaratu da aztergai dugun epean.

Ez da, ez, halabehar hutsa, guztiz emankor suertatu diren hainbat aldizkari garai hartantxe sortu izana: *Eusko-Jakintza*

(1947-57), *Gernika* (1948-53), *Egan* (1. aroa, elebiduna, 1948-54; 2. aroa, euskara hutsean, 1954-87), *Euzko-Gogoa* (1950-59)...

Egonean zegoen Euskaltzaindia ere, orduantxe hasi zen nagiak ateratzen eta alor berriak jorratzen. 1950 ingurukoak dira Altubek, Krutwigek zein Villasantek euskara bateratu eta baldintza berrietara egokitu asmoz aurkeztutako proposamenak.

60ko hamarkadan azaleratu ziren abiadura berri honen lehen emaitzak. Azkarragoa izango zen abiada, eta ugariagoak eta umatuagoak fruituak, ondorengo urteetan. Berebiziko eragina izan dute, noski, 1977az geroztik Deustuan, Donostian eta Gasteizen —Bordele eta Baionakoak aurrantzi gabe— ireki diren Euskal Filologiako Fakultateek.

Guzti honen ondorioz, zeharo aldatu dira Euskalaritzaren izaera eta ezaugarriak. 50 eta 60ko hamarkadetan "zaletuak" (euskaltzaleak) baldin baziren nagusiki euskara-gaietan zihardutenak —alde batera utziko ditugu oraingoz hizkuntzalari atzerritarrak—, behin 80ko hamarkadara iritsiz gero, "ofiziodunak" (euskalariak) —euskaltzale ere izanik edo izan gabe— ditugu lehenetasuna berenganatuz joan direnak. "Euskaltzale / Euskalari (+ euskaltzale)" bereizketa hori geroz eta gardenago bilakatu da azken urteotan eta, ondorengoetan, urak beren bidetik badoaz behinik behin, are gardenagoa izango dela espero behar.

Osterantzeko ondorioz ere etorri zaigu ordea. Atzerritarrak genituen iragan garaietan Euskalaritzaren zutabe eta ardatz. XVIII. mende-hondarretan Humboldt-ek urratutako bideari, Lécuse-k, Bonaparte-k, Dogson-ek, van Eys-ek, Vinson-ek... Gavel-ek, Lacombe-k, Saroïhandy-k, Schuchardt-ek, Uhlenbeck-ek... eman zioten jarraipena. Aztergai dugun epean, K. Bouda, N. Holmer, R. Lafon, A. Martinet, A. Tovar... nabarmendu dira. 1960 inguru horretan iritsitakoak dira J. Allières, W. H. Jacobsen Jr., R. de Rijk, T.H. Wilbur... Plazaratu berrien artean, azkenik, G. Rebuschi, R.L. Trask... aipa genitzake.

Baina, garbi dago, hizkuntzalari atzerritarrok Euskal Herrian bertan jaioetakoan aldean zeukaten nagusitasun hura tipituz joan

dela emeki-emeki. Batzuen eta besteen arteko tarte hori, XX. mende honetan orekatu da eta, gerraosteaz gero, bigarren multzoaren alde egin du nabarmen.

Bizpahiru ohar metodologiko ere egin nahi nituzke Sarrera luze samar hau amaitu aurretik.

Alde batetik, "euskalari" deitu ditudan horien lanei lehentasuna ematen saiatu naiz. Baina, gorago aurreratu bezala, "zale-tu" izendatu ditudanen eragina ere bete-betekoa izan da —eta beharrik!— 1960-90eko epe honetan. Ezin, beraz, erabat baztertu eta aipatzeke utzi.

Bigarrenik, eta Euskalaritzaren hau oso esparru zabala eta nabarra dela kontutan izanik, atal ezberdinak antolatzea erabaki dut: 1. Euskararen historia eta Filologia, 2. Dialektologia, 3. Gramatikagintza eta Sintaxia, 4. Hiztegigintza, 5. Fonetika eta Fonologia eta 6. Soziolinguistika eta Hizkuntzaren soziologia.

Txostenean zehar, hirugarrenik eta azkenik, lanen izenburuak eta egileen izen-deiturak baizik ez ditut eskuarki adierazi. Gainerako xehetasunak (non, noiz, zein argitaletxe edo aldizkarietan argitaratu diren, etab.) amaieran dagoen "Argibide bibliografikoak" eranskinean aurki daitezke. Eranskin honetan bada, gainera, txostenean azaltzen ez den zenbait lan. Maila handiko lanak denak ere, baina *Jakin*-eko arduradunek ezarri didaten orrialde-kopurutik sobera ez urruntzearren, aipatu ezinik gelditu direnak.

1. Euskararen historia eta Filologia

1.1. Hizkuntza baten izaera eta nolakotasunaz jabetuko bagara, beraren mendez mendeko bilakaeraren berri zchatza izan beharko dugu nahitaez.

Orainisue samarrekoa da gurean kezka hori. Artean, eta geure nortasun juridiko-politikoa aldarrikatze aldera edo, euskara garbi, aratz eta erdarek kutsatu gabea eraikitzeari lotu gintzaizkion.

Gaitzetsi egin ziren behin XVI. mendeaz gero genituen euskarazko izkribuak, haietan ere erdaren eragina nabari zelakoan nonbait.

Eragin hori jasan aurreko euskara herreraikitzea bihurtu zen helburu nagusi. Baina horretarako bitarteko ziurrik, ez ziur antzekorik, ez geneukanez, asmatzeari ekitea izan zen irtenbide bakarra. Fantasiakin, egiaztatu gabeko (eta are egiaztatu ezinezko) uste eta hipotesiekin, izkribu apokrifoekin... bete zen usu hutsune hori.

Izkribu zaharrak ziren, oster, arakatu eta miatu beharrekoak. Euskaldunok alegiazko euskara bat itxuratzen ari ginelarik, atzerrian eta atzeritarrek urratu zuten bide hori. Berlingo *Euskara* aldizkariak (1886-96) eta 1867-1916 bitartean Parisen argitaratu zen *RLPbC*-k (*Revue de Linguistique et de Philologie comparée*) izan zuten aitzindaritza. Geroago iritsi zen RIEV (1907-36).

Aztergai dugun epean, ordea, sail honetantxe egin dira aurrerapenik handienak. Guztiz erabakiorra gertatu da Koldo Mitxelenenaren iharduera. Euskara zaharreko hainbat izkriburen argitaratzaile eta aztertzaile izan genuen, baina, hemen, haren lan bi azpimarratu nahi nituzke bereziki:

- *Dictionarium Linguae Cantabrigiae*

Landuchio italiarrak 1562an bildutako hiztegia dugu. Mitxelena, berau aztertu ostean, ordurarte ezezaguna genuen euskalki bati zegokiola ohartu zen. Gasteiz inguruetan aspaldi mintzo zitezkeenari hain zuzen.

Ezin interesgarriagoa da Mitxelenak hiztegi honi jarri zion Hitzaurrea. Bertan, XVI eta XVII. mendeetako bizkaierazko izkribuekin erkatu zuen hiztegi honetako hizkera, elkarren arteko kidetasunak eta ezberdintasunak azpimarratuz. Horrela, bada, Arabako euskararen ezaugarriak eta, zeharka, baita bizkaiera zahararenak ere zehaztu zituen.

- *Textos arcaicos vascos*

1700 arteko euskarazko hitz, esaldi eta izkribuak biltzen aha-legendu zen liburu honetan. Biltzeaz gainera, aztertu ere egin zi-

tuen. Izkribuok ulertzeko izan zitezkeen korapiloak, korapilo hauek askatzeko bera baino lehenagokoek proposatutako irtenbideak, irtenbide hauek zeuzkan eritziak eta Mitxelenak berak egindako ohar eta iruzkin anitz aurki ditzakegu bertan.

- Ibon Sarasola, *Contribución al estudio y edición de textos antiguos vascos*

Aurrekoaren osagarri, Egitura ere guztiz anizekoa du, Mitxelenaren zuzendaritzapean burutu zuen Doktorego Tesiaren eranskina bait da Sarasolaren lan hau. Zinez aberatsa eta mamitsua da edukinaren aldetik ere.

Bi lan nagusi hauek landa, makinatxo bat testu eta izkribu zahar eman da argitara Euskalaritzaz diharduten aldizkarietan, *ASJU*, *Euskera* eta *FLV*-en batipat.

Eskertzekoa, orobat, argitaletxe zenbait, antzinako idazleen lanak gure eskuetan jartzearen, egiten ari den ahalegina. Diodanaren sendogarri dira Hordagok 1978-80 bitartean plazaratutako 29 liburukiak, Euskaltzaindiak 1979az geroztik sortutako "Euskararen Lekukoak" sailekoak (15 liburuki argitaratu dira dagoeneko) eta Euskal Editoreen Elkarteak, Eusko Jaurlaritzaren babesarekin eta zabalkunde helburuarekin, eratutako "Klasikoak" izeneko bilduma (36 dira dagoeneko plazaratuak, XIX eta XX. mendeetako idazleen lanak denak ere).

Ezin hemen guztiak banan-banan aipatu, honako hau izan ezik:

- Jose Mª Satrustegi, *Euskal testu zabarrak* (I)

Ez du Satrustegik, Mitxelenak edo Sarasolak egin bezala, bere lana hizkuntzazko ohar eta argibideekin hornitu. Testuak ditu huts-hutsean argitaratu. Liburuaren balio nagusia, hortaz, bertan bildu den izkribu-kopuru larrian eta izkribuotarik gehienak hizkuntzaren aldetik hain ezezaguna dugun Nafarroa Garaikoak izatean datza.

1.2. Badira, bestalde, idazle edo izkribu jakin bat ardaztat harturik ondutako lanak. René Lafon izan dugu aitzindarietako

bat honetan, 1949-60 bitartean, *BAP* aldizkarian, Oihenart eta Etxepareri buruz argitaratutako lan ugariak lekuko.

Aztergai dugun epeari nagokiola, hauexei deritzet azpimarra-garri:

- Jean Haritschelhar, *Le poète souletin Pierre Topet-Etchahun* eta batez ere egile beronen *L'oeuvre poétique de Pierre Topet-Etchahun*.

XIX. mendeko koblakari zuberotarraren ikerketa sakona burutu zuen Haritschelharrek. Lehen liburuan, Etchahunen bizimodu gorabeheratsuaren berri emateaz gain, literatur alderdia jorratzen da. Hizkuntzari lotuagoa dago bigarrena. Etchahunen lanen edizio kritikoa eta aldaera ezberdinen konparaketa, beti ere ohar aberatsez hornitua, eskaintzen zaigu bertan.

- Patxi Altuna, *Versificación de Dechepare*

Gogotik ekin dio P. Altunak izkribu zaharren edizio kritikoak atontzeari. Berari zor diogu Etxeberri Ziburukoaren, Mendiburu, Tartas, Frai Bartolome eta Ubillosen zenbait lanen argitalpena. Nolanahi ere, Etxepareri eskainitakoak dira goren mailara iristen direnak. *Linguae Vasconum primitiae*-ren edizio kritikoaz gain, Etxepareren hizkera eta bertsogintzaren berri izateko ezinbestekoa dugun liburu bikain hau plazaratu zuen Altunak.

- Luis Villasante, *Gero*. Egile beronena, *Axular*. *Mendea, gizona, liburua*

Arreta biziz aztertu du Villasantek Axularren *Gero* handia. Beronen argitalpen bi ere paratu zituen, 1964ean lehena, gaztelaniazko itzulpenarekin, eta 1976an, oharrez osatutakoa hau, bigarrena.

Beraren gramatika-lanetan ere (ikus 3.1 atala) erruz erabili zituen *Gero*-tik jasotako esaldi eta adibideak. Dena dela, oraindik ere ezin esan erabat agortua dagoenik Axularren hizkera oparoaren ikerketa.

- Beñat Oyharçabal, *La Pastorale Souletine. Edition critique de "Charlemagne"*

G. Hérèlle-k mende honen lehen erdialdean burututako ikerlanez kanpo, ezer gutxi sakondu da Pastoralgintza-alorrean. Oyharçabalen Doktorego Tesi honek egin zuen etena (1982). Sarrera aberats batekin batera, zubereraren berri izateko hainbat argibide dugu bertan.

1.3. Izkribu zaharren argitaratze etengabeak, bestalde, iharduera horretan egiten ziren akats ugariak ekarri ditu agerira. Hortik, hain zuzen, Testu-kritikak aspaldi honetan izan duen gorakada. Kezka hau ASJU aldizkariaren inguruan murgiltzen diren lankideen baitan somatzen da gardenenik.

Bertan argitaratu dira, esate baterako, egiletasun-auziez diharduten "Larramendiren Azkoitiko Sermoia" (1985) nola "XVI. mendeko bizkaierazko erretrauek" (1986), Joseba A. Lakarra-renak biak ere. Argitalpen batetik besterako aldaerez, egilearen beraren eta ondorengoaren zuzenketez ari da, Lakarra bera, "Burgosko 1747ko Dotrina" (1987) lanean.

Iturriekiko zorrak izan ditu Iñigo Ruiz de Arzalluzek bere "Notas sobre algunas traducciones vascas del Nuevo Testamento" (1987) delakoan aztergai eta, orobat, Leizarraga eta grekerazko testuari buruzkoan (ASJU Gehigarriak, 14).

Izkribu berberaren berridazketa desberdinez ihardun du Blanka Urgellek bere "Añibarroren *Esku-liburua*"-n (1985).

M. José Kerejeta, B. Urgell eta J.A. Lakarraren lanak aurki daitezke, halaber, azken honen ardurapean argitaratutako *Hiztegiak eta testuak* liburuan.

1.4. Aro edo garai jakin bati dagozkion ikerlan teorikoak ere azaldu dira. Hona hemen oinarrizkoentzat jotzen ditudanak:

— René Lafon, *Le système du verbe basque au XVIe siècle*

Aztergai dugun epekoa baino lehenagokoa da, izan, Lafonen lan galant hau. Bertoko nahiz kanpokoak liluratu (eta itsutu) dituen euskal aditza du ikergai, XVI. mendeko izkribuetan ageri

dena hain zuzen. Ezinbesteko lana, baldin eta euskal aditzaren egitura zuzen ulertuko bada.

— Joaquín Gorrochategui, *Estudio sobre la onomástica indígena de Aquitania*

Mitxelenak erakutsi legez, euskararen historiaren berri izateko ez da nahitaez XVI. menderarte itxaron beharrik. Erdi Aroko agiri eta dokumentuetan dautzan lekukoez at, laguntza ederra eman diezagukete iberikoan zein akitanieran idoro ditzakegunek. Akitanieraz den bezainbatean, hor dira Mitxelenak berak egindako lanak, Luchaire-ren aitzindaritasuna ahortzi gabe jakina.

Gorrochateguiaren haxe da, ostera, denetan osoena. Sarrera ezin interesgarriago baten ondoren, izkribu akitanieretan ageri diren jainko- eta pertsona-izenen bilketa zehatza egiten du, bakoitzari buruzko ohar eta iruzkinak erantsiz.

- Joseba A. Lakarra, *"Bizkaiera zabarra euskalkien artean"*

Honexeri deritzot ikertzaile honek dagoeneko plazaratu dituen lan ugarietarik osoen eta biribilen.

Eginahalak egin dira XX. mende honetan bizkaiera gainontzeko euskalkietatik banatzearen. Izan da "aparteko hizkuntza" dela aldarrikatu duenik ere. Behin eta berriz ekin zion Mitxelenak uste hauen ustelkeria salatzeari. J.A. Lakarrak bizkaiera zaharra eta gainerako euskalkien artean atzeman daitezkeen kide-tasunez dihardu ikerlan mamitsu honetan.

- Itziar Laka, *"Hiperbizkaieraren historiaz"*

Bizkaiera beste euskalkietatik banatze-nahi horrek egundoko eragina izan du euskalki honen bilakabidean. Arestian aipatu diren alegiazko euskara berreraikitze nahiak ere erantsi behar zaizkio joera horri eta guzti honen ondorio da "hiperbizkaiera" deitu denaren sorrera eta garapena. Azkuek eta aranatarrek bereziki bultzatutako joerok argi eta xehekiro azaltzen dizkigu I. Lakak lan honetan.

1.5. Ez da izango, ziurrenera, euskararen jatorriak eta gairontzeko hizkuntzekiko dauzkan ahaidetasunen auziak adina buruhauste eman duen besterik. Hamaika liburu eta txosten idatzi da honetaz eta oinarritzkoenak baino ezin, horrenbestez, hemen aipatu:

- Koldo Mitxelena, *Lenguas y Protolenguas*

Hizkuntz kontuetan jantziegi ez daudenak murgildu dira maiz honelako eztabaidetan. Ondorioz, jakina, gauzak argitu beharrean, nahasi eta lorrindu baizik ez dira egin. Ikusten ari gare-narekin zeharkako zerikusia baino ez badu ere, baitezpadakotzat daukat Mitxelenaren lan hau, baldin eta arrisku horiek saihestu nahi baditugu behinik behin.

Hizkuntz konparaketan eta berreraiketan erabili beharreko azterbide eta erizpideak azaltzen dizkigu bertan, "jokoaren" oinarritzko arauak nolabait esateko.

- Mª Teresa Echenique, *Historia lingüística vasco-románica*

Euskara eta beronen (balizko) ahaideen arteko harremanak zehaztearren egin denaren berri izateko sarrera egokia dugu Echeniqueren liburu hau. Eztabaidaren nondik-norakoa eta lortu diren emaitzarik nagusienak aurkezten zaizkigu. Aldi berean, euskara eta beronen inguruan, bereziki Erdi Arora bitartean, izan diren erromantzeen arteko zenbait eragin eta kidetasun ere laburbiltzen dira.

- Antonio Tovar, *Mitología e ideología sobre la lengua vasca*

Ahaidetasunak bilatze horren oinarrian mito eta ideologia jakinen eragina somatzen dugu maiz. Ezin hobeto erakusten zaigu guzti hori lan eder honetan. Nik, horregatio, bi akats ikusten dizkiot Tovarren liburuari. Alde batetik, ez du behar bezain argi isladatzen ideologia hauen eta baldintza sozioekonomikoen arteko lotura estua eta, zeharka egiten duenetan, lar alderdikari azaltzen du bere burua.

2. Dialektologia

Baina mendez mende ezezik, herriz herri ere miatu beharra dago hizkuntza. Nahitaezkoak dira, alegia, Dialektologi alorreko ikerketak. Ez da hau landuegi dugun arloa, eta hori aski gaitz ez balitz, euskaltzaleak, eta ez euskalariak, izan dira maiz honetan ihardun dutenak.

2.1. Izan da —eta oraindik ere bada—, deklinabide-taula eta aditz-zerrenda amaigabeak nola edo hala bilduz, Dialektologiari itzelezko onura egiten ziolakoan egon denik.

Besterik egin zuten 1953an Mitxelenak, Beloquik, Elóseguik eta Sansineneak Izaba eta Uztarrozeko gaiak bildu zituztenean. Elkarrizketa zatiak, hitzunek esan bezalaxe, jasotzen dira euren lanean. Hitz eta adizki zenbait ere bada, baina, ondoren, berarek azaldu ziren esaldi osoa ere —erabili ziren testuinguru zehatzaz jabe gaitzen— datorrela.

Mitxelenaren aholkuei men eginez, bide beretik abiatu zen Kandido Izagirre, Erronkarin, Ultzaman, Altsasun eta Oñatin bildu zituen hizkera-zatiak, ezin baliagarriagoak dira aipatu hizkeron berri izango badugu.

Ildo beretik jo zuen urte batzuk beranduago Koldo Artolak ere Erronkariko hizkera biltzeari ekin zionean.

2.2. Inkesta egokiak atontzea ere ezinbestekoa da Dialektologian. Ana Mª Echaideren bi lan hauek dira hemen aipagarri:

- *Erizkizundi irukoitza, Iker 3*

1922 aldera ekin zion Euskaltzaindiak E.H. osoan zehar burutu zen inkesta zabal honi. Emaizak, erizpide argiegarrik gabe, *Euskera* aldizkarian joan ziren argitaratuz 1925-28 bitartean. Zuberoari zegozkionak, aldiz, ez ziren 1960 arte plazaratu.

Ana Mª Echaidek emaitza horiek bildu eta sailkatu egin ditu lehen liburukian. Bigarrenetan, berriz, galdera bakoitzak izan zituen erantzunen eremuak kartografiaturik aurkezten dizkigu.

- *El euskera en Navarra: Encuestas lingüísticas (1965-1967)*

Echaidek berak Nafarroa Garaian barrena burututako inkesta dugu honako hau. 301 galderaz dago osatua. Jasotako erantzunek berez daukaten interesagatik ezezik, era honetako inkestak nola antolatu eta, batipat, nola aurkeztu behar ditugun jakiteko ere eredu ona izan daiteke Echaideren lan hau.

Ezin aipatzeke utzi, jakina, Euskaltzaindia burutzen ari den *Hizkuntz Atlas*a. 2.785 galderaz dago osatua eta E.H. osoko 145 herritan da egitekoa. Lan zabala bezain sakona eta, beraz, patxada eta adore handiz heldu beharrekoa.

2.3. Badira hizkera-zatiak biltze hutsa baino urrunago iritsi direnak. Hots, hizkera jakin bat aztertu eta bere ezaugarriak aditzera eman dituztenak. Erronkari eta Zaraitzuko hizkeren egitura fonologikoaz aritu zen Mitxelena. Bi Doktorego Tesik izan dute Baztango hizkera aztergai. Amaiurkoa arakatu zuen Geneviève N'Diaye-k eta harana bere osotasunean, eta aurrekoak baino sakontasun handiagoz, Pello Salaburuk.

Ezinbestekoa Ondarroako hizkeraren berri izateko Karmele Rotaetxeren Doktorego Tesia: *Estudio estructural del euskara de Ondárroa*.

Ez hauek bezain osoak, baina interesgarriak hala ere, René Lafonek Larrañe herri zuberotarreko hizkeraz ondutako lanak.

Herri edo eskualdea baino eremu zabalgoa aztergai izan dutenen artean, Nils M. Holmer-en *El idioma vasco hablado* eta "Apuntes vizcaínos" dira azpimarragarri.

Erdialdeko zenbait hizkeraren azterketa —Bidasoa arrokoena bereziki— da lehendabizikoaren muina. Ezaugarri fonetiko eta morfologikoekin batera, hiztunengandik jasotako hizkera-zatiak eta hiztegi labur bat erakusten zaizkigu bertan.

Oso antzekoa da bigarrena ere egitura aldetik. Bizkaiko zenbait herritako (Bermeo, Getxo, Mundaka, Fruiz, Arrieta, Larrauri eta Dima) hizkerak dira oraingoa ikergai.

Atal honetan koka litezke Koldo Zuazoren "Arabako euskara" eta "Zubereraren sailkapenerako" ere.

Arabian aspaldi mintzo zen euskararen ezaugarriak behineak erakusten dira lehenean. Arabian barrena hiru azpieuskalki izan zitezkeela ere proposatzen da aldi berean.

Zubereraren ustezko apartekotasuna gezurtatu eta euskalki honek erronkaria, zaraitzua eta Nafarroa Behereko zenbait hizkerarekin ageri duen batasun estua aldarrikatzen da bigarren txostenean.

2.4. Sailkapen berezia behar du hurrengo lan honek:

- Pedro de Yrizar, *Contribución a la dialectología de la lengua vasca*

Yrizarrek Dialektologiari eskainitako lan ugarien bilduma ditugu liburuki bi hauek. Euskalkien sailkapenaz izan diren zantza eta eritziak, euskalkien azterketa demolinguistikoa, inkestak atontzerakoan sortu diren buruhauste eta gorabeherak, hizkeraz hizkerako aditz laguntzailearen aldaerak... bada zer ikusi eta zer ikasi Yrizarren lan honetan. Harrobi aberatsa Dialektologian murgildu nahi duenarentzat.

3. Gramatikagintza eta Sintaxia

3.1. 1968an onartu zuen Euskaltzaindiak "euskara batua" deitu ohi dugun hizkuntz eredua. Eredu horren behin-behineko zirriborroa aurkeztu zen Arantzazuko Batzar Nagusi hartan eta, ondorengo urteetan, lan ikaragarria egin zirriborro hura osatze eta zehazte aldera. Beraz, ez da harritzekoa garai honetan gramatika-lanek gorakada handia izana.

Luis Villasante dugu lehia honetan gehien nabarmendu denetarikoa bat. *La declinación del vasco literario común* plazaratu zuen onartu berri zegoen Deklinabidea erakutsi asmoz. Euska-

raren eratorpen- eta konposizio-arauak azaltzeko, berriz, *Palabras vascas compuestas y derivadas*. Joskera-auzietan murgildu zen gero, *Sintaxis de la oración compuesta*, *Estudios de sintaxis vasca*, *Sintaxis de la oración simple* eta *La oración causal en vasco* argitara emanaz.

Alabaina, mahai gainean zegoen egitekoa ez zen bakarrik euskara *standard* hori gauzatzearena. Eredu hori zabaldu eta jakitera eman beharra ere bazegoen, noski. Dohain eta ahalmen berezia erakutsi zuen horretarako Txillardegik.

Ederto asko ase zuten garai haietako euskaltzaleen jakinmina beraren *Sustrai bila* (2. arg., zuzendua eta osatua, *Oinarri bila* izenburuarekin agertu zen) eta, batez ere, *Euskara Batua zertan den* izeneko liburuek. Hain gogaikarri den aditza ere, modu eroso eta ikasterrazean azaldu zuen Euskaltzaindiaren aginduz atondutako *Euskal aditz batua* liburuan. Gramatika orokor bat ere taiutu zuen azkenik: *Euskal Gramatika*.

Lan guzti hauek, aipatu ez ditudan beste batzuekin batera, ezinbesteko urrats suertatu dira honako hau bideratu ahal izateko:

- Euskaltzaindia, *Euskal Gramatika. Leben urratsak*

Euskaltzaindiko Gramatika Batzordea egiten ari den lan trinkoa. Ikerlan sakonen ondorio eta aski erizpide modernoz antolatua. Hizkera ulerterraza. Azalpen argiak eta zehatzak. Labur: aberatsa edukian eta, aldi berean, edozein euskaldunen eskumenean.

3.2. Gramatikagintza teorikoa, erizpide modernoagoetan oinarritua, landu duenik ere izan da. Funtsezkoa da René Lafonen ekoizpen larria, gehientsuena 1951-75 bitarteko *BSL* aldizkariko aleetan barreiatutako dagoena. Euskararen ergatibitate eta pasibotasuna, genitiboa, prosekutiboa, deklinabide zaharra, inperatiboa, *-ke* eta *-te* atzizkiak, *hait-* aurrizkia..., dira ukitu zituen gaietako batzuk.

Gure epea baino lehentxoagokoa den arren, ezin aipatzeke utzi Pierre Lafitteren *Grammaire basque* lan ederra, Iparraldeko euskalkien berri izateko baitezpadakoa.

Behin 70eko hamarkadaz gero, abiadura bizia hartu dute joseraz diharduten lanek. Bazeukaten, eduki, aspaldiko aintzindari antzeko bat: Seber Altuberen *Erderismos* (1929) liburu ezaguna. Hamarkada hau hastearekin batera, ordea, garbiro somatuko da etena. Eta, hona hemen, aro berri horren iragarle etorri ziren bi lanak, 1972an plazaratutakoak biak ere:

- Koldo Mitxelena, *Zenbait hitzaldi*

Mendeen harian Hizkuntzalaritza-alorrean garatu diren joerak azaltzen dizkigu laburkiro: 1. Hizkuntzalaritza tradizionala, 2. Konparatismoa, 3. Estrukturalismoa eta 4. Gramatika sortzaile eta bihurtzailea.

Hainbat alderditatik da liburu hau aipagarri. Alde batetik, Estatu Batuetan bertan ere ez zegoen oraindik hain agertu zahar Gramatika sortzaile eta bihurtzailea eta beroni eskainitakoa da, hain zuzen, liburu honetako atalik zahalena. Euskal Herrian ere, beraz, bazen kanpotarren aldean oso atzetik ez zebilenik. Bigarrenik, euskaldun batek beste euskaldun batzuei zuzendutako lana dugu, ulermenerako (adibideetan eta) horrek dakartzan abantaila guztiekin. Goi mailako hizkuntzalariak egindako zabalkunde lana da hirugarrenik eta, laugarrenik eta azkenik, liburua Donostian burututako hitzaldi batzuetan oinarrituta dagoenez, aski irakurterraza gerta dakioke nornahiri.

- *ASJU*, VI (1972)

Nevadako Unibertsitateak 1972ko udan Euskal Herrian antolatutako ikastaroetan aurkeztutako txostenak (Glenn Ayres, Ramón M.S. Bereicua, Claudia Corum, Françoise Donzeaud, Jeffrey Heath, William H. Jacobsen Jr., Koldo Mitxelena, Quentin Pizzini, Rudolf P.G. de Rijk eta Carlos Zarabozorenak) bildu ziren Mitxelenak zuzendutako aldizkariaren ale berezi honetan. *ASJU*-ko aurreko aleekin, eta garaiko Espainia eta Frantziako beste edozeinekin alderatzen badugu, berchala jabetuko gara gaion berritasunaz.

Goiko zerrendan ageri diren ikertzaileetarik asko mututu edo lehenagotik ere jorratzen zituzten beste hizkuntza batzuen azter-

ketari jarraitu zaizkio ondorengo urteetan: Australiakoei Heath, Iparrameriketakoiei Jacobsen...

Guztiz bestelakoa da Rudolf de Rijk euskalari holandarraren kasua. 1969an bertan urte haietan puri-purian zegoen gai bati buruzko goi mailako lana —eta dagoeneko gure artean klasiko bilakatu dena— plazaratu zuen: "Is Basque an SOV language?" Harrez gero ere egin du ekarpen interesgarriak: *Studies in Basque Syntax: Relative Clauses*, beranduago zatika baino argitaratu ez den MITeko Doktorego Tesia, esate baterako. Baita "Erlati-boak euskal idazle zaharretan", "Euskal morfologiaren zenbait gorabehera"...

70eko hamarkadaren bigarren erdikoak dira I. Sarasolaren "Sobre la bipartición inicial en el análisis en constituyentes" eta Th. Wilbur-en *Prolegomena to a Grammar of Basque*.

Aipamen berezia merezi duelakoan nago hamarkadaren amaieran atera zen liburu honek:

- Patxi Goenaga, *Gramatika hideoetan*

Aipamen berezia, berau delako joera berrien arabera burututako lehen euskal gramatika. Aurrenik 1978an argitara emana (eredu sortzaileari jarraiki), zeharo aldatua (eredu berriagoen atzetik) azaldu zen bi urte geroago. Aipamen berezia, halaber, euskara hutsez eginga delako, terminologia arazoez sortu ohi dituzten korapilo zailak egoki asko askatzen direlarik. Azalpenak, azkenik, aski era ulerterrazean emanak datoz. Alde honetatik ere, bada, "euskaraz" dagoela esan behar.

EHUk antolatutako Udako Ikastaroetan ere leku zabala izan dute joskerari buruzko saioek. Patxi Goenaga eta Pello Salabururen ardurapean argitaratu diren liburuetan bildu dira bertako emaitzak. Arlo honetan murgildu nahi duenari sarrera egoki gerta dakizkioke lau liburu hauek.

3.3. Behin 80ko hamarkadaz gero, urtetik urtera arcagotuz joan den gorakada izan du euskal sintaxiak. Hasteko, sekula

baino lan gehiago egiten da sail honetan eta horren lekuko dira hainbeste ugaldutako diren doktorego tesiak: Georges Rebuschiren *Structure de l'énoncé en basque*, Patxi Goenagaren *Nominalizazioa eta konplementazioa euskaraz*, Beth Levin-en *On the Nature of Ergativity*, R. Larry Trask-en *Synchronic and Diachronic studies in the Grammar of Basque*, Beñat Oyharçabalen *Etude descriptive de constructions complexes en basque: propositions relatives, temporelles, conditionnelles et concessives*, Andolin Eguzkitzaren *Topics on the Syntax of Basque and Romance*, Jon Ortiz de Urbinaren *Parameters in the Grammar of Basque*, Joseba Abaituaren *Complex predicates in Basque: from lexical forms to functional structures...* edota egile hauek eta beste zenbaitek *ASJU*n azken urteotan argitaratutako artikulugariak.

Lanen egileek eta izenburuek eurek ere argiro salatzen dutenez, nazioartekotasuna erdietsi dute euskal sintaxi azterketek, bai atzeritarrek beren ikergai bilakatu dutelako eta baita zenbait euskaldunek —geroz eta gehiagok— kanpoko unibertsitateetan egi(te)n dituztelako hemen ezin burutu ahalko lituzketen goren ikasketa eta ikerketak, hala nola, Connecticut, Los Angeles, Madrid, Maryland, Massachusetts, Nancy, Paris, Rochester, San Diego, University of South California, Virginia, Washington eta abarretan.

Hamarkada honetako bigarren erdialdean, gainera, Gobernu eta Uztardura delako teoriak (GB ingelesez) hartu dituen bide berriek "modan" jartzea ekarri dute (bere morfologia aberatsa dela eta) euskararen azterketa. Are gehiago, euskararen beraren azterketa ere lagungarri etorri zaio teoria orokorraren aitzina-menduari. Itziar Lakaren "Configurational heads in inflectional morphology: the structure of the inflected forms in Basque" izan daiteke diodanaren adibide bat.

Ortiz de Urbinaren tesia argitara den tokian argitaratzea (Foris etxean bertan, denik eta ospetsuenean), euskal gramatikari buruzko beste zenbait lan ere atzerriko lehen mailako argitale-txe eta aldizkaritan ateratzea, Euskal Herrian bertan *ASJU*n eus-

kaldun eta atzeritarrek plazaratzen dituztenak edota, hizkuntzalaritzako ikastaroen barnean, Paris eta Massachusettsen euskararen inguruan saioak antolatzea gorago aipatu den nazioartekotasunaren hermatzaile argi dira.

Artean Gramatika tradizionalak edo estrukturalistak ukitu ere egin gabeko hainbat arlo jorratzeaz gain, zaharrak berritzea ere ekarri dute ikerlan hauek. Lehendik ere ezagun genituen gaiak ikuspegi eta erizpide berriz aztertzea, alegia. Galdegaia, hitz-ordena, ergatibitatea, konfigurazionalitatea, anaforak, komunztadura, nahasketa (scrambling) eta, batez ere, inflexioaren egitura eta morfologiaren eta sintaxiaren arteko lotura izan dira ikertzailleen arreta berenganatu duten gaietako batzuk.

4. Hiztegi gintza

Euskara batua ren garapenak eta, batez ere, euskarak orain-tsu arte itxirik izan dituen zenbait esparrutan (administrazioa, irakaskuntza, komunikabideak...) sarbidea izateak eragin zuzena izan du hiztegi gintzan. Mota —eta kalitate— guztietako hiztegiak azaldu dira azken urteotan: euskara hutsez, euskara/erdara, sinonimo eta antonimoenak, irakaskuntzako maila ezberdinetara egokituak... Hemen ere ezin guztiak banan-banan aipatu eta sail nagusi zenbait egitera mugatuko naiz:

4.1. Biziki ugaltu dira aspaldi honetan idazle edo izkribu jakin bati buruzko hiztegiak. *ASJU* aldizkarian agertu da horietako asko. Bertan daude José Ramón Zubiaur eta Jesús Arzamendiren "El léxico vasco de los refranes de Garibay" (1976), Arzamendi beraren eta Miren Azkarateren "Léxico de los refranes de B. de Zalgiz" (1983), Mª Jesús Soto Mitxelenaren "El lexicon de *Refranes y Sentencias* de 1596" (1978-79), Angel Zelaietaren "*Peru Abarca*-ren Hiztegia" (1978-79) eta Joseba A. Lakarraren "Betolazaren Hiztegia" (1981) nahiz "Barrutiaz gehiago. Hiztegia" (1982).

Multzo honetan sar genezake Jesús Arzamendiren *Términos vascos en documentos medievales de los siglos XI-XVI*. Baita, jakina, Luis Villasanteren *Axular-en hiztegia* nola Patxi Altunaren *Etxepareren hiztegia*.

P. Altunari berari zor diogu, gainera, Aita Larramendik burututako euskara/gaztelania hiztegiaren eskuizkribua argitaratu izana. L. Villasanteri, berriz, Añibarroren *Voces bascongadas*-en argitalpena eta K. Mitxelena/M. Agudi gorago (1.1.) aipatutako Landuchiorena.

4.2. Herri edo eskualde jakin bateko hiztegiak ere plazaratu dira. *Euskera* aldizkarian argitaratu zen Toribio Echebarriaren *Lexicón del euskera dialectal de Eibar* lan eder eta aberatsa. Aldizkari berean, orobat, Echebarriarena bezain oso ez izanik ere, Dialektologiarako interes handiko diren beste hauek: Alfonso Irigoyenek argitara emandako "Vocabulario baztanés de J. Bta. Gorosurrieta" (1962), José Mª Aspirozzen "Naparroako Leitze-n bildutako itz-bilduma" (1963-64 eta 1967), Juan Goikoe-txearen "Loyola inguruan osatutako iztegitxo" (1967) eta Mariano Izetaren "Baztango hiztegi itipia" (1985).

BAP aldizkarian argitaratu ziren K. Mitxelenaren "Un vocabulario aezcoano, salacenco y roncalés preparado por el Príncipe Bonaparte" (1958), Francisco Ondarraren "Voces vascas de Bacai-coa" (1965) eta Kandido Izagirreren "Tolosako euskeraren iztegit-rako gaiak" (1967).

K. Izagirrek berak, ohizkoa zuen zehaztasunaz, burutu zuen *El vocabulario vasco de Aranzazu-Oñate y zonas colindantes*.

Eremu zabalagoa hartzen du, Zuberoa osora hedatzen da eta, Junes Casenavek oraindik orain argitara eman duen *Hiztegia français-euskara* delakoak. Nolanahi ere, ez digu Jean Larrasqueten *Le basque de la Basse-Soule Orientale* bikain hura ahazterazi.

Ez genituzke arbuiaitu eta alde batera utzi behar —sarriegi egin ohi dugunez— dagoeneko euskara galdurik den herrietan

osatutako hiztegiak. Askok uste baino interes (sozio)linguistiko handiagoa izan dezakete tankera honetako lanek.

Emiliano de Arriagaren *Lexicón bilbaíno* aspaldiko hura izan daiteke denen aintzindari. Aztergai dugun epean koka ditzakegu José Mº Iribarrenen *Vocabulario navarro* eta guretzat are interesgarriagoa —euskal jatorriko edo euskaratik iragandako hainbat hitz dagoelako bertan bildurik, interesgarriagoa— den *Adiciones al vocabulario navarro*. Azpimarragarriak, halaber, Gerardo López de Guereñuren “Voces alavesas” eta “Más voces alavesas”.

Eta hizkuntzen arteko interferentziez mintzo naizenez, aipa dezadan —izenburuak adierazten duena baino zabalagoa bada ere bere edukina— Gotzon Garateren *Erdarakadak* izenekoa.

4.3. Noan orain hiztegi arruntak, nolabait izendatzearren, aipatzera. Benetan ere urrats galantak egin dira arlo honetan. Horren lekuko dira Xabier Kintana, Luis M. Mujika eta, bereziki, Plácido Mujikaren hiztegiak, baina, labur zurrian, honako hiru-rok azpimarratzera mugatuko naiz:

- Koldo Mitxelena / eta beste /, *Orotariko Euskal Hiztegia*

Mitxelenari agindu zion Euskaltzaindiak Azkueren hiztegia osatzeko eta egokitzekeo ardura. Egiteko honetan eman zuen bere bizitzako zati handi bat eta *Estudio sobre las fuentes del diccionario de Azkue* da horren froga ezin hobea, 300.000 fitxatik gora omen zeuzkan bilduak zendu zenean. Hil aurretik, baina, lan neketsu horri buru eman ahal izateko talde bat osatzea lortu zuen Ibon Sarasola lagun zuela, Taldelan horri esker, lau dira, dagoeneko, plazaratutako aleak.

Lau aleoi so eginik, berau bihur daiteke sekula guztian izan den euskal hiztegirik osoen. Zehatz-mehatz erakusten dira hitz bakoitzaren antzinasuna, hedadura, erabilera eta adiera ezberdinak. Eta hori aski ez balitz, erizpiderik modernoenez eraikia ere badago, Mitxelena bera baita Lexikografia alorrean izan dugun maisu buruzagia.

- Ibon Sarasola, *Hautu-Lanerako Euskal Hiztegia*

Lau dira dagoeneko kaleratutako aleak. Hitz bakoitzari buruzko argibide guztiak (antzinatasuna, hedadura, maiztasuna, erabilpen esparruak...) eskaintzen dira hemen ere. Erizpide moderno eta euskara hutsez egina. Ez, ordea, aurrekoa bezain zabala eta horrexegatik, beharbada, euskaldun arruntarentzako erabilgarriagoa. Hiztegi arauemailea, Arantzazuko Erabakiak jarraitzen dituen, dugu, gainera, Sarasolaren hau eta alde honetatik ere, beraz, euskaldun arruntaren mesedetan datorrena.

- Elkarlanean, *Diccionario Retana de Autoridades del Euskera*

Hitz-altxor ikaragarria eta urte luzeetako lanaren emaitza honako hau ere. Ezinbestekoa euskal lexikografian. Damurik, baina, aurreko hiztegi biak direla eta, azpimarratu ditudan ezaugarrietan (hitz bakoitzari buruzko argibideak eta erizpide metodologikoak oro har) nahikoa motz gelditzen da honako hau.

4.4. Hiztegi berezituak bagazozkie, honako hauek aipatu behar:

- Antonio Tovar eta Manuel Agud, *Diccionario etimológico vasco*

Euskal hitzen etorkia asmatzeko grina bizia izan da gure artean. Bakoitzaren irudimenaren arabera, ateraldi xelebreen ondoan makina bat zentzugabekeria esan eta idatzi da bazterretan eta Hiztegi honetan aurki ditzake bildurik irakurleak horrelako asko.

Garbi dago, baina, irudimencan barik, hizkuntzazko erizpide zorrotzetan eta eskura ditugun datu ororen azterketan datzala auzi hauen askabidea.

- UZEI hiztegiak

1976an *Natur Zientziak hiztegia* plazaratu zenetik, bide luzea egin du talde honek. 30etik gora dira, dagoeneko, argitara emanak, ia sailik gehienak (Fisika, Kimika, Psikologia, Hizkuntzalaritza, Politika, Kirola...) jorratu dituztelarik. Eztabaidagarriak izan daitezke sarritan proposatutako irtenbideak, baina ezin uka,

hala ere, euren balio eta erabilgarritasuna. Interesgarria, halaber, hiztegi teknikoen arazoez plazaratutako lan teorikoa: *Maileguzko hitzak. Ebakera eta idazkera*.

4.5. Eta lan teorikoak aipatu direnez, ezin isildu sail honetan eginiko aurrerapen apur baina trinkoak. K. Mitxelena izan da honetan ere bide-urratzaile. Haren lanetatik, ondoko hauei deritzet azpimarragarri:

- "De Lexicografia Vasca"

Villasantek paratutako *Axular-en* hiztegia aztergai izanik egin zituen ohar eta iruzkinak daude bertan. Ohar jakingarriak eta mota honetako lanak egin nahi dituenak nahitaez aintzakotzat hartu beharrekoak.

- *Estudio sobre las fuentes del diccionario de Azkue*

Azkueren hiztegiko hitzen iturburua zein ote daitekeen, iturburu horretatik Azkuerengana iritsi bitartean jasandako gorabehera eta aldaketak... zehaztea da lan honen xede nagusia. Tankera honetako ikerlanak behar beharrezkoak badira ere, ez dira oso arruntak euskal lexikografian. Nabarmen ageri da, bestalde, Azkueren hiztegiak ezezik, euskal hiztegi gintzaz oro har ere Mitxelenak zeukan jakituria zabala.

5. Fonetika eta Fonologia

Ez da hau lar landua dugun iker-eremua. Txillardegi zor diogu oraingoan ere gai hauek era erraz eta lauean adierazi izana. Beraren *Euskal Fonologia* izeneko zabalkunde-lana sarrera eta abiaburu egokia gerta dakioke arlo honetan murgildu nahi duenari.

Beste maila batera iraganez, erabakiorra suertatu da Mitxelenak burututako ikerlana. Horren lekuko ditugu arestian (2.3.) aditzera emandako "La posición fonética del dialecto vasco del

Roncal" eta "Notas fonológicas sobre el salacenco", baina orain beste haxe azpimarratu nahi nuke:

- *Fonética Histórica Vasca*

Mitxelenaren Doktorego Tesia dugu lan erraldoi hau. Aldi eta alde guztietako euskara da bertan aztergai. Euskal Fonologia diakronikoaren gailurra jo duen lana ezpairik gabe. 1961ean argitaratu zen lehenengoz eta 1977an, euskal azentuari eskainitako bi atal berri erantsi zizkiolarik, bigarrenez.

Bestetan ere mintzatu zen azentua dela eta, hala nola "A Note on Old Labourdin Accentuation" eta "Acentuación Alto-Navarra" lanetan.

80ko hamarkadan zehar, guztiz maila ona erakusten duten lanak argitaratu dira Fonologi alorrean. Lehenago ere bazen, izan, ekarpen aipagarriak. Azpimarratzekoak dira, esate baterako, Rudolf de Rijk-en "Vowel interaction in Bizcayan Basque" eta Karmele Rotaetxeren *Estudio estructural del euskara de Ondárroa*.

Hamarkada honen barruan, aldiz, honako hau da azpimarregarri:

- Pello Salaburu, *Hizkuntz teoria eta Baztango euskalkia*

XX. mendearen lehen erdialdean Navarro Tomás-ek, Amado Alonsok eta Jean Larrasquetek plazaratutako ikerlanek geroztik ez zen espektrografia eta palatografiaren erabilera zabalegirik egin gurean. Bitarteko tekniko hauetaz eta 1968ko Chomsky eta Halle-ren teoriak haliatuz egin zuen Salaburuk Baztango hizkeraren azalpena. Guztiz oker ez banago, gainera, berau da euskara hutsean aurkeztutako lehen Doktorego Tesia eta honek ere badu, jakina, bere esangura berezia.

Aipagarria, berebat, H. Urrutia, M. Etxebarria, I. Túrrez eta J.C. Duquek argitara emandako *Fonética Vasca. Las sibilantes en el vizcaíno*.

Maila handikoa José Ignacio Hualderen Doktorego Tesia: *A Lexical Phonology of Basque*. Une hauetantxe pil-pilean dauden erizpide eta teoriak geureganatzearekin batera, euskal azentuari buruzko ikuspegi berria ere eskaintzen digu berton.

Maila handikoak, halaber, Hualdek berak berrikitan argitara eman dituen "Tone and Stress in Basque: A Preliminary study" eta "Acentos vizcaínos".

Eta azentuaz ari garela, nahitaez aipatu behar Txillardegiren *Euskal Azentuaz* izeneko Doktorego Tesia.

Argitaratzear dagoen Pilartxo Etxeberriaren eta argitaratu berri den Lourdes Oñederraren Doktorego Tesiak ere Fonetika/Fonologiaren arlo honetan nabari den hutsunea betetzera datoz nonbait.

6. Soziolinguistika eta Hizkuntzaren soziologia

Euskarak, bizirik iraungo baldin bazuen, etengabeko burru-kari eutsi behar izan dionez, mendeetan zehar hamaika oztopo eta debekuri aurre egin beharra ere izan duenez... bidezkoa litzateke pentsatzea, Soziolinguistika eta Hizkuntzaren soziologia bezalako arloak oso garatuta daudela gurean. Ez da ordea hala, dagoeneko maila handiko zenbait lan agertu bada ere.

6.1. Erabilera zabala du gurean "Soziolinguistika" hitzak, beronen barruan mota eta joera guztietako lanak biltzen ditugularik. Zenbaiten kritiziz, ostera, elkarren ondoan eta elkarrekin lehian diharduten hizkuntzen arteko eragin eta interferentziak aztertzen dituen iker saila izendatzeko erabili beharko litzateke soil-soilik hitz hori. Eritzi honekin bat etortzera, hauexek lirateke esparru honetan sailkatu beharreko lanak:

- Ana Mª Echaide, *Castellano y vasco en el habla de Orio*

Hauxe da, oso oker ez banago, gure artean, eta sail honen barruan, nolabaiteko sakontasunez plazaratutako lehenbiziko

ikerlana. Lehena eta, agian, hoberena ere bai. Atzerrian emandako urratsak gertu-gertutik jarraitzen zituela erakutsi zuen Echaidck, teoria eta azterbide horietaz, bera, Orioko hizkuntz eraginak isladatzeko baliatu zelarik.

Honen ondotik iritsi ziren Mikel Zarateren *Influencias del vascuence en la lengua castellana a través de un estudio del elemento vasco en el habla coloquial del Chorierrri* nola Maitena Etxebarriaren *Sociolingüística urbana. El habla de Bilbao*.

Multzo honetan sartuko dugu, aurrekoetatik pitin bat saihesten bada ere, Mª José Azurmendiren *Elaboración de un modelo para la descripción sociolingüística del bilingüismo y su aplicación parcial en la comarca de Sari Sebastián*.

Are gehiago saihesten dira Nafarroa Garaiko iraganaren berri izateko lagungarri ditugun Fernando González Ollé-ren "La lengua occitana en Navarra", "Vascuence y romance en la historia lingüística de Navarra" eta "El romance navarro".

Gorago (4.2.) aurreratu legez, badute Soziolinguistikarekin zerikusirik E. de Arriaga, F. Baraibar, J.Mª Iribarren edo G. López de Guereñuk bildutako hiztegiek ere.

Atal honetan kokatuko nuke, azkenik, Margarita Ricoren "Traduction en basque de termes politiques sous la Révolution".

6.2. Hizkuntzaren soziologiari lotuago ikusten dut, nik neuk, ondoren datorren lan zerrenda:

Tamalez, ez da oraindik euskararen historia orokorra burutu. Euskaltzaindiaren zuzendaritzapean antolatu zen *Euskararen Liburu zuria*-n aurki ditzakegu historia burutugabe horren hari nagusiak eta berau da, oraingoz, ikuspeirik zabalena eta osoena eskaintzen duena.

Osotasun horixe zuen helburu Joan Mari Torrealdairen *Euskal idazleak, gaur* liburukote mardulak. Euskal hizkuntza eta literaturari buruzko makinatxo bat albiste badago bertan jasorik.

Epe laburragoa eta, horrenbestez, sakontasun handiagoz, arakatu zuen Torrealdaik berak "Euskararen zapalkuntza (1936-1939)" lanean. Euskararentzako bereziki beltzak izan ziren urte haietan Frankismoak ezarritako hizkuntz politika —egun ere hein batez bizirik dirauen berbera— da lan honetan ikergai.

Nafarroa Garaian euskararen i(ra)kaskuntzak bizi duen egoera zehatz-mehatz aztertzen da Pakita Zabaletaren *Euskal irakaskuntza Nafarroan. Normalizaziorako oinarriak* deitu liburuan.

Euskararen historia horren alderdi jakin bat, bere osotasun guztian, da Koldo Zuazoren *Euskararen batasuna. Iker 5* liburuan aztergai. XVI. mendean hasi eta geure egunok arte batasuna eragotzi eta atzeratu duten arrazoiak, euskaldunok euskalkienganako agertu ditugun jarrerak, batasunari begira honainoko guztian egin diren proposamenak eta euskal ortografiaren historiaren urratsik erabakiorrenak erakusten dira Doktorego Tesi honetan.

6.3. Leku berezia bereganatu du José Mª Sánchez Carrión "Txepetx"-ek esparru honetan. Bera dugu, zalantzarik gabe, Euskal Herrian egiten ari diren ikerlanen zutabe eta bultzatzaile nagusi. Atzerriko egoera eta esperientzien berri zehatza izateaz gain, bertotik segitzen du gure herriaren abiadura.

Herri honen izaera eta euskararengan eragina zuten indarrak aztertzea izan zen, hain zuzen, Andaluzian hazitako hizkuntzalari honen lehen egitekoa. Nafarroa Garaia, bere luze-zabalera osoan, miatu zuen horretarako, *El estado actual del vascuence en la provincia de Navarra* (1970) izan zelarik horren emaitza.

Eremu murriztagoa izan zuen beste saio bateko aztergai: "La Navarra Cantábrica (Malda-Erreka)".

Harrez gero, euskararen normalizazioari begira oinarri teorikoak sortzeari eta zabaltzeari ekin dio etengabeko ahaleginean. Artikulu-sorta ugaria idatzi du, nabarmenenak hiru hauek begitantzen zaizkidalarik: "Bilingüismo, Diglosia, Contacto de lenguas", "El marco sociológico y espacial de una situación bilingüe" eta "La nueva sociolingüística y la ecología de las lenguas".

Hiru liburu ere plazaratu ditu. Lehena, *Lengua y Pueblo*, ahalik eta irakurlego zabalenari dago zuzendua. *Punto y Hora de Euskal Herria* aldizkarian argitara emandako lanen bilduma dugu.

Ondorengo biak beste maila batean eginak eta beste maila bateko irakurlegoari zuzenduak daude: *El espacio bilingüe* da bata eta argitaratu dituenen artean osoena eta landuena den *Un futuro para nuestro pasado* bigarrena.

7. Koldo Mitxelenaren eragina

1960-90 bitarteko Euskalaritzaz dihardugula, behin eta berriro azaldu zaigu K. Mitxelenaren izena. Azaldu ere, gainera, ia sail guztietan azaldu zaigu eta betiere oinarri-oinarrizko ziren lanekin: Landuchioren hiztegiari jarritako Hitzaurrea, *Textos arcaicos vascos*, *Lenguas y Protolenguas*, *Zenbait bitzaldi*, *Orotariko Euskal Hiztegia*, *Estudio sobre las fuentes del diccionario de Azkue*, *Fonética Histórica Vasca...* dira aipatu direnetariko zenbait. Bazen azpimarratzea merezi zukeen besterik ere, *Apellidos vascos* edo *Historia de la Literatura Vasca* liburu ezagunak esate baterako.

Izan ere, 1950 ingurutik —bere lehen lanak plazaratu ziren une beretik— hil arte (1987) Euskalaritzaren zutabe eta ardatz izan zen Mitxelena. Jakituria zabal eta sakoneko gizona, langile porrokatua eta euskaltzale zintzoa ere bazenez, euskarari buruzko makina bat lan bikain utzi zigun. Beraren izkribuak izan genituen, hain zuzen, Euskal Filologiako Fakultaterik ez zen garaiktako erreferentzigune nagusi.

Mitxelenaren ekarpena ez da ordea —ez eta hurrik eman ere!— goian aipatu liburuotara mugatzen. 40 urte luzetan zehar hainbat artikulua ere idatzi zuen eta orain, Elkarte eta Erakunde ezberdinei esker, lau lan-bildumatan eskura ditzakegu:

- *Lengua e Historia*

35 artikuluren bilduma. Hizkuntzalaritza orokorra, Hizkuntzalaritza historikoa, hizkuntzaren soziologia, euskara eta gainetik hizkuntzen arteko ahaidetasunak... dira, batipat, jorratzen diren gaiak.

- *Palabras y Textos*

26 lanez osatutako liburua. Euskararekin zerikusi zuzena dutenak guztiak ere. Toponimia eta onomastika, filologia, dialektologia eta fonologiari buruzko lanak aurki ditzakegu, besteak beste, bilduma honetan.

- *Sobre historia de la lengua vasca*

95 artikuluz gain, 1964ean argitaratu zuen *Sobre el pasado de la lengua vasca* xarmant hura ere bildu zaigu bi liburuki mardul hauetan. Euskararekin zerikusia dutenak denak, hauek ere. 95 lan hauen artean, bada noski, nahi adina aukera. Hor dago, esate baterako, 1968an euskararen batasunerako atondutako txostena. Hortxe, lexikografiar, dialektologiar, filologiar, literaturaz... dihardutenak ere.

- *Euskal idazlan guztiak*

Mitxelenak euskaraz idatzi zituen lanak jaso dira 9 liburuki hauetan. VI. eta VII.a dira Hizkuntzalaritza gaiekin zuzen-zuzenean lotuak.

8. Aldizkari eta lan-bildumak

8.1. Euskalaritza-eremuan diharduten aldizkarien artean honako hauek dira sendoenak:

- *Anuario del Seminario de Filología Vasca "Julio de Urquijo" (ASJU)*

Gipuzkoako Foru-Aldundiaren habesarekin ateratzen den aldizkari honek, 1967an hasi zuen bere ibilbidea. Aurretik, 1954

eta 1955ean, bi ale plazaratu ziren eta, ondoren, desagertu. Gaurregun, hiru dira urtero ateratzen diren aleak.

1988ko 2. alean argitaratu zuen bere Aurkibide orokorra, hau da, sortu zenetik urte horretara bitartean argitara emandako lan guztien zerrenda.

Neurri bereziko lanak *ASJÜren gehigarriak* deitu sailean argitaratu ohi dira, hala nola, José Mª Lacarraren *Vasconia medieval. Historia y filología*, Landuchioren hiztegia, Mitxelenaren *Fonética Histórica Vasca*, etab. 15 dira dagoeneko sail honetan plazaratutakoak.

- *Boletín de la Real Sociedad Vascongada de los Amigos del País (BAP)*

1945ean plazaratu zen aldizkari honen lehen alea. Ondoko urteetan, Euskalaritzari dagokion lan ederrik anitz argitaratu zen bere orrialdeetan. 1970 inguruan ezar dezakegu etena. Harrez gero, hagitz murriztu da gai honi eskainitako tarteak. Aurkibide orokorrak ere 1970 horretan aurkeztu ziren.

- *Euskera / Iker / Onomasticon Vasconiae*

Euskaltzaindiaren agerkaria da *Euskera*. 1919-36 bitartean argitaratu ondoren, gerratea zela eta, isilune luzea jasan zuen, harik eta 1956an atzera ere argitaratzeari ekin zitzaion arte. Bi dira urtero plazaratzen dituen aleak. Aurkibide orokorra 1979ko 1. alean aurkeztu zen.

Aldizkari honetan, dena dela, Euskaltzaindiarekin edozein motatako zerikusia duten gai guztiek (barne-agiriak, diskurtsoak...) dute lekua. Hizkuntzalaritzarekin zuzenean lotuak, *Iker* sailean argitaratzen dira. Bost dira dagoeneko plazaratutako aleak. Aipamen berezia dagokie lehenari (Euskalarien Nazioarteko Jardunaldietako txostenak biltzen dituenari) eta bigarrenari (P. Lafitteren omenez burututakoari).

Oraindik orain, sail berri bat urratu da toponimi lanak bideratu asmoz: *Onomasticon Vasconiae*. Bost dira hemen ere argitaratutako aleak.

- *Fontes Linguae Vasconum (FLV)*

Nafar Gobernuari atxikirik dagoen "Príncipe de Viana" Elkar-tea da aldizkari honen arduradun. 1969an sortua, bi ale plazara-tzen ditu urtero. 1985ean kaleratu zuen bere Aurkibide orokorra.

- *Revista Internacional de los Estudios Vascos (RIEV) / Hiz-kuntza eta Literatura*

Lehen aroan (1907-36) Hizkuntzalaritza eta Filologiari buruzko goi-mailako lan franko argitaratu bazen ere RIEVen orrialdeetan, ezin beste horrenbeste esan bigarrenaz (1983tik geroztikoaz) den bezainbatean. Bi dira urtero kaleratzen dituen aleak eta Aurkibide orokorra (1983-88 bitartekoa) 1989ko 2. alean erakutsi zen.

Hizkuntzalaritzari lotuago dauden lanek Eusko Ikaskuntzak berak sortutako beste aldizkari baten dute lekua, *Hizkuntza eta Literatura* delakoan, alegia. 9 dira bertan kaleratu diren aleak.

- *Jakin*

1956an sortutako aldizkari honek gorabehera handiak izan ditu bere ibilbidean. Tarteka-marteka isilaldi zenbait jasan ondo-ren, 1977az geroztik dugu osteria ere plazan eta urtean sei ale kaleratzeraino iritsi da. Aurkibide orokorra 1981ean, 21. zk., aur-keztu zuen.

Berez zabalkunde aldizkaria den arren, Hizkuntzaren soziolo-gia eta Soziolinguistikarekin zerikusia duen lan asko argitaratu da haren orrialdeetan. Gai hauei berariaz eskainitako aleak ere izan dira, 7, 19-20, 24, 26-27, 32, 34, 42-43 eta 56.a esate baterako.

Atzerriko aldizkari zenbaitetan ere izan du euskarak bere txokoa, ondoko hauetan batipat: *Bulletin de la Société de Lin-guistique de Paris (BLS)*, Tolosako *Via Domitia*, Estatu Batue-tako *Journal of Basque Studies*...

8.2 Sail honekin amaitu baino lehen, elkarlanean eratutako liburuak ekarri nahi nituzke gogora. Arestian (3.2) esan denez, EHUK antolatutako Udako Ikastaroen ondorioz, bada dagoene-

ko argitara eman den liburu-sorta bat. Beste horrenbeste esan dezakegu UEUri dagokionez.

Deustuko Unibertsitateak, bere aldetik, *Euskal Linguistika eta Literatura: bide berriak* izeneko lan eder bat plazaratu zuen.

1987an Donostian burutu zen II. Euskal Mundu-Biltzarreko txostenak bilduz, Eusko Jaurlaritzak atondutako hiru liburukietan ere bada, noski, gauza jakingarririk.

Lan galanta benetan K. Mitxelenaren omenez José Luis Melenaren ardurapean argitaratutako *Symbolae Ludovico Mitxelena*. Orobat Joseba A. Lakarraren ardurapean argitaratzear dagoen *Memoriae L. Mitxelena Magistri Sacrum*.

Argitaratu berri dago, bestalde, Elixabete Pérez eta Patri Urkizuren ardurapean antolatu den *Patxi Altunari omenaldia*.

Aipatu, azkenik, J.I. Ruiz Olabuenagak eta J.A. Ozamizek, Getxon 1984ean buruturiko ihardunaldietako txostenak bilduz, osatu zuten *Hizkuntza minorizatuen soziologia*.

K. Z.

9. Argibide bibliografikoak

- Altuna, P.: (argit.), "Larramendiren biztegi berria", Euskera, XII, 139-300. or., 1967.
- Altuna, P.: *Verificación de Dechepare. Métrica y pronunciación*, Bilbo, Mensajero, 1979.
- Altuna, P.: *Dechepareren biztegia. Lexicón dechepariano*, Bilbo, Mensajero, 1979.
- Altuna, P.: *Linguae Vasconum primitiae. Edizio kritikoa*, 1980, 2. argit., Euskaltzaindia, "Euskararen Lekukoak" saila, 2. zk., 1987.
- Añibarro, Fr.P.A. de: *Voces bascongadas* (L. Villasante, argit.), Bilbo, Ediciones de la Caja de Ahorros Vizcaína, 1963.
- Arriaga, E. de: *Lexicón etimológico, naturalista y popular del bilbaíno neto*, 1896, 2. argit., osatua, Madrid, Minotauro, 1960.
- Ariola, K.: "Erronkariko uskararen azken batsak... eino'ref", FLV, IX (1977), 25. zk., 75-107 or.; XII (1980), 34. zk., 49-85 or.
- Arzamendi, J.: *Términos vascos en documentos medievales de los siglos XI-XVI*, EHU, 1985.
- Azkarate, M.: *Hitz elkartuak euskaraz*, Donostia, EUTG-Mundaiz, 1989.

- Azurmendi, M^o J.: *Elaboración de un modelo para la descripción sociolingüística del bilingüismo y su aplicación parcial en la comarca de San Sebastián* (3 liburuki), Donostia, Gipuzkoako Aurrezki Kultura Probintziala, 1983.
- Casenave-Ilarigile, J.: *Hitzegia français-euskara*, Ozaze, Hitzak, 1989.
- Echaide, A.M^o: *Castellano y vasco en el habla de Orío*, Iruñea, Diputación Foral de Navarra, 1968.
- Echaide, A.M^o: (argit.), *Ertzkezundi irukioitza*, Iler 3 (bi liburuki), Euskaltzaindia, 1984.
- Echaide, A.M^o: "El euskera en Navarra: Encuestas lingüísticas (1965-1967)", *Eusko Ikaskuntza, Hizkuntza eta Literatura*, 8. zk., Donostia, 1989.
- Echebarria, T.: "Lexicón del euskera dialectal de Eibar", *Euskera*, X-XI (1965-66), 2. argit., Euskaltzaindia, 1986.
- Echenique, M^o T.: *Historia lingüística vasco-románica. Intento de aproximación*, 1984, 2. argit., zuzendua eta osatua, Madrid, Paraninfo, 1987.
- Etsebarria, M.: *Sociolingüística urbana. El habla de Bilbao*, Acta Salmanticensia, Universidad de Salamanca/Universidad de Deusto, 1985.
- Etsebarria, M.; Urrutia, H.; Tórriz, L.; Duque, J.C.: *Fonética Vasca I. Las sibilantes en el eizkaño*, Universidad de Deusto, 1988.
- Eguzkitza, A.: *Topics on the Syntax of Basque and Romance*, UCLA, 1986 (Doktorego Tesi argitaragabea).
- Elkarlanean: *Euskal Lingüistika eta Literatura: hode berriak*, Deustuko Unibertsitateko argitarazioak, 1981.
- Elkarlanean: *Diccionario Retana de Autoridades del Euskera* (9 liburuki), Bilbo, LGEV-D. Amaia, 1989.
- Euskaltzaindia: *Euskararen Liburu zuria*, Bilbo, 1977.
- EUSKALTZAINDIA: *Euskal Gramatika, lehen urratsak I-II eta Frantsésa*, Bilbo, 1985-1987.
- Euskaltzaindia: *Hitz-olharbete (I)*, Bilbo, 1987.
- Eusko Jaurilaritza: *Euskara Biltzarra* (3 liburuki), Gasteiz, II Euskal Mundu-Biltzarra, 1989.
- Garate, G.: *Erdarakedak*, Bilbo, Mensajero, 1988.
- Goenaga, P.: *Gramatika bideetan*, 1978, 2. argit., zuzendua eta osatua, Donostia, Erein, 1980.
- Goenaga, P.: "Complementación y nominalización en euskara", *ASJU*, XIX-2, 493-570 or., 1985.
- Goenaga, P.: (argit.), *Euskal sintaxiarene zenbait arazo*, EHU, 1986.
- González Ollé, E.: "La lengua occitana en Navarra", *RDTP*, 25, 285-300 or., 1969.
- González Ollé, E.: "Vascuence y romance en la historia lingüística de Navarra", *BRAE*, 50, 31-76 or., 1970.
- González Ollé, E.: "El romance navarro", *RFE*, 53, 45-93 or., 1970.
- Gorrochategui, J.: *Estudio sobre la onomástica indígena de Aquitania*, EHU, 1984.
- Gorrochategui, J.: "Historia de las ideas acerca de los límites geográficos del vasco antiguo", *ASJU* XIX, 571-594 or., 1985.
- Haritschelhar, J.: *Le poète souletin Pierre Topet-Etchahun (1786-1862)*, Baiona, 1969.
- HARITSCHELHAR, J.: *L'oeuvre poétique de Pierre Topet-Etchahun*, *Euskera*, XV, 1970.
- Holmer, N.M.: *El idioma vasco hablado. Un estudio de dialectología euskérica*, *ASJU*ren gehigarriak, 5. zk., 1964.

- Holmer, N.M.; Abrahamson, V.: "Apuntes vizcaínos", ASJU II, 87-141 or., 1968; III, 171-228 or., 1969; XI, 3-47 or., 1977.
- Hualde, J.I.: "Tone and Stress in Basque: A Preliminary study", ASJU, XX-3, 867-896 or., 1986.
- Hualde, J.I.: *A Lexical Phonology of Basque*, University of Southern California, Los Angeles, 1988.
- Hualde, J.I.: "Acentos vizcaínos", ASJU, XXIII-1, 275-325 or., 1989.
- Iribarren, J.M^a: *Vocabulario navarro*, Iruñea, Diputación Foral de Navarra, 1952.
- Iribarren, J.M^a: *Adiciones al vocabulario navarro*, Iruñea, Diputación Foral de Navarra, 1958.
- Irigoyen, A.: *De re philologica linguae vasconicae* (bi liburuki), Bilbo, 1985-1987.
- Irigoyen, A.: *En torno a la toponimia vasca y circumpirenaica*, Universidad de Deusto, 1986.
- Izagirre, K.: "Erronkariko euskal-ondakin batzuk", BAP, XV, 279-314 or., 1959; XVII, 391-407 or., 1961.
- Izagirre, K.: "Ultzamako euskeraren gai batzuk", BAP, XXII, 403-467 or., 1966.
- Izagirre, K.: "Altsasuko euskeraren gai batzuk", ASJU, I, 45-97 or., 1967.
- Izagirre, K.: "Tolosako euskeraren iztegiaruko gaiak", BAP, XXIII, 157-188 or., 1967.
- Izagirre, K.: *El vocabulario vasco de Aranzazu-Oñate y zonas colindantes* [L. Villasante, argit.], ASJUnen gehigarriak, 7. zk., 1971.
- Lafitte, P.: *Grammaire basque. Navarro-labourdín littéraire*, 1944, 3. argit., osatua, Donostia, Elkar, 1979.
- Lafon, R.: *Le système du verbe basque au XVIe siècle*, 1943, 2. argit., Donostia, Elkar, 1980.
- Lafon, R.: "Contribution à l'étude phonologique du parler basque de Larrau (Haute-Soule)" in *Miscelánea Homenaje a André Martinet "Estructuralismo e Historia"* (II), Universidad de La Laguna, 77-106 or., 1958.
- Lafon, R.: "Remarques sur la structure des formes verbales du parler basque de Larrau (Haute-Soule)", Via Domitia, VIII, 133-148 or., 1959.
- Lafon, R.: "Schéma de la conjugaison dans le basque de Larrau (Haute-Soule)", Via Domitia, XII, 99-107 or., 1963.
- Laka, I.: "Hiperbizkaieraren historia", ASJU, XX-3, 705-754 or., 1986; XXI-1, 13-40 or., 1987; XXI-2, 409-424 or., 1987; XXI-3, 727-811 or., 1987.
- Laka, I.: "Configurational beads in inflectional morphology: the structure of the inflected forms in Basque", ASJU, XXII-2, 343-365 or., 1988.
- Lakarra, J.A.: "Larramendiren biztegiagintzaren inguruan", ASJU, XIX-1, 9-50 or., 1985.
- Lakarra, J.A.: "Bizkaiera zaharra euskalkien artean", ASJU, XX-3, 639-681 or., 1986.
- LAKARRA, J.A.: (argit.), *Hiztegiak eta testuak*, EHU, 1988.
- Lakarra, J.A.: (argit.), *Memoriae I. Mitxelena Magistri Sacrum*, ASJUnen gehigarriak, 14. zk., 1990.
- Larrasquet, J.: *Le Basque de la Basse-Soule Orientale*, Paris, Klincksieck, 1939.
- Levin, B.: *On the Nature of Ergativity*, MIT, 1983 (Doktorego Tesi argitaragabea, Beronen bertsió eskuragarriago bai: "The Basque Verbal Inventory and Configurationality" in Maracz & Muysken (argit.), *Configurationality*, Foris, Dordrecht, 1988).
- López de Gereñu, G.: "Voces alavesas", Euskera, III, 137-367 or., 1958; XVIII, 119-149 or., 1973; XXVII-1, 239-248 or., 1982.

- Melena, J.L.: (argit.), *Symbolae Ixodivico Mitxelena* (bi liburuki), EHU, 1985.
- Mitxelena, K.: *Apellidos vascos*, 1953; 3. argit., zuzendua eta osatua, Txertoa, Donostia, 1973; Facsim., 1989.
- Mitxelena, K.; Beloqui, J.J.; Elósegui, J.; Sansinenea, P.: "*Contribución al conocimiento del dialecto roncalés*", BAP, IX, 499-536 or., 1953; 2. argit., Sobre historia de la lengua vasca, 246-272 or.
- Mitxelena, K.: "*La posición fonética del dialecto vasco del Roncal*", Via Domitia, I, 123-157 or., 1954; 2. argit., Sobre historia de la lengua vasca, 273-297 or.
- Mitxelena, K.; Agud, M.: (argit.), *Dictionarium Linguae Cantabrigiae* (1562), ASJUren gehigarriak, 3. zk., 1958 [Laster berrargitaratzekotan].
- MITXELENA, K.: *Historia de la Literatura Vasca*, 1960; 2. argit., Donostia, Erein, 1988.
- Mitxelena, K.: *Fonética Histórica Vasca*, 1961; 2. argit., zuzendua eta osatua, 1977; 3. argit., ASJUren gehigarriak, 4 zk., 1985.
- Mitxelena, K.: *Lenguas y Protolenguas*, 1963; 2. argit., Universidad de Salamanca/Universitat Autònoma de Barcelona, 1986.
- Mitxelena, K.: *Textos arcaicos vascos*, 1964; 2. argit., ASJUren gehigarriak, 11 zk., 1990.
- Mitxelena, K.: "*Notas fonológicas sobre el salacenco*", ASJU, I, 163-177 or., 1967; 2. argit., Palabras y textos, 221-234 or.
- Mitxelena, K.: *Estudio sobre las fuentes del diccionario de Azkue*, 1970 [2. argit., 1984, Euskaltzaindiak berrargitaratutako Azkueren hiztegiari erantsia].
- Mitxelena, K.: *Zenbait hitzaldi* [J.A. Tetamendia, argit.], Bilbo, Mensajero, 1972 [Laster berrargitaratzekotan: Euskal Editoreen Elkarte, "Klasikoak" sortan].
- Mitxelena, K.: "*A Note on Old Labourdin Accentuation*", ASJU, VI, 110-120 or., 1972; 2. argit., Palabras y textos, 235-244 or.
- Mitxelena, K.: "*De Lexicografía Vasca*", FLV, VI, 16. zk., 103-121 or., 1974; 2. argit., Sobre historia de la lengua vasca, 385-399 or.
- Mitxelena, K.: "*Acentuación Alto-Navarra*", FLV, VIII, 23. zk., 147-162 or., 1976; 2. argit., Palabras y textos, 245-260 or.
- Mitxelena, K.: *Lengua e Historia*, Madrid, Paraninfo, 1985.
- Mitxelena, K.: *Palabras y textos*, EHU, 1987.
- Mitxelena, K.: *Sobre historia de la lengua vasca* (bi liburuki) [J.A. Lakarra, argit.], ASJUren gehigarriak, 10. zk., 1988.
- Mitxelena, K.: *Euskal idazlan guztiak* (9 liburuki), Euskal Editoreen Elkarte, "Klasikoak" sorta, 1988.
- Mitxelena, K.; eta beste: *Orotariko Euskal Hiztegia / Diccionario General Vasco* (dagoeneko 3 liburuki plazaratuak), Euskaltzaindia.
- N'Diaye, G.: *Structure du dialecte basque de Maya*, The Hague-Paris, Mouton, 1970.
- Ortiz de Urbina, J.: *Parameters in the Grammar of Basque*, Foris, Dordrecht, 1989.
- Oyharcabal, B.: *Les relatives en basque*, Université de Paris VII, Collection ERA 642, 1985.
- Oyharcabal, B.: "*La Pastorale Souletine. Edition critique de Charlemagne*", ASJU, XXII-3 (1988) eta hurr.
- Rebuschi, G.: *Structure de l'énoncé en basque*, 1982; 2. argit., Paris, SELAF, 1984.
- Rebuschi, G.: "*Pour une représentation syntaxique duale: Structure syntagmatique et structure lexical en basque*", ASJU, XX-3, 683-704 or., 1986.
- Rico, M.: "*Traduction en basque de termes politiques sous la Révolution*", ASJU, IX, 3-172 or., 1975.

- Rijk, R.P.G.de: "Is basque an SOV language?", FLV, I, 3. zk. 319-351 or., 1969.
- Rijk, R.P.G.de: "Vowel interaction in Bizcayan Basque", FLV, II, 5. zk., 149-167 or., 1970.
- Rijk, R.P.G.de: *Studies in Basque Syntax: Relative Clauses*, MIT, 1972. (Beronen beste bertsio bat: "Relative Clauses in Basque. A guided tour" in Parenreau, Levy & Phares (argit.), *The Chicago Wicb Hunt: Papers from the Relative Clauses Festival*, Chicago Linguistics Society, 1972).
- Rijk, R.P.G.de: "Euskal morfologiaren zenbait gorabehera" in: *Euskal Linguistika eta Literatura* bide berriak, 83-101 or.
- Rotuete, K.: *Estudio estructural del euskara de Ondarroa*, Durango, Leopoldo Zugaza, 1978.
- Rotuete, K.: *Sociolingüística*, Madrid, Síntesis, 1988.
- Ruiz Olabuenaga, J.L.; Ozamiz, J.A.: (argit.), *Hizkuntza minorizatuen soziologia*, Donostia, Tartalo, 1986.
- Salaburu, P.: *Hizkuntza teoria eta Baztango euskalkia: Fonetika eta Fonologia* (bi liburuki), EHU, 1984.
- Salaburu, P.: (argit.), *Euskal morfosintaxia eta fonologia: eztabaida galak*, EHU, 1987.
- Salaburu, P.: (argit.), *Sintaxi arazoak*, EHU, 1988.
- Salaburu, P.: (argit.), *Sintaxi teoria eta euskara*, EHU, 1989.
- Sánchez Carrión, J.M. ["Txepetx"]: *El estado actual del vascuence en la provincia de Navarra* (1970), Iruña, Diputación Foral de Navarra, 1972.
- Sánchez Carrión, J.M. ["Txepetx"]: "Bilingüismo, Diglosia, Contacto de lenguas", ASJU, VIII, 3-79 or., 1974.
- Sánchez Carrión, J.M. ["Txepetx"]: "El marco sociológico y espacial de una situación bilingüe" in: *La problemática del bilingüismo en el Estado español*, ICE de la UPV, Leioa, 13-32 or., 1980.
- Sánchez Carrión, J.M. ["Txepetx"]: *Lengua y Pueblo*, Donostia, Elkar, 1980.
- Sánchez Carrión, J.M. ["Txepetx"]: "La Navarra Cantábrica (Malda-Erreka). Estudio antropolingüístico de una comunidad euskaldun", FLV, XIII, 37. zk., 19-98 or., 1981.
- Sánchez Carrión, J.M. ["Txepetx"]: *El espacio bilingüe*, Eusko Ikaskuntza, 1981.
- Sánchez Carrión, J.M. ["Txepetx"]: "La nueva sociolingüística y la ecología de las lenguas", Eusko Ikaskuntza. Hizkuntza eta Literatura, 4. zk., Donostia, 327-345 or., 1985.
- Sánchez Carrión, J.M. ["Txepetx"]: *Un futuro para nuestro pasado. Claves de la recuperación del Euskara y teoría social de las lenguas*, Donostia, 1987.
- Sarasola, L.: "Sobre la bipartición inicial en el análisis en constituyentes", ASJU, XI, 51-90 or., 1977.
- Sarasola, L.: "Nire / neure, zure / zeure literatur tradizioak", Euskera, XXV-2, 431-446 or., 1980.
- Sarasola, L.: "Contribución al estudio y edición de textos antiguos vascos", ASJU, XVII, 69-112 or., 1983; 2. argit. ASJUren gehigarriak, 11. zk., 1990.
- Sarasola, L.: "Larramendiren eraginaz eta", ASJU, XX-1, 203-215 or., 1986.
- Sarasola, L.: *Hauta-Lanerako Euskal Hiztegia* (dagoeneko 4 liburuki plazaratuak), Donostia, Gipuzkoako Kutxa.
- Satrústegi, J.M.: *Euskal testu zabarrak (I), Euskaltzaindia*, "Euskararen Leku-koak" saila, 13. zk., 1987.
- Torrealdai, J.M.: *Euskal idazleak, gaur. Historia social de la lengua y literatura vascas*, Arantzazu, Jakin, 1977.

- Torrealdai, J.M.: *"Euskararen zapalkuntza (1936-1939)", Jakin (1982), 24. zk., 5-73 or.*
- Tovar, A.: *Mitología e ideología sobre la lengua vasca*, Madrid, Alianza, 1980.
- Tovar, A.; Agud, M.: *"Diccionario etimológico vasco"*, ASJU, XXII (1988) eta hurr.
- Trask, R.L.: *Synchronic and Diachronic studies in the Grammar of Basque*, University of London (Doktorego Tesi argitaragabea).
- Txillardegi (J.L. Alvarez Enparantza): *Euskara Batua zertan den*, Arantzazu, Jakin, 1974.
- Txillardegi (J.L. Alvarez Enparantza): *Oinarri bila*, Donostia, 1977.
- Txillardegi (J.L. Alvarez Enparantza): *Euskal Gramatika*, Donostia, Ediciones Vascas, 1978.
- Txillardegi (J.L. Alvarez Enparantza): *Euskal aditz batua*, Euskaltzaindia, 1979.
- Txillardegi (J.L. Alvarez Enparantza): *Euskal Fonologia*, Donostia, Ediciones Vascas, 1980.
- Txillardegi (J.L. Alvarez Enparantza): *Euskal azentuaz*, Donostia, Elkar, 1985.
- Urkizu, P.: *Pierre d'Uterén biztegia*, Londres 1715 (bi liburuki), Donostia, EUTG-Mundaiz, 1989.
- Urkizu, P.; Pérez, E. (argit.), *Patxi Altunari omenaldia*, Donostia, EUTG-Mundaiz, 1990.
- UZEI, *Matleguzko bitzak. Ebakera eta idazkera*, Donostia, 1982.
- Villasante, L.: *Gero*, 1964. 2. argit. Arantzazu, Jakin, 1976.
- Villasante, L.: *Axular. Mendea, gizona, liburua*, Arantzazu, Jakin, 1972.
- Villasante, L.: *La declinación del vasco literario común*, Arantzazu, Editorial Franciscana, 1972.
- Villasante, L.: *Axular-en biztegia*, Arantzazu, Jakin, 1973.
- Villasante, L.: *Palabras vascas compuestas y derivadas*, Arantzazu, Ed. Franciscana, 1974.
- Villasante, L.: *Sintaxis de la oración compuesta*, Arantzazu, Ed. Franciscana, 1976.
- Villasante, L.: *Estudios de sintaxis vasca*, Arantzazu, Ed. Franciscana, 1978.
- Villasante, L.: *Sintaxis de la oración simple*, Arantzazu, Ed. Franciscana, 1980.
- Villasante, L.: *La oración causal en vasco*, Arantzazu, Ed. Franciscana, 1986.
- Yrizar, P. de: *Contribución a la dialectología de la lengua vasca* (bi liburuki), Donostia, Gipuzkoako Aurrezki-Kutxa Probintziala, 1981.
- Zabaleta, P.: *Euskal Irakaskuntza Nafarroan. Normalizaziorako oinarriak*, Iruñea, 1986.
- Zarate, M.: *Influencias del vascuence en la lengua castellana a través de un estudio del elemento vasco en el habla coloquial del Gorierrri (Gran Bilbao)*, Bilbo, La Gran Enciclopedia Vasca, 1976.
- Zuazo, K.: *Euskararen batasuna*, Iker 5, Euskaltzaindia-EHU, 1988.
- Zuazo, K.: *"Arabako euskara"*, ASJU, XXIII-1, 3-48 or., 1989.
- Zuazo, K.: *"Zubereraren sailkapenerako"*, ASJU, XXIII-2, 609-650 or., 1989.

ENSAYO BIBLIOGRAFICO SOBRE LA VASCOLOGIA ACTUAL

ESSAI BIBLIOGRAPHIQUE SUR LA BASCOLOGIE ACTUELLE

De la época anterior al objeto del estudio, el profesor Zuazo destaca revistas como Eusko-Jakintza, Gernika, Egan, Euzko-Gogoa y nombres propios como S. Altube, F. Krutwig y L. Villasante.

En la década de los 60 aumentan las publicaciones y se escriben trabajos más maduros; pero es sobre todo a partir de la creación de las facultades de Filología de Deusto, de San Sebastián y Vitoria —sin olvidar las de Burdeos y Bayona— cuando la filología empieza a adquirir mayor importancia. Gracias a la Universidad, la lingüística ha pasado de manos de aficionados "euskalzales" a manos de gente del oficio, profesionales.

El autor analiza tanto los trabajos generales como las obras monográficas de mayor significación en los capítulos siguientes: historia del euskara y filología; dialectología; gramática y sintaxis; diccionarios; fonética y fonología; sociolingüística y sociología de la lengua. Destaca en todo ello la figura y la influencia de un hombre, L. Michelena.

En la parte final del artículo, el autor ofrece la ficha bibliográfica completa de los trabajos analizados en el texto y la amplía a obras y autores no mencionados por razones de brevedad.

Antérieurement à cet essai bibliographique, le professeur Zuazo souligne des revues comme Eusko-Jakintza, Gernika, Egan, Euzko-Gogoa et des écrivains comme S. Altube, F. Krutwig et L. Villasante.

Dans les années 60, les publications augmentent et on écrit des ouvrages plus mûrs; mais c'est surtout à partir de la création des Facultés de philologie de Deusto, de Saint Sébastien y de Vitoria —sans oublier celles de Bordeaux et de Bayonne— que la philologie commence à acquérir une plus grande importance. Grâce à l'Université, la linguistique est passée des mains d'amateurs "euskalzales" aux mains des professionnels.

L'auteur analyse aussi bien les travaux généraux que les oeuvres monographiques de plus grande signification dans les chapitres suivants; histoire de l'euskara et philologie; dialectologie; grammaire et syntaxe; dictionnaires; phonétique et phonologie; sociolinguistique et sociologie de la langue. Nous pouvons remarquer dans tout cela un homme: L. Michelena.

A la fin de l'article, l'auteur présente la fiche bibliographique complète des travaux analysés dans le texte ainsi que des oeuvres et des auteurs non mentionnés pour des raisons de brièveté.

Euskal Literaturaren azterketa 1960-1990

Jesus Maria Lasagabaster

Asko ugaritu dira azkenaldiotan euskal literaturari buruzko azterketa historiko eta kritikoak. Eta, interesgarriago dena, kalitatezko aberaste garrantzitsua dagokio gehiagotze horri. Azpimaragarria da, bestalde, garapen honetan Unibertsitateak izan duen erabateko eragina; ikasleen tesinak eta tesiak, nahiz irakasleen ikerketak direla medio, Euskal Departamenduak ditugu gaur egun euskara eta euskal literatura lantzeko eta aztertzeko lekurik ezinbestekoenak. Beraz, euskal aldizkarietan edo euskal egunkarien literatur suplementuetan egunez egun egiten den eta espezializatua ez den irakurlego bati zuzentzen zaion diskurtso kritiko horri erantsi behar diogu gaur egun kritika unibertsitarioaren mailan prestatzen ari diren azterketa kritikoak, orokorrak nahiz monografikoak.

Hemen, egia esan, kokatu behar dugu goian aipatutarako kalitatezko arazoa: lan unibertsitario batek eskatzen duen maila zientifikoan eta rigurositatean. Horrela sartu dira, edo hobeto,

sartzen ari dira euskal ikerketa literarioetan eredu kritiko modernoak: estrukturalismoa eta semiotika, soziokritika eta harreraren estetika...

Orri hauen helburua euskal literaturaren azterketarako hurbilpen bibliografiko bat ematea litzateke: euskal literaturaren ikerketaren nondik-norakoa erakustea, oro har, nahiz generoko azterketari dagokionez.

Hautaketa baten emaitza da, noski, hemen proposatzen eta komentatzen diren liburuen zerrenda. Beraz, hautaketaren erizpideak berak adierazi eta justifikatu beharko nituzke lanaren hasieran.

Hemen egiten den aukera, jakina, ez da, nabari denez, posible zen bakarra; ez eta onena ere; nik egin dudari bezalako beste asko proposa liteke, zalantzarik gabe. Horrexegatik, beste edozeinena bezain egoki eta onargarria da nirea.

Alde batetik, laburra izan behar zuen zerrendak, honelako lan bati dagokion bezala. Bestalde, literaturaren azterketan har daitezkeen objektu formalak eta ikuspegi metodologiko desberdinak kontutan izan behar ziren, lana bera zabaltzeko eta aberas-teko: historia eta kritika, azterketa orokorrak eta partikularrak.

Baztertu egin ditugu azterketa monografikoak, hots, autore bakar batera mugatzen direnak. Eta kontutan hartu ditugunean, izan da, autoreaz gain, edo bera zela medio, aro edo genero baten ikuspegi orokorragoa ematen zelako; Txomin Agirre eta euskal nobelaren sorrera, Lauaxeta eta euskal poesigintzaren eraberritzea dira adibiderik argienak.

Euskal literaturaren azterketen nondik-norakoa ezagutzeko lagungarriak daitezkeelakoan idatzi dira orri hauek. Sistematizazio beharrari dagokio egiten den banaketa: hasteko, azterketa orokorrenak, hots, historiak; gero, azterketa kritikoak; lehen atal batean, edozein aro eta mota tratatzen dutenak; gero, generoka, azterketa mugatuagoak, nobelagintza, poesigintza eta teatroa. Bukatzeko, ahozko literatura.

1. Euskal literaturaren historiak

Euskal literaturaren historiak aipatuko ditut lehen atal honetan; ez guztiak, jakina, oso ugariak ez badira ere. Hala eta guztiz ere, ez da hautaketa erraza izango.

Orain arte idatzi diren euskal literaturaren historiak erizpide desberdinen arabera eginak ditugu eta erabilitako metodologiak ere desberdinak dira batzuetan. Hemen aipatzen direnak ez dira nahitaez onenak; gaurdaino egindakoaren adibide adierazgarri bat izatea izan da hautaketarako erizpidea; eta, bestalde irakurlegoari aukera ematea euskal literaturaren historiografiaren nondik-norakoa nolabait ezagu dezan eta euskal literatura bera eta bere garapen historikoaren ikuspegia sakon, eta neurriren batean, hobeago dezan.

1.1. Koldo Mitxelena, aintzindari eta maisu

Kronologikoki lehena eta oraingoz kalitatez onena Mitxelena-ren *Historia de la Literatura Vasca*, 1960an argitaratua eta 1988an berrargitaratua.

Laburpen bat azaldu zen 1958an, G. Díaz Plaja-k zuzendutako *Historia General de las Literaturas Hispánicas* delakoaren bostgarren liburukian.

Bigarren edizioa zela eta, autorearen asmoa izan zen azken hamarkaden euskal literaturari buruzko azterketatxo bat erans-tea berrogeitahamar urteetan bukatzen den lehen bertsioari. Tamalez, herioak eragotzi zion eta testua zen zenez azaldu zen.

Jakin badaki Mitxelenak bere historia idaztean zernolako materialak erabil ditzakeen eta zer esan daitekeen eta zer, aldiz, ez, euskal literaturaren historia batek eskatzen duen rigurosotasuna gorde nahi baldin bada. Ez da benetan eraberritzailea Mitxelenaren historia, ez metodoan ez eta garapen eta bilakaera literarioa azaltzeko moduan ere. Baina ez da mugatzen datu, autore eta testuen, sistematik gabeko pilatze enpiriko batera, kronologikoki bada ere, gure literatur historiografian maiz gertatzen den bezala.

Aipagarria da, bestalde, euskal literaturaren historia artikulatzeko autoreak erabiltzen duen erizpide nagusia. Euskal literaturaren ezaugarriak nabarienetako bat bere "atipizitatea" bada ere, ezin daiteke beraz pentsa harremanik ez dagoenik inguruetako sistema literario eta kulturekin. Berantkor dugu idatzitako euskal literatura, euskararen beraren egoera soziolinguistikoari atxikituz, baina, hala eta guztiz ere, mendebaldeko kultur sistemari dagokio eta, beraz, analogia handia du berarekin. Dena den, ezin dakizkioke mekanikoki euskal literaturari eta bere garapen eta bilakaera historikoari aplikatu literatura nagusietan aplikagarriak diren eredu berberak. Bi arriskuon erditik pasa da Mitxelenak hartutako erizpidea. Berak dioenez, "con medidas de curso internacional" saiatzen da autorea, besteak beste, euskal literatura eta bere gorabehera historikoak neurtzen.

Aintzindari eta maisu dugu honetan ere Koldo Mitxelena. Egia esan, berak aztertzen ez duen zenbait arazo aztertzea eskatuko luke historia literario sakon eta oso batek. Baina, zutik dago oraindik. Mitxelenak alor honetan duela hogeitahamar urte esandako guztia.

Agian, bertatik abiatu dira haren ondotik egindako beste historiak; eta, tamalez, arazoa hobetu gabe, ez bait da hain sinplea Mitxelenak zuen euskararen eta euskal testuen ezagupen zabal eta zorrotza izatea.

1.2. Ibon Sarasola, *Euskal Literaturaren Historia*

Eskertu behar diogu Ibon Sarasolari euskal historiografia literarioa eraberritzeko egin duen ahaleginagatik, nahikoa pobrea izan bada ere emaitza.

Hemeritzigarren mendeko positibismo historikoari bi aukera nagusi kontrajartzen zaio gaur egun, literaturaren historiari dagokionez: bata da ikuspegi formalista; honen eritziz, literaturaren garapen historikoa eta aldaketak barneko legeen arabera gertatzen dira, sistema literarioari bereziki dagozkionak hain zuzen. Marxismoa da bigarren aukera metodologiko eta ideologikoa.

Marxismoarentzat gainegiturari edo superestrukturari dago-kio literatura, eta horrenbestez gizartearen azpiegitura ekonomi-koak baldintzaturik sortzen eta garatzen da. Testuinguru honetan aztertu eta esplikatuz behar da literatura, gizartearekiko harreman-sistema barruan: soziala da, nahitaez, literaturaren historia, edo agian ez da ezer.

Ikuspuntu honetan kokatzen da literaturaren historia soziala, estriktoki analisi marxistaren arabera egiten ez den kasuetan.

Ildo honetatik doa Sarasolaren lana: egin behar zen euskal literaturaren historia soziala modan egoteko, edo eredu berriren bat saiatzeko, bera dugu ausartu den lehena; lan interesgarri eta higienikoa izan da, alde honetatik begiraturik.

Baina praktikan, euskal literaturari buruz ematen den interpretazio sozio-historikoa erabat mekanizista da behin baino gehiagotan, isladaketa-teoriaren arabera egina, bitartekotasunaren arazoa ia kontutan hartu gabe eta Marxek, eta batez ere Engels-ek, azpimarratzen zuten artearen autonomia erlatiboa ahulduz.

Eta ez da nahikoa izan akats hauek gainditzeko, erdarazko bertsioan sartu diren zuzenketak eta azalpenak, orriazpiko oharren bidez gehienetan. Gizarte eta literaturaren arteko harremanen interpretazio mekanizista baten gehiegikeriak leuntzeko baliagarri den bakarra izan da, agian, Sarasolak duen literatur ezaguera zabala eta literariotasunerako sentsibiltate zorrotza.

1.3. Santiago Onaindia, *Euskal literatura*

Ezer berririk aportatzen ez badu ere, ildo desberdin batetik doa Onaindiaren lana eta, teorikoki bada ere, alderdi daktikoak azpimarratzen dira, bere euskal literaturaren historia planifikatzean.

Urte askotan zehar euskarari eta euskal literaturari eskainitako izugarritzko lanaren erakusgarri bat dugu aita Onaindiaren *Euskal Literatura*.

Sei liburuki txikitan plazaratua, hamaseigarren mendetik gaurdaino euskaraz idatzi duten autore guztiak eta euskal aldizkariak zerrendatu eta aztertu nahi izan ditu egileak, autore bakoitzaren bizitza, idazlanak eta eritzi kritikoak erakutsiz. Eta, zer esanik ez, nahikoa ongi betetzen da helburua; baina, gchiagorik ez. Liburua funtsean autoreen zerrenda besterik ez da, kronologiko ki eratua, mende edo belaunaldien hurrenkera gordez eta lurralde linguistikoen eta euskalkien arabera banatuz.

Ez dago aparteko erreflexio historikorik, euskal literaturaren garapena edo bilakaeraren zergatia aztertzen duenik, eta, behar bada, aportatzen diren eritzi kritikoak ez dira batzuetan erizpide metodologiko moderno baten arabera egiten, inpresionistak dira askotan, eta zenbaitetan, ez dute azterketa linguistiko hutsaren maila gainditzen.

Azken batean, beste kasu askotan bezalaxe, biltzen den materiala eta informazioa da Onaindiaren aportaziorik aipagarriena, beste euskal literaturaren historiak osatzen dituen hain zuzen.

Alde honetatik, hots, materialen aportazioari dagokioez, hor ditugu aita Villasante-ren *Historia de la Literatura Vasca*, edo, behar bada, *Enciclopedia General Ilustrada del País Vasco* dela-koak literaturari eskaini dizkion bost liburuki mardulak, non, gainera, autore bakoitzaren zenbait testu ere aportatzen bait da.

2. Azterketa orokorrak

Bigarren atal batean euskal literaturari buruzko arterketa orokor batzuk aipatuko ditut, ikuspegi sistematiko eta historiko batetik eginak ez direnak eta, alde honetatik begiraturik, literaturaren historiatzat eman ez daitezkeenak, baina hala ere, euskal literatura oro har, hots, edozein aro edo motatako autore eta mugimenduak aztergai dutenak.

Gehienetan, ikastaro monografikoen hitzaldiak edo hiltzarren baten agiriak izaten dira honelako idazlanak; beraz, autore des-

berdinek idatzitakoak eta, horrenbestez, ikuspegi edo abiapuntu desberdinetatik aztertuak. Nolanahi ere, aipagarriak dira, zeren honelako kasutan erabiltzen diren metodoen desberdintasun eta, behar bada, aberastasuna, autore bakar baten obran ez bait dira ematen gehienetan.

2.1. Euskal Linguistika eta literatura: *Bide Berriak*

Liburu honetan 1977-78 ikasturtean Deustuko Unibertsitateko Donostiako Egoitzean, Filosofi-Letren Fakultateak antolatutako euskal kulturari buruzko ikastaro baten ponentziak ditugu.

Testuinguru historikoa kontutan hartu behar da, liburuan biltzen den materialaren garrantzia neurtu ahal izateko: Transizio demokratikoaren lehen urtetan gaude eta euskal kulturaren azterketa eta zabalkuntza da garaiko erakunde kulturek gehienik bultzatzen dutena; jakina, gure jatorrizko kulturaren altxorrik bereziena eta garrantzitsuena, hizkuntza bera da, euskara, eta euskararen adierazgarririk ederrenetakoa, euskal literatura.

Helburu honi zegokion jasotzen den ikastaroko gaia eta lana, liburuaren bi zatietan biltzen dena: linguistika eta literatura, azken hau delarik guri une honetan interesatzen zaiguna, hain zuzen.

Zenbait azterketa monografikoren bilduma bada ere, gidaritzat har daitekeen hari kronologiko baten aztarnak nabari daitezke, euskal literaturaren bereizgarri orokorretatik hasi, egungo liburu-argitaratzeari dagozkion arazoetaraino. Etxeparengandik pasatuz. Tartean, euskal nobelaren historia, ahozko literatura, euskal poesia...

Autoreei bagagozkie, literaturaren azterketen eremuan eragin berezi eta erabatekoa duten izenak: Mitxelena, Haritschelhar, J.M. Lekuona, I. Sarasola...

Ez da azterketa sistematikoa, ez eta historikoa ere. Hala eta guztiz, euskal literaturaren historian ezinbestekoak diren aldi eta autoreak aztertzen dira. Bereziki aipagarriak, alde honetatik, Mitxelenaren bi lanok: *Euskal literaturaren bereizgarri oroko-*

rrak, eta *Euskal literaturaren kondairarako oinarriak*. Mitxelenaren beraren *Historia de la Literatura Vasca* ezagutzen duenari ez dio gauza berezirik aportatuko, baino euskal literaturaren historiarako sarrera riguroso eta sugerenteak ditugu Mitxelenaren lantxo hauek.

Esan dezagun, bukatzeko, euskal literaturari eskaintzen zaion zatiak, berrehun orri baino gehiago duela.

2.2. *Hacia la literatura Vasca*

Liburu honetan 1987an ospatu zen II Euskal Mundu-Biltzarreko Literatura Kongresuaren hitzaldiak eta txostenak biltzen dira.

Hasieratik argitu eta nolabait justifikatu behar dena titulua bera da hain zuzen, "Hacia la literatura vasca", Literatur-Biltzarrearen titulua izan zena bestalde.

Antolatzaileen eritziz, helburua ez zen Euskal Literaturaren Biltzarre bat egitea, Euskal Literaturarako bat baizik. Baliteke nabardura hau nahikoa teorikoa izatea; hala ere, helburua zen, hain zuzen, Euskal Literaturaren azterketarako oinarri eta laguntzaile emankorrak izan litezkeen eta izan behar duten elementu batzuk kontutan hartzea, eta haiekin, euskal literatura aztertzea, testuinguru riguroso eta indartsu bat finkatzea.

Lehenik, alderdi metodologikoak. Ezin da, gaur egun, euskal literatura, beste edozein literatura bezalaxe, aztertu tresneria metodologikorik gabe. Eta garaia da gaurko diskurtso kritikoaren eremuan erabiltzen ari diren eredu metodologikorik modernoek eta kontrastatuena erabiltzeko. Hasi dira, piskanaka-piskanaka, erabiltzen, baina II Euskal Mundu-Biltzarrea zela eta, aukera ezin hobe zen literatur azterketen eremu metodologiko horretan sartzeko eta autorerik ospetsuenetako batzuk gurekin izateko: Hans Robert Jauss eta Harreraren Estetika, Gilbert Durand eta Kritika Mitologikoa, Jonathan Culler eta Dekonstrukzioa...

Helburu honi dagokio, hain zuzen, liburuaren lehen zatia: *Teoría y metodología*.

Bigarrenak, *Literatura vasca e intertextualidad*, gaur egun literatur azterketetan gero eta garrantzi handiagoa hartzen ari den kontzeptu nagusi bat euskal literaturaren ikerketek bereganatzea du helburu.

Testuen arteko harremanak, dependentziak, eraginak, etabar adierazten ditu "intertestualitate" kontzeptu honek: testu singularrak beste askoren testuinguruan kokatzen da eta bere argitan, zabaldu eta sakondu egiten dira testuaren sorrera bera eta esanahia.

Literaturaren kontzepzio intertestual horren arabera aztertzen da euskal literatura, Romantizismotik gaurdaino, nobelagintza eta poesigintza.

Euskal literaturaren berezitasuna eta, behar bada, nolabaiteko "atipizitatea" azpimarratu behar badira ere, ekialdeko kulturari dagokio, eta sistema horren barruan da azalgarria bere funtzionamendu eta bilakaera.

Beraz, aldika eta generoka, euskal literatura eta sistema literario zabalago bat —Espainiakoa eta europarra— txandakatu egiten dira liburuaren bigarren partean, non bion arteko antzekotasunak eta desberdintasunak, paralelismoak eta desorekak nabari daitezkeen, euskal literaturaren erreferentzia genetikoak, formalak eta semantikoak zabalduz.

Hirugarren partea *Literaturas tradicionales y populares* gaiari dagokio. Hemen ere azterketa ez da mugatzen euskal eremuan gertatu eta gertatzen ari dena, baizik eta, metodologiaren aldetik batez ere, literatura tradizionalen jarraipen, garapen eta bilakaerari dagozkion arazoak kontutan hartzerak.

Zer esanik ez, liburu honen garrantzia erabatekoa dugula gaur euskal literaturaren azterketen alorrean: bai gaien azterketan erakusten diren sakontasun eta rigurositateari, bai eta azterlarien maila zientifikoari bagagozkio; beraz, irakurlego espezializatu samarrari zuzentzen zaio nolabait.

3. Euskal literatura generoka

Mota edo genero desberdinetan sailkatua izan da literatura betidanik: lirika, epika eta dramatika.

Genero-nozioa, zerbait historikoa dena, dezente aldatu da historian zehar. Generoen arteko mugak erabat ezabatu ez badi-ra ere, nahikoa ilunak dira askotan, eta honenbestez gaurko Poetikan krisi larrian dagoen kontzeptua da.

Hala eta guztiz ere, onartu egiten dira praktikan genero nagusi tradizionalak eta nahikoa erabilgarri eta emankorrak azaltzen dira gaur egun edozein literaturari buruzko diskurtso historikoan nahiz kritikoan.

Hori bera ia euskal literaturan nabaria da, eta, behar bada, bestetan baino areago. Behin baino gehiagotan generoetara jo dute euskal literaturaren historiagileek beren materiala sailkatu eta sistematizatu ahal izateko beraz, euskal literaturaren historia hainbeste generoen historietan banatu edo sakabanatu egiten da, ezen, nolabait, bizkarrezur bakar baten funtzioa galtzen bait da. Honetan legoke, nire ustez, honen arrazoia: "periodizazio" rigurosoa eza. Ezin dakizkioke euskal literaturari mekanikoki aplika beste sistema literarioetan erabilgarriak diren literatur periodoak; eta, aldi berean, ez da argi eta garbi ikusten zernolako periodizazioa aplikatu beharko litzaiokeen euskal literaturaren garapen historikoari.

Eragozpen honetatik ateratzearren, aukera bat da mota edo generokako azterketa.

3.1. Euskal nobelagintza

3.1.1. Gotzon Garate, *Euskal Elaberrien kondaira*

Bi liburuki argitaratu du dagoeneko Garatek, bere euskal elaberriaren kondaira honen barnean.

Lehenengoan euskal eleberrigintzaren hasiera aztertzen du eta sarrera orokor baten ondotik, Jean Baptiste Elissambururen *Piarres Adame* eta Resurrección Maria de Azkueren *Bein da betiko* testuak aztertzen ditu.

Bigarren alean, Txomin Agirreren lehenbiziko nobela, *Aña-mendiko Lorea*, aztertzen da.

Ez da propioki euskal nobelaren historia Garatek egiten duena. Alde batetik, sarrera gisa ematen diren ikuspegi orokorrak nahikoa azalezkoak dira eta behar bada, ez dira nobelagintza baten historia riguroso bat oinarritzeko gauza; ez dira kontutan hartzen, esate baterako, gaur egun literatur historiari eskaintzen zaizkion aukera metodologiko desberdinak: positibista, soziologikoa, formala, edo, azken aldiotan saiatzen ari den harrera-historia. Beraz, nabaria da autore eta testuen tratamenduan metodo historiko baten eza. Bestalde, testuen azterketan, elemendu formalak eta baliapide retorikoak edo narratiboak aztertzen dira gehienetan, testuen kontestualizazio historiko eta soziala baztertuz.

Horregatik diogu bi liburutxo hauetan eskaintzen zaiguna, izenburuaren beraren kontra, ez dela euskal nobelaren edo eleberraren historia kontutan hartzen diren autore eta testuei dago-kionez, noski, baizik eta hiru testuen azterketa inmanentea, historikoa baino gehiago. Kasu batean, *Bein da betiko* testuarenean hain zuzen, iturriak laburki aipatzen badira ere, ez da planteatzen testuen genesi edo sorkuntzaren arazoa.

3.1.2. Ana Toledo, *Domingo Agirre: Euskal eleberraren sorrera*

E.U.T.G.ko Filosofi-Letren Fakultatean defendatutako doktorego-tesia dugu liburu hau, eta argi dago "tesi" izate honek, azterketaren sakontasunean, metodologiaren rigurositatean eta, behar bada, liburuaren aparteko lodieran ere datzala.

Agirre eta bere nobelagintza liburuaren aztergai nagusia badira ere, azterketa ez da mugatzen, hala ere, testuak bere baitan edo isolaturik kontsideratzera. Lehen zatian euskal fikziozko prosaren sorrerari buruzko azterketa sozio-literarioa aparte egiten da.

Zati soil honek justifikatuko luke —nire ustez— azterketa, honako hiru arrazoiengatik: lehen, erabiltzen diren datu eta elementuen ugaritasunagatik; bigarrena, tratamendu metodologikoaren rigurositateagatik; eta, hirugarrena eta azkena, honako azterketa sozio-literarioa lehen aldiz egiten delako. Hain seriotasun handiz egina dago non aportazio honek erabateko garrantzia izango bait du hemendik aurrera euskal narratibaren historia ulertu nahi duen edonorentzat.

Euskal nobelagintzaren "prehistoria" exhaustiboki aztertzen da.

Nobelagintzaren prehistoriatzat hartzen dugu euskal prosa narratiboaren sorrera: fabulak eta legendak, kontaketa laburrak, Lore-Jokuetan saritzen diren prosazko lantxoak...

Ordurarte gai erlijiosoetaz arduratzen zen euskal prosa, sekularizatu egiten da; irakurgai berriak sortzen dira, aurreko tratatu aszetikoak ez bezala, eta, neurri berean, irakurlego berri bat ere agertzen da, literatura "zibila" irakurri nahi duena. Honela prestatzen da "humus" edo lurra nobelaren sorrerarako.

Testuinguru honetan kokatzen du Ana Toledok Agirreren nobelagintzaren azterketa: exhaustiboki aztertu bada euskal prosa narratiboaren sorrera, exhaustiboki ere aztertzen dira Agirreren hiru nobelak: *Auñamendiko Lorea*, nobela historiko erromantikoa, eta euskal ohiturazko nobelagintzaren paradigma diren beste bi testu famatuak: *Kresala* eta *Garoa*.

Azterketarik onenentzariko bat dugu, zalantzarik gabe, Ana Toledorena, kritika unibertsitarioaren mailan, eta metodologia-ren rigurositate eta aberastasuna direla eta, bide berri bat irekitzen duena euskal nobelagintzaren azterketarako.

3.1.3. *Antología de la narrativa vasca actual*

Berez, erdal irakurlegoari zuzentzen zaio antologia hau, gaur egungo zenbait euskal kontalari edo nobelari nagusiren testuak erakutsiz. (Duela hilabete batzuk, ingelesez argitaratu da, Renoko Unibertsitatean)

Hamar dira hautatutako autoreak eta, edozein antologiatan gertatzen den bezala, eztabaidagarria da hautaketa bera, bai autoreak eta bai testuak ere. Hauek, euskaraz eta gazteleraz azaltzen dira.

Liburu honetan interesatzen dena, hurbilpen bibliografiko honi dagokionez, ez da, jakina, antologizatzen diren autoreen zerrenda, edo azaltzen diren testuak, baizik eta sarrera gisa eskaintzen den azterketa, *Introducción a la narrativa vasca actual* nik neuk egina.

Gorago esan bezala, erdal irakurlegoari zuzenduta dago azterketa, eta beraz, euskal irakurlearentzat ezagunak diren erreferentzia asko ematen dira, testua ulergarri egiteko beharrezkoak izan direnak.

Euskal narratibaren sorrera bultzatzen duten elementu nagusiak aipamen laburra egiten da, euskal nobela modernoari buruzko diagnostiko bat egitearren: Euskal narratibaren eraberri-tearen lehen aztarnak, eredu berrien hilaketa, euskal nobelagintza modernoaren lehen garapena, nobela lirikoaren garrantzia eta, azkenik, euskal narratibaren etorkizuna.

Azterketa, deskriptiboa da, haina funtsean genero baten historia azaldu nahi da, oso laburra bada ere historia horren iraupena, apenas hogeitahamar urtekoa alegia.

Nahikoa interesgarria izan daiteke azterketatxo hau egungo euskal nobelagintzaren jokaera narratibo eta, behar bada, tematikoak ezagutzeko, eta gure narratibaren nondik-norako alderdi nagusiak piska bat sakontzeko.

3.2. Poesigintza

3.2.1. Jon Kortazar, *Teoría y práctica poética de Lauaxeta*

Nahiz eta Lauaxetaren poesigintzari buruzko azterketa monografikoa izan, toki egoki bat aurkitzen du orri hauetan Kortazarren liburu honek.

Lauaxetaren poesiaz gain, erabat interesgarria bait dugu garaiko egoera literarioa, poesigintzari dagokiona batez ere, eta poesigintzatik edo poeten aldetik euskal literatura eta poesia eraberritzeko eta gaurkotzeko egiten diren ahaleginak, Orixe eta Lauaxeta ahalegintze horren ezinbesteko lekuko direlarik.

Lehenbiziko zatia —"Teoría Poética"— 1932an, Orixe eta Lauaxetaren artean sortzen den estabaidaz hasten da; gaia, zer den klasizismoa eta zer poesia klasikoa. Eztabaidaren alderdi historiko eta teorikoa aztertuz, nola sortzen eta osatzen ari den Lauaxetaren teoria poetikoa erakusten saiatzen da Kortazar; eta marko honetan dira ikusgarriak gero bere praktika poetikoan azaltzen diren oso tradizio poetiko aberats baten oihartzunak: Greziatik hasi eta "poesía pura" delakoan bukatuz, Alemaniako erromantizismoa eta Frantziako parnasianismoa eta sinbolismoa barne direlarik; ahaztu gabe, jakina, Lauaxetarengan poesia herrikoia duen erabateko eragina.

Ez dira tamalez normalak euskal poesigintzari buruzko azterketetan Kortazarrengan bezalako urruntze historikoa eta erreferentzia kulturalak. Eta hauxe da, nik uste, inportanteena garai hartako euskal poesigintzaren eta ez bakarrik Lauaxetarengan benetako testuinguru poetiko eta kulturala. Nobelagintza ez bezala, *moderno*a izaten saiatzen da euskal poesigintza eta moderno da agian. Une poetiko hori ezagutu ahal izateko erabat interesgarria da Kortazarren azterketa, Lauaxetaren poesiaz gain.

Honi bagagozkio, alpagarriak dira Lauaxetaren bi poema-liburuak —*Bide barrijak* eta *Arrats beran*— astertzean erabiltzen diren ikuspegi metodologikoak, hemen ere azterketaren sorreran dagoen doktorego-tesiaren eragina nabari delarik. Eredu semiotikoaren ardatz nagusiak hartzen dira oinarritzat, baina ere du honen mugak gainditu egiten dira kritika mitologikora joaz, Lauaxetaren unibertso poetikoaren ahalmen adierazgarria eta giltzarri sinbolikoak erakusteko: landa/hiri oposaketa, bidaia, denbora, inimizazio-ritoak...

3.2.2. Jon Kortazar, *Laberintoaren oroimena. Gure garaiko olerkigintzaz*

Ez da liburu hau gaurko euskal poesiari buruzko historia bat; ez eta azterketa sinkroniko sistematiko bat ere. Erabat bestelakoa dugu egilearen asmoa eta liburuaren egitura. Ez dezagun ahanztz haren genesisia edo sortzea: garai desberdinetan eta bost bat urtetan zehar egindako artikulua ditugu liburuaren zazpi kapituluak osatzen dituztenak.

Hala ere, eman ematen da gaurko euskal poesigintzari buruzko ikuspegi orokor bat, sistematikoa ez bada ere. Baina, lehen lau kapituluetan irakurleak atera lezakeen ondorioa nahikoa ideia bete eta zorrotza izango da euskal poesiaz, zeharkakoa bada ere: konpromezu-poesia, poesigintza gaztea...

Ikuspegi orokor honen ondotik, euskal poesigintzaren hiru izen nagusi: Jon Mirande, Juan Mari Lekuona, Bernardo Atxaga...

Lehenaren ironia, bigarrenaren bikaintasun poetikoa, hirugarrenaren "inora ez daraman bidaia", *Etiopia* liburuaren mami simbolikoa adierazi nahi duen formula polita.

3.3. Euskal teatroa

Euskal teatroa, hobe, literatura dramatikoa, ez da lirika edo narratiba bezain ugari eta garrantzitsua; beraz, hari buruzko bibliografia kritikoa edo historikoa ere urriagoa dugu.

Euskal teatroaren eramuan, erabateko garrantzia du Zube-roan urtez urte gordetzen den pastoralen tradizio herrikoia, bibliografiaren bat sortarazi duena hain zuzen.

Bestalde, azpimarragarria da gaur egun gure artean gero eta zabalkunde handiagoa hartzen ari den bizitza teatrala, taldeak, sariak, topaketak, subentzioak, e.a. direla medio.

Baina literatura dramatikoari dagokionez, urria da gure panorama kopuruz eta pobrea kalitatez; sariketa literarioetan normalean da teatroari dagokion saria eman gabe geratzea; izugarriz-

ko desoreka nabarmentzen da idazten eta antzezten denaren artean. Jakina, ez da bakarrik euskaraz antzezten, erdaraz baizik gehienetan. Horrenbestez, maila berdinean egin beharko litzateke erkaketa, hots, maila literarioan: honetan ere diferentzia da nabaria; askoz hobeagoa da euskal poesigintza edo narratiba literatura dramatikoak baino. Kasuren bat izan ezik ez bide zaie interesatzen euskal idazleei teatroa edo behintzat teatro idaztea.

3.3.1. Antonio María Labayen, *Teatro euskaro*

Euskal teatroaren patriarka dugu Antonio María Labayen autorea nahiz historigile bezala. Gure ikuspegi bibliografiko honetan ez zaigu interesatzen Labayenek idatzitako teatroa, bere lan kritikoak eta historikoak baizik.

Alor honi dagokio hain zuzen *Teatro euskaro* idazlana, bi aletan, 1965ean argitaratua. Hemen biltzen dira Labayenen euskal teatroari buruzko azterketa gehienak.

Lehen alearen izenburua "Notas para una historia del arte dramático vasco" da. Nabartu egiten du egileak bere lanaren izaera: ez da benetako historia, baizik eta historia baterako sarrera, materialak, nahiz eta lehen zatian, euskal teatroaren urrats nagusiak kronologikoki erakutsi, Zuberoako pastoral eta maskaradekin hasiz eta 1945-1965 urteen arteko bizitza teatralarekin bukatuz. Hortik zati honen titulua: *Bosquejo histórico del arte dramático vasco*.

Bestalde, azpimarratu behar da Labayeni interesatzen zaiona ez dela euskal literatura dramatiko hutsa, baizik eta teatroa, arte dramatikoak, autoreak, noski, barne. Alde honetatik, erabat modernoa deritzaigu Labayenen ikuspegia: ekintza teatralaren menpean dago berez literatura dramatikoak, eta antzokia da, ez liburua, bere toki berezia.

Bigarren liburukiaren azpitituluak —*Entrevistas, Reseñas, Crónicas*— argi eta garbi adierazten digu zernolakoa den bertan sartzen den materiala. Oso mota desberdinetakoa da eta, pentsa liteke,

bigarren mailakoa dela zenbait kasutan; baina lehenengotik azkenengoraino, garrantzi handikoa euskal teatroaren historiarako.

Funtsean, Labayenen idazlan honetan zehar nabari daitekeen hari nagusia euskal teatroaren historia batena da benetan, autorearen asmoa apalagoa bada ere, bertan bait daude historia riguroso baterako oinarri nagusi eta, nolabait, ezinbestekoak.

Oso interesgarria da ere bigarren liburukiaren bukatzen eransiten den katalogoa; 1795tik 1965ra argitaratu edo antzeztutako euskal testu dramatikoak biltzen dituen. Osatu egin du Labayenek 1928. urte arte José Aranek prestatu zuen zerrenda.

3.3.2. Patri Urkizu, *Euskal antzertia*

Euskal teatroaren historiarik osatuena dugu oraingoz Urkizurena, autorearen beraren aurreko *Euskal Teatroaren historia*, 1975ean argitaratua hobetu eta osatzen duena.

Honako eskaintzaz irekitzen da liburua:

"Labaien eta Larzabal jaunei, Hego eta Iparreko Euskal Antzertiaren bi habe nagusiei, esker onez".

Eta benetan, Labayen eta Larzabal ditugu euskal teatro eta bere historiaren zutabe nagusiak, Bidasoaren alde batean eta bestean. Blok, teatrogile eta teatroaren historigileak, pizturik izan zuten, bizitzan zehar, euskal teatroarekiko grinaren sua.

Baldin eta Larzabalen liburua —*Gure Antzertia* (1966)— komentatu ez ba dut ere, erabateko garrantzia du Iparraldeko teatroa ezagutu ahal izateko.

Patri Urkizuren liburua material ugariagoz egina da eta ikuspegi modernoago batetik begiratzen zaie euskal antzertiari eta bere problematikari. Bete egiten da, alde honetatik, Labayen eta Larzabalengan dagoen azter-perspektiba.

Hala ere, euskal teatroari dagozkion testu eta autoreak, ekin-tzak eta gainerako datu nagusiak pilatu egiten dira kronologiko-ki, ia gaurdaino, benetako erreflexio historikoa sistematikoki

egin gabe eta edozein teatrogintzaren historiarako erabat ezinbestekoa den kontestualizazio historiko eta kulturalik gabe ere. Esaterako, sistema literarioarekin teatroak dituen harremanak eta menpekotasunak, teatro-komunikazioaren alderdi soziala eta, behar bada, ideologikoa, aintzinako teatro herrikoiairen iraunkortasunak planteatzen dituen arazo estrukturalak eta soziologikoak, e.a.

Gogoeta sozio-historiko sakonago baten eza nabarmentzen zaio oraindik euskal teatroaren historiari; eta euskal teatroa hain ongi ezagutzen duen Patri Urkizu bera da gauza —beste inor baino gehiago— horrelako gogoeta egiteko.

Euskal antzerkia liburua bi zatitan banatuta dago: lehenengoan, teatro-forma herrikoia aztertzen dira: pastoralak, astolas-terrak, ihauterietako tragikomeriak... Bigarrenean, aldiz, teatro landua, autore zaharregandik hasiz —Barrutia, Muniñe— eta hemeretzigarren mendeko bukaeran abiatzen den euskal teatroaren pizkundeaz —Soroa, Alzaga...— jarraituz.

Bukaeran, katalogo alfabetikoa dugu, eta, espero zenez, labayenena osatu du Urkizuk 1984ra arte luzatuz.

Oso interesgarria da autoreak katalogo honi ezarritako eranskina, itzulpenen zerrenda biltzen duena: erdarazko autoreak, itzultzaileen izenak eta euskarazko tituluak jasoz. Gure antzokietara igotzen diren testu dramatikoak itzulpenak dira askotan. Honekako testuak ez dagozkio, dudarik ez, euskal literatura dramatikoari, baina bai gure teatro-historiari, teatro baten historia osatzen duena ez bait da bakarrik testua. Horregatik da garrantzitsua patri Urkizuren liburuan eskaintzen zaigun itzulpenen zerrenda.

4. Ahozko literatura

Literatura hitza entzuten dugunean, idatzitako literaturan pentsatzen dugu gehienetan, beti ez esateagatik.

Hala ere, idazkeraz aparte, badago beste literatur iturri ugari eta naro bat, herrikoia eta ahoz aho zabaltzen eta gordetzen dena, ahozko literatura, euskal kasuan hain garrantzi handia izan duena denboran zehar, eta gaur bertan ere, bizi-bizirik dagoena zenbait generotan.

Horregatik, ezinbestekoa zen honelako lan batean atal bat eskainzea ahozko literaturari.

Bukaerarako utzi badugu ez da, noski garrantzirik ez duela-ko. Egia da gure kultura libururarena dela, irudiarena gero eta pisu handiagoa hartuz doan arren; beraz, idatzitako literaturaren funtzio estetikoa, eta aldi berean, soziala eta kulturala, ahozkoarena baino erabatekoagoa dugu zalantzarik gabe.

Dena den, bertsolaritza eta Zuberoako herri-teatroa aipatu haizik ez ditugu egin behar konturatzeko zernolako tokia betetzen duen Euskalerrriaren bizitza kulturalean ahozko eta herri-literaturak.

4.1. Juan Mari Lekuona, *Ahozko euskal literatura*

Ahozko euskal literaturaren azterketa aipatzea Lekuona leinua aipatzea da: "zaharra" lehenik, On Manuel, ahozko eta herri euskal literaturari hainbeste lan, eta hain handia, ardura eta maitasuna eskaini zizkiene bere bizitza luze eta oparoan zehar; bere *Literatura oral vasca* lekuko. Gero, Lekuona "gaztea", poeta bikaina, bertsolari trebea, eta euskal poesigintzaren eta ahozko euskal literaturaren azterlari zorrotza.

Komentzatzen ari garen liburuan ahozko literaturari buruzko ikuspegi orokor bat ematen zaigu jeneroka.

Azpinarragarria da benetan lehen kapituluak duen interesa: bertan, egileak ahozko literaturaren osagaiak aztertzen ditu, alderdi sozio-kulturala, literarioa eta historikoa bereiziz.

Ahozko literaturari bereziki dagozkion baliapide teknikoez gain, oso garrantzi handikoak ditugu, adibidez, tradizio-altxorra

eta bere gorabehera historikoak, entzulegoa eta bere funtzioa ahozko komunikazio literarioan, egileak berak landu behar dituen gaitasunak edo menperatu behar dituen teknika bereziak, e.a.

Hurrengo kapituluetan, Lekuonak ahozko euskal literatura-ren forma edo mota desberdinak aztertzen ditu, banan-banan: kopla zaharrak, erromantzeak, bertsolaritza, herri-teatroa... Eta kasuen arabera, barneko bereizgarri testualak, gizarte-ingurua, entzulegoarekiko arazoak, historia, e.a. kontutan izanik.

J. M. I.

NOTAS BIBLIOGRAFICAS SOBRE EL ESTUDIO DE LA LITERATURA VASCA

NOTES BIBLIOGRAPHIQUES SUR L'ETUDE DE LA LITTERATURE BASQUE

A lo largo de estos tres últimos lustros han aumentado no sólo cuantitativamente los estudios históricos y críticos de la literatura vasca, sino también cualitativamente. En opinión del profesor Lasagabaster, los estudios han ganado en categoría científica y en rigurosidad gracias a la Universidad. Hoy día, además de la divulgación en revistas y suplementos literarios de periódicos, se publican muchas tesis, tesinas e investigaciones de profesores universitarios.

En la selección de las obras para el análisis, el autor ha tenido en cuenta tanto el objeto formal como la perspectiva metodológica. No analiza, en cambio, los estudios monográficos de autores sino en los casos en que abarca una época o un género literario.

Los primeros capítulos del artículo estudian las historias de la literatura vasca y los estudios generales, para pasar a continuación al estudio de la literatura vasca por géneros: la novela, la poesía, el teatro. El estudio se cierra con una referencia a la literatura oral, destacando la obra de Juan M. Lekuona.

Tout au long de ces trois derniers lustres, les études historiques et les critiques de la littérature basque ont augmenté non seulement au point de vue quantitatif mais aussi qualitativement. Selon le professeur Lasagabaster, les études ont gagné en catégorie scientifique et en rigueur grâce à l'université. De nos jours, outre la divulgation dans des revues ou dans les suppléments littéraires des journaux, beaucoup de thèses, mémoires, recherches sont publiés par des professeurs d'université.

Dans la sélection des travaux pour l'analyse, l'auteur a tenu compte aussi bien de l'objet en question que de la perspective méthodologique. En revanche, il n'analyse pas les études monographiques d'auteurs sauf si elles s'occupent d'une époque ou d'un genre littéraire.

Les premiers chapitres de l'article étudient l'histoire de la littérature basque et son étude générale pour passer ensuite à l'étude de celle-ci par genres: le roman, la poésie, le théâtre.

L'étude termine en se référant à la littérature orale, et souligne l'œuvre de Juan M. Lekuona.

Antzertia 1980 - 1990

Patri Urkizu

Azken hamarkada honetako Antzertiaren bibliografia argibideak emateko eskatu didatenez, burura datozkidan zenbait gogoeta xume ematen saiatuko naiz, adieraziz aldeaz aurretik, hurbiltze huts gisara eta behin-behinekoak izango direla.

Badirudi egungo garai hauetan euskal literaturaren historian —eta gerraurrean batipat— aberatsena izan den esparrua ahaztuzegia dabilela, tamalgarria bait da oraindik gaur hainbat eta hainbat eskuizkribu argitaragabe edukitzea. Adibidez XVIII. mendeko hamahiru antzerki ezberdin lotan dautza bibliotekatan, hain "urria" eta "beranta" dugun literaturan. Halere, ez naiz lamentazioekin hasiko eta egin direnez ahalegintxo batzuk hutsune eta ahazturak betetzen eta konpontzen, horiek aipatzen saiatuko gara.

Ez naiz arituko, ordea, antzezkizun, antzeztalde, antzerti topaketaz, hots, espektakuluaz, ene aztergaia antzertia literatur jenero bezala ikertzea izango bait da, batzuek Ubersfield-i jarraituz uste arren antzerkia ez dela literatur mota bat, antzezte praktika

soil bat baizik. Antzerkiak bere betegintza eta osatasuna honela aurkitzen badu ere, ene ustez ikertu beharrak dira emaitza horien aurrepausu guztiak, etorkia eta bilakabidea, nondik norakoa. Antzerkigilea bere etxean bakarrik edo antzokian, antzeztailerrean taldearekin ikuskizuna pentsatzen eta taxutzen hasten den une berberetik taulara dadino. Urratsak oso dira interes bereziko, ikuslearen plazer hitza eta irudia bilakatzen diren momenturaino. Baina hel diezaiogun gureari.

Beste hizkuntzatan gertatzen ohi den bezala, eta eremu hipikoetan ere bai, hala katalan eta galegoetan legez, euskal literaturan antzerkiak leku oso txikia dauka produkzio osoan. Hain zuzen 1985. urteko antzerki kopuruak gonbaratuz gero beste jeneroetako zifrekin honakook topatzen ditugu: narraziogintzak %54, olerkiak %18, eta antzerkiak %10, ondorengo urteetan beheraka jo duelarik areago. Beraz, garbi dago argitaletxeek marginatu samarra daukatela alaba pobrea bezala, eta hau, noski, gizartearen islada dugu, ez bait du antzerki-gizonak gizartean garai batean zeukan garrantzi eta ohorezko lekua, berau, nabarmena denez, telebista-gizonak hartu duelarik...

Antzerki testuak hiru sailetan banatuko ditugu: a) Sorketa-lanak direnak; b) Itzulpenak, eta d) Saio eta artikuluak.

1. Sorketa lanak

Deusere euskaraz idatzirik aurkitzen ohi ez duten antzeztaldeen eta itzulpenetara ia beti jotzen dutenei esan beharrean aurkitzen gara baditugula hirurogei antzerkigile argitaratuak hamarkada honetan. Noski, ez dira denak punta-puntakoak, ez eta azken berrikeriatara emanak, batzuk beste mendetakoak eta germaurrekoak bait dira. Hala, 25 *Antzerki labur*¹ bilduman S. Onaindiak paratu dizkigunak, bertan agertzen direlarik "Lizardi", Agirrezabal, Mujika, Arratibel, Arozena, Arzeluz, Azkue, "Kirikiño", Etxaniz, Monzon, Sabiaga eta Zubikarayren lanak. Bakarriketak eta antzerki laburrak, gehienak irri eragiteko sortuak.

Herri teatroak, pastoralak, tragikomeriak eta astolasterrak me-rezi izan dute ere zenbait ikerleren arreta. Honela, urtero Xube-roan pastorala jokatzearekin batera, libretoa ere argitaratu, izan ohi da, Etxahun Hiruhirikoa, Casenave, Heguiaphal, Aguegaray, Bidaxagar eta Davant xuberotar idazleei esker, Frantziako edo Bibliako historietatik aparte orain Euskal Herriko Historiaren pertsona nagusiak gaitzat hartuz. Garai batean herri teatro hau herri eskola bazen erlijioaren ikuspuntutik, oraingoan euskal abertzaletasunaren histori leku bilakatu da. Beñat Oyharçabalek² 1982. urtean Bordeleko Unibertsitatean 3. zikloko tesia pastora-lari eskaini zion, eta ikerketa, hala nola testua, Gipuzkoako Foru Aldundiak argitara berri du. Halaber, Iñaki Mozosek³ ihauterietako tragikomeria lan eder bat eskaini zien, Eusko-Ikaskuntzak ar-gitaratua, eta neronen⁴ zenbait astolaster *Antzerti Zerbitzuko* tes-tu-bilduman plazaratu nituen.

Esan bezala hain "berriak" ez diren antzerkigileen lanak me-rezi izan dute ahanzturatik libratzea, eta hor daude antzokiratze-zain S. Baroja⁵, A. Barriola⁶, J. Barbier⁷ edota G. Aresti⁸ bera.

Noizpait aipatu izan ditut gerraondoko hiru belaunaldi an-tzerkigintzan saiatuak, eta aitortu behar dut, egun ere hirurak bi-zirik eta irmo dirautela lanean. Hala Zubikarai⁹ eta Elias¹⁰ (Larza-balen¹¹ oroitzapena ezin ahanztzia izango zaio euskal teatrozale orori), erdibideko Haranburu¹² eta Landart¹³, nola Anza¹⁴ eta Men-diguren¹⁵ gazteagoen artean kokatuko genituzkeenak, bakoitzak bere berezitasunekin, besteak beste.

2. Itzulpen lanak

Itzulpenaren beharra gero eta nabarmenagoa da gaurko Euro-pan eta euskal kultur munduan. Halere, ez da batera erraza aur-kitzea ez muga, ez eta duintasuneko oreka. Antzeztaldeak errazkerietara jo izan dute maiz, mimetismoak bultzaturik, arra-kasta izan duten antzerkigile atzerritarrak itzuliz eta antzokira-tuz, pentsatzen bait zuten horrela beraiek besteen sona eta

ospea bereganatuko zutela. Baina ez da horrelakoa gertatu gehienetan. Zergatik?

Gauza jakina da gerraurreko antzerti gizonak ere maiz jotzen zutela erdal altxorrera. Gero, ordea, geureganatu, geure gisara birmoldatu ohi zituzten antzerkiak, oraingoan arrakastaz. Zilegi zen bidea eta egokia gainera. Hala Monzonek¹⁶ Molière-kin egin zuena.

Zilegi zen, eta egoki gertatzen ere, klasikoen eguneratzea, betiko gaiak soineko berriz jazea, eta hala aintzinateko, Grezia-Erromako antzerkiak itzuli eta antzeztu izan dira, beste lurraldeetan bezala, gurean ere, Eupides lekuko. Gaztelaniazko autore zahar eta berriak ere izan dute oihartzunik. Lope de Rueda, A. Campiñ, Valle-Inclán, M. Legasse, A. Sastre besteen artean eta ezin ukatu hauetariko batzuk oso gureak ez ditugunik.

Hiru bilduma izan dira antzerkigile atzeritarrei babesa eta lekua eman dietenak. EGAN aldizkariak, lehenik, bere orrialdeetan literatur arrotzari betidanik eskaini dio leku berezia eta bertan irakur daitezke B. Brecht, Dacosta, Ibsen edota Ionescoren antzerki lanak. *Antzerti Zerbitzua*, Eusko Jaurlaritzaren babespean sortutakoak, argitara eman ditu ere D. Fo, C. Goldoni, Manuel María, J.P. Sartre, N. Shakespeare, G. Steinson edota A. Stridberg, penagarria delarik nola erakunde politikoen babespean zeuden bi liburu xorta hauek ezkutatu diren zenbait politikoren kultur axolagabekeriagatik. Eta azkenik, *SUSA bilduma* gaztea ere aipatu beharra daukagu bertan plazaratuak izan bait dira egun-eguneko antzerti gizonen lanak, hala Beneditti, Betti, F. Pessoa, J. Steinbeck eta Suskinorenak.

3. Saio eta artikuluak

Egunkarietan eman ohi zaion txokoaz aparte, antzertia nobedade bat zenean, antzertiaz ezer gutxi idatzi ohi da, baina noiz-pchinka badirudi kontzientzia txarren bat arintzeko asmoz edo talde-lan batzuk agertu izan direla hala Ipar nola Hegoaldean eta, beraz, horietaz mintzatuko gara orain.

Iparraldean, 1987. urtean bi liburuki argitaratzen dira teatroaz. Bata Haritschelhar¹⁷ jaunaren zuzendaritzapean taxutua eta Pastoralari eskainia, eta bestea¹⁸ P. Bidart - Tx. Peillen bikoteare-narenpean eta Pabeko Unibertsitatetik bere baitan hartua. Parte hartzaileen artean ondokoak: Duvert, Baratzabal, Oiharzabal, Aguegaray, Idiazt, Bidegorri, Casenave, Granja, Landart, Lapre-rie, Arozena...

Hegoaldean azpimarragarriak dira ere *Jakin* aldizkari honen 37. alea, *Euskal Antzerkia 1876-1985* izendatua, partaide bertan gertatu zirelarik Barriola, Lasagabaster, Dorronsoro, Landart, "An-tza", Arozena, Idiakez eta Urkizu; eta, bestetik, gorago aipatu dugun Mozosen ikerketa eta edizio-lana, hala nola Barrutian¹⁹ eskaini zitzaion talde lana.

Bizitza laburrekoa izanik ere, ezin ahanztzaiteke, *Antzerki Berezia*²⁰ aldizkaria, bertan 1982-85 epeko artikulua eta saio inte-resgarri anitz aurki baitaitezke.

Nor bere buruaz hitzegitea zilegi bada, hala bekit nere bi lantxo aipatzea, alegia, *Euskal Antzerkia*²¹ titulua daramana eta bulgarizazio-lan bat izanik eta zenbait hutsune eta akats gora behera Juan San Martinek "Oinarrizko liburu bat" bezala juzkatu zuena bata, eta *Zuheroako irri teatroa: Astolasterrak*²² bestea, 1988ko *Saiakera* Sariaren irabazle gertatu zena Irungo ohizko lehiaketan.

Ezer gutxi orotara esango luke norbaitek. Hiltzeaz dagoen hamarkada honen epaia ematerakoan, ordea, ez dut uste juzka daitekeenik antzertia esanez "deusetik deusera" iragan denik, edota euskaraz ez dakien erdal kritikari batek bezala, mespre-txuz minimopetan dabilela adieraziz hainbat eta hainbat euskal teatrozaleren lanari muzin egin gabe.

Beude bere apaltasunean ohar eta bibliografia argibideok deu-sere euskaraz topatzen ez duten antzertaldean lagungarri, edota euskal literaturaren zalearentzat oroigarri eta hurbiltze gisara.

P. U.

- ¹ Santi ONAINDIA: 25 *Antzerki labur*, Euskerazaintza, Bilbao, 1985.
- ² Beñat OYHARÇABAL: *La pastorale Souletine. Édition critique de Charlemagne*, Anuario de Filología de Julio Urquijo, XXII-3, Donostia, 1988.
- ³ Inaki MOZOS: *Ibauteria Euskal Literaturan*, Eusko-Ikaskuntza, Hizkuntza eta Literatura 6, Donostia, 1986.
- ⁴ Patri URKIZU: *Astolasterrak*, Antzerki 67, Donostia, 1984.
- ⁵ Serafin BAROJA: *Bertsuak, Pudente, Tormesko Iazaroia, Kontuak*, Txerboa, Donostia, 1988.
- ⁶ Abelino BARRIOLA: *Dramak*, Euskal Klasikoak 12, Ibaizabal, Donostia, 1987.
- ⁷ Jean Barbier: *Supazter xokoa*, Euskal klasikoak 16, Kriselu, Donostia, 1987.
- ⁸ Gabriel ARESTI: *Antzerkia*, Gabriel Aresti Saila 7, Susa, Donostia, 1986.
- ⁹ Augustin ZUBIKARAY: *Mendi ta itxaso*, Antzerki 62, Donostia, 1983.
- ¹⁰ Imanol ELIAS: *Sendagai iraketsa*, Azpitiko Udala, 1982.
- ¹¹ Piarres LARZABAL: *Ibauteriak*, Egan, 129-170 or., 1987.
- ¹² Luis ARANBURU: *Sabino Arana*, Kriselu, Donostia, 1986.
- ¹³ Daniel LANDART: *Bai ala ez*, Egan, 227-283 or., 1983 (1-6).
- ¹⁴ "Mikel ANZA", et al.: *Beteluko balnearioko mirakulua*, Susa 2, Donostia, 1985.
- ¹⁵ Xabier MENDIGUREN: *Kanpotarrak maisu. Kultur ministroariak ez digu errukirik*, Susa 6, Donostia, 1987.
- ¹⁶ Piarres LAFFITE, "Hazparneko Andrea (Molière-rik Monzon-erak)", *Euskal Literaturaz*, Euskal Klasikoak 35, Donostia, 317-321 or., 1990.
- ¹⁷ Jean HARTSCHUELLER, et al.: *La pastorale. Théâtre populaire basque en Soule*, Lauburu, Baiona, 1987.
- ¹⁸ Pierre BIDART, Tx. PEILLEN, et. al.: *Eskual Antzerkia. Le théâtre basque*, Université de Pau et des Pays de L'Adour, 1987.
- ¹⁹ Giclique KNÖRR, et al.: *Pedro I. de Barrantia. Aramaio 1682 - Arrasate 1759. Gabonetako Ibuskizuna*, Gasteiz, 1983.
- ²⁰ *Antzerki berezia*: 1-13 zk., Antzerki Zerbitzua, Donostia, 1982-1985.
- ²¹ Patri URKIZU: *Euskal Antzerkia*, Antzerki Zerbitzua, Donostia 1984.
- ²² Patri URKIZU: *Zuberoako Irri-teatroa: Astolasterrak*, GK, Donostia, 1988.

TEATRO VASCO EN LA DECADA DE LOS 80**THEATRE BASQUE DANS LES ANNEES 80**

El profesor Patri Urkizu comienza lamentando el abandono que sufre por parte de los estudiosos de la literatura uno de los campos más ricos en la historia de la literatura vasca. El teatro es igualmente la hija pobre de la producción con un 10% de la producción literaria de 1985, por ejemplo, y se encuentra marginado por las casas de edición.

El autor aborda el teatro no como espectáculo sino como género literario. Divide su estudio en tres apartados en los que analiza los trabajos de creación, las traducciones y, en tercer lugar, los ensayos y artículos. En cada uno de los apartados señala las tendencias bibliográficas más importantes así como las obras y autores más relevantes.

Le professeur Patri Urkizu commence par regretter l'abandon que subit de la part des spécialistes de la littérature, l'un des domaines les plus riches de l'histoire de la littérature basque. Le théâtre qui, par exemple, représente 10% de la production littéraire de 1985 est aussi un enfant pauvre de celle-ci et il se trouve mis à l'écart par les maisons d'édition.

L'auteur aborde le théâtre non comme un spectacle mais comme un genre littéraire. Il divise son étude en trois parties dans les quelles il analyse les travaux de création, les traductions et enfin les essais et les articles. Dans chaque partie, il indique les plus importantes tendances bibliographiques ainsi que les ouvrages et les auteurs les plus remarquables.

Musika 1960 - 1990

Jon Bagües

Euskal Herrian gertatu ohi den musikaren bibliografiari gainbegirada azkar bat emanez, argi dago azken 30 urteotan eman den kalitate-saltoa. 50eko hamarkadan koka daiteke benetazko muga gure musikaren azterketarako, urte horietan gertatzen baita gure kulturaren oinarrizko bi aintzindarien heriotza: Azkue eta Donostia. Lehena, folklõrearen ikerlari sakona eta bestea, bere bizitza osoa musika herrikoia nahiz landuaren ikerkuntzari eskaini ziona. Biok gizaldi hasieran jasotako formazio sendo baten jabe ziren. 60ko eta hurrengo hamarkadetako egoera kulturala makal eta zapalduak, ez zuen inolaz ere, monografiaren irteerarik suspertzen: biografia dezente kaleratzen dira, baina azpimarratzekoa dena, Jose Antonio Arana-Martija-ren *Musica Vasca* liburua da, Aita Donostiak 1951 urtean argitaratu zuen *Música y Músicos en el País Vasco* liburuaren jarraitzaile. J.A. Arana-Martijaren etengabeko lanak azken 10 urteetan jasotzen ditu bere fruituak. Euskal musikari buruzko ikerlanak ikertzaile gazteen belaunaldi berri batek ziurtatzen ditu, M. Carmen Rodríguez-

-Suso, Maria Gembero eta Ierro hauek izenpetzen ditucna tarte-an daudelarik.

Itxurazko gehitze honek ezin ditu musikologiako irakaskuntzaren oinarritzko hutsune handiak izkutatu. Euskal Herriko Unibertsitate desberdinetan ez du musikak inolako presentziarik ikasketa edo ikertze-mailetan. Ezta etnologia aldetik ere. Zaila, beraz, musika herrikoia edo musikaren historia ikertzeko politika argi bat edukitzea. Azpiegitura-arloan azpimarratzeko berri bakarra, 1974 urtean Jose Luis Ansorenak sortutako *Euskal Ereslarien Bilduma - Ereshil*, dugu. Euskal Herriko musikaren Patrimonia gordetzea eta zabaltzea dira bere helburu nagusiak; etorkizunean ikertu beharko diren materialak jasotzen saiatzen da. Ikerkuntzak, halere, ikerlarien lan altruistan irauten du gaurkoz.

Musikaren edizioak ere aldatu dira. Desagertu edo beraien edizioak murriztu dituzte batzuek: Casa Erviti, Arilla, Vellido edo Gasteizko Seminarioaren edizioak. Sortu dira gutxiren batzuk, baina edizio gehienak erakunde ofizialen eskutatik iteten dira. Baditu bere arazoak egoera berri honek, banaketarena nabarmenena delarik.

Diskien industria sendotuz joan da. Desagertutako etxeek, Cinsa, Herri-Gogoa edo Xoxoak, beste batzuei eman die testigua, Elkar, IZ, edo Oihuka etxeei adibidez. Bere produkzio motzak argi erakusten du multinazionalen edizioei aurre egiteko zailtasuna.

Atal bibliografiko honek baditu bere mugak. Monografiak besterik ez dira sartu, aldizkarien txostenak alde batera utzirik. Alor batzuetan, biografienean adibidez, errepresentagarrienak ipini ditugu. Ahal izan dugun neurrian azken hogeitamar urteetan azaldutako liburuez osatu dugu, beraien lorpena errazagoa delakoan. Interes handiko liburuak faltako direla suposatzen du honek. Halere, bukaeran zerrendatzen diren liburutegietan aurki daitezke agortuak dauden liburu edo disken edizio gehienak.

OROKORTASUNAK eta ZENBAIT ALDERDI

- ABANDA, Gloria. *El Orfeon Donostiarra: Viaje a la Unión Soviética*. Baroja, San Sebastián, 1987.
- ALTAFFAYLLA. *La Banda de música de Tafalla*. Caja de Ahorros Municipal de Pamplona, Tafalla, 1985.
- ARANA-MARTIJA, J.A. *Opera vasca en Vizcaya*. CAV, Bilbao, 1977.
- ARISTI, Pako. *Euskal kantagintza berria: 1961-1985*. Erein, Donostia, 1985.
- BAGÜES, Jon. *Catálogo del antiguo archivo musical del Santuario de Aránzazu*. CAP, San Sebastián, 1979.
- ASKOREN ARTEAN. *Euskal kanta berria*. Jakin, Donostia, 1977, 4, Urria-Abendua.
- GOYA, Joaquín. *Organos, Organeros y Organistas*. Diputación Foral de Navarra, Pamplona, 1969.
- INARAJA, Angel. *El órgano Cavaillé-Coll de la Basílica de Santa María del Coro. San Sebastián*. Grupo Doctor Camino de Historia donostiarra, San Sebastián, 1973.
- LASUEN, Balendin de. *Orfeones y corales de Bizkaia*. CAV, Bilbao, 1987.
- MENENDEZ, José. *Breve historial de la Agrupación Coral Tafallesa*. Agrupación Coral Tafallesa, Tafalla, 1971.
- La Pastorale*. Lauburu, Bayonne, 1987.
- PELAY OROZCO, M. *Orfeón Donostiarra*. CAM, San Sebastián, 1980.
- PLIEGO DE ANDRES, Víctor. *Catálogo de Obras de Jesús Guridi (1986-1961)*. Centro de Documentación de la Música Española Contemporánea, Madrid, 1989.
- SADA, Javier María. *Santa Cecilia Abesbatza*. CAP, San Sebastián, 1978.
- SAGASETA, Aurelio; TABERNA, Luis. *Organos de Navarra*. Príncipe de Viana, Pamplona, 1985.
- La Sociedad Coral de Bilbao: 100 años de historia*. Diputación Foral de Bizkaia, Bilbao, 1988.
- UDA. *Agenda de fiestas y contrataciones: Euskadi Jaieran*. UDA, Bilbao, 1989.

- URSUA IRIGOYEN, Isidoro. *Campanas y campaneros en nuestras iglesias*. Ediciones y Libros, Pamplona, 1987.
- UZEL. *Musikako biztegia*. Elkar, Donostia, 1986.
- ZUDAIRE, Claudio. *La Agrupación Coral de Elizondo*. Claudio Zudaire, Elizondo, 1987.

MUSIKAREN HISTORIA

- ANGLES, Higinio. *Historia de la música medieval en Navarra*. Diputación Foral de Navarra, Pamplona, 1970.
- ARANA-MARTIJA, J.A. *Euskal Musika*. Erein, Donostia, 1985.
- ARANA-MARTIJA, J.A. *Eresoinka*. Eusko Jauraritz, Gasteiz, 1986.
- ARANA-MARTIJA, J.A. *Música Vasca*. Caja de Ahorros Vizcaina, Bilbao, 1987.
- GALLASTEGUI ZABALETA. *Bergarako Kronikak. Crónicas de Bergara*. Bergara, 1986.
- JAKA, Angel Cruz de. *Sinfonía en Zumárraga*. Banco de Vizcaya, 1967.
- LINAZASORO, Iñaki. *Tolosa: berri musikaria*. Tolosako Udala, 1985.
- P. DONOSTIA. *Obras Completas del P. Donostia*. La Gran Enciclopedia Vasca, Bilbao, I-III 1983.; Sociedad de Estudios Vascos, San Sebastián, IV- 1985.

BIOGRAFIK

- ALDAY, P. Jesús M^a. *Los hermanos Iruarizaga*. CAV, Bilbao, 1987.
- ARANA-MARTIJA, J.A. *Bernardo Gabiola*. CAV, Bilbao, 1980.
- ARANA-MARTIJA, J.A. *Resurrección María de Azkue*. CAV, Bilbao, 1983.
- ARIZAMENA, Jesús M^a de. *Jesús Guridi*. Editora Nacional, Madrid, 1967.
- ARIZAMENA, Jesús M^a de. *Josbemari (Usandizaga)*. CAM, San Sebastián, 1969.
- BARANDIARAN, A. Emiliano. *Euskal musikari bikainak*. Itxaropena, Zarauz, 1967.

- BAMON RADA, Baldomero. *Joaquín Larregla, compositor*. Diputación Foral de Navarra, Pamplona, 1981.
- BILBAO ARISTEGUI, Pablo. *Jesús Arambarri*. CAV, Bilbao, 1976.
- ELIAS, Imanol. *Juan de Anchieta: Apuntes históricos*. CAP, San Sebastián, 1981.
- FERRERO, P. José G. *Luis Inuarizaga Aguirre*. C.M.F. la Gran Enciclopedia Vasca, Bilbao, 1977.
- GARCIA DEL BUSTO, J.L., coord. *Escritos sobre Luis de Pablo*. Taurus, Madrid, 1987.
- GARCIA DEL BUSTO, J.L. *Luis de Pablo*. Espasa-Calpe, Madrid, 1979.
- HERNANDEZ ASCUNCE, Leocadio. *Estudio Bio-bibliográfico de D. Hilarión Eslava*. Príncipe de Viana, Pamplona, 1978.
- HERNANDEZ GIRBAL, F. *Julián de Gayarre*. Lira, Madrid, 1970.
- IPARRAGIRRE. *Euskaltzaindia*, Bilbo, 1987.
- MARCO, Tomás. *Carmelo A. Bernaola*. Ministerio de Educación y Ciencia, Madrid, 1976.
- MONTERO ALONSO, J. *Usandizaga*. Espasa-Calpe, Madrid, 1985.
- MUSIKASTE-ERESBIL. *Monografía de Hilarion Eslava*. Príncipe de Viana, Pamplona, 1978.
- NARBAITZ, Pierre. *Maurice Ravel*. Côte Basque, 1975.
- PEREZ GUTIERREZ, Mariano. *La estética musical de Ravel*. Alpuerto, Madrid, 1987.
- QUINONES, Mª Angeles M. *Joaquín Tadeo de Murguía 1759-1863*. Universidad de Málaga, Málaga, 1987.
- RIEZU, P. Jorge de. *Cartas al P. Donostia*. Grupo Dr. Camino de Historia Donostiarra, San Sebastián, 1980.
- ROSEN, Barbara. *Arriaga, the Forgotten Genius: the Short Life of a Basque Composer*. University of Nevada, Reno, 1988.
- RUIZ CONDE, J.M. *Andrés de Isasi*. CAV, Bilbao, 1988.
- RUIZ CONDE, J. M. *La Coral y el Maestro Guridi*. CAV, Bilbao, 1986.
- RUIZ JALON, Sabino. *Juan Crisóstomo de Arriaga*. CAV, Bilbao, 1979.
- SAGARDIA, Angel. *Gaztambide y Arrieta*. Diputación Foral de Navarra, Pamplona, 1977.
- SAGARDIA, Angel. *Músicos Vascos*. Auñamendi, San Sebastián, 1972. 3 b.

SOROZABAL, Pablo. *Mi vida y mi obra*. Fundación Banco Exterior, Madrid, 1986.

VELEZ DE MENDIZABAL, Josemari. *Sebero Altube*. CAM, San Sebastián, 1979.

FOLKLOREA. OROKORTASUNAK

FLAMARIQUE; CONDON. *La jota en Tafalla*. Patronato de cultura, Tafalla, 1987.

JORDA, Enrique. *De Canciones, Danzas y Músicos del País Vasco*. Gran Enciclopedia Vasca, Bilbao, 1978.

KANTUTEGIAK

AZKUE, Resurrección M^a de. *Cancionero popular vasco*. Gran Enciclopedia Vasca, Bilbao, 1968. 2 b.

CANCIONERO del País Vasco. A. Carmona, Madrid, 1971.

CANCIONERO popular del País Vasco. Auñamendi, San Sebastián, 1967. 4 b.

DONOSTIA, J.A. de. *Eskel eres-sorta: Cancionero vasco*. Unión Musical Española, Madrid, 1921.

ECHEVERRÍA; GUIMON. *Ecos de Vasconia*. Sendoa, San Sebastián.

HERRIA oihuka. SEIE, Bilbo, 1977.

KANTUZ. Elkar, Donostia, 1980.

MANTEROLA, José. *Cancionero Basco: poesías en lengua euskara*. Sendoa, Donostia, 1981. 3 b.

OÑATIBIA, Yon. *100 Euskal Abesti*. Edili, Donostia, 1989.

RIEZU, Jorge de. *Flor de Canciones Populares Vascas*. Sendoa, Donostia, 1982.

RIEZU, Jorge de. *Nafarroa-ko Euskal Kantu zabarrak*. Archivo P. Donostia, Lekaroz, 1973.

SANTESTEBAN, J.A. *Aires vascongados para canto y piano*. Sendoa, Donostia, 1981.

KANTA HERRIKOIAK

- CANCIONES populares bilbainas*. A. Carmona, Madrid, 1971.
CANCIONES populares infantiles en las calles de Pamplona: años 40. Música Mundana, Madrid, 1986.
CANTOS populares antiguos. Ordorica, Bilbao, 1986. 2 b.
VIEJAS cançones donostiarras. CAM, San Sebastián, 1971.

MUSIKATRESNAK

- ANSORENA, Jose Inazio. *Txistu gozoa*. Casa Erviti, San Sebastián, 1983. 2 b.
 ANSORENA, Jose Inazio. *Txistu Ikaskizunak*. Caja Laboral Popular, 1978.
 BARRENETXEA, J.M. *Alboka: Entorno folklórico*. Archivo P. Donostia, Lekaroz, 1976.
 BARRENETXEA, J.M. *Apuntes de txistu*. Galdácano, 1984.
 BARRENETXEA, J.M. *La alboka y su música popular vasca*. Estella, 1986.
 BENGOA ZUBIZARRETA, J.L. *Nuestros instrumentos musicales*. CAV, Bilbao, 1975.
 OLAZARAN DE ESTELLA, P. Hilario. *Tratado de txistu y gaita*. Diputación Foral de Navarra, Pamplona, 1972.

DANTZAK

- ARANA-MARTIJA, J.A. *Elat-Alai*. Kultur Elkartea, Gernika, 1977.
 ARRARAS, F. *Danzas e indumentaria de Navarra: Merindad de Sangüesa*. Diputación Foral de Navarra, Pamplona, 1983.
 ARRARAS, F. *Danzas e indumentaria de Navarra: Merindad de Pamplona*. Diputación Foral de Navarra, Pamplona, 1987. 2 b.
 BARANDIARAN, Gaizka. *Danzas de Euskalerrí*. Ed. Vascas, San Sebastián, 1980.
 X.X. *La danse basque*. Lauburu, Saint Jean de Luz, 1981.
 DONOSTIA, J.A. *Historia de las danzas de Guipúzcoa, de sus melodías antiguas y sus versos*. Icharopena. Zarauz.

- ETXABURU, L. *Ondarroa'ko dantzak*. Ondarroa, 1980.
- ETXEBARRIA, J.L. *Bizkaia'ko dantzak*. CAV, Bilbo, 1984.
- ETXEBARRIA, J.L. *Danzas de Bizkaia*. La Ed. Vizcaina, Bilbao, 1983.
- GUILCHIER, J.M. *La tradition de danse en Béarn et Pays Basque Français*. Maison des Sciences de l'Homme, Paris, 1984.
- LAMARCA, M. *La danza folklórica vasca como vehículo de ideología nacionalista*. Elkar, Baiona, 1977.
- URBELTZ, J.A. *Dantzak: Notas sobre las danzas tradicionales de los Vascos*. Caja Laboral Popular, 1978.

BERTSOLARITZA

- AMURIZA, Xabier. *Izuehun berri. Mila bertso berri*. Elkar, Donostia, 1982.
- ARABA eta Bizkaiko bertsolari txapelketa 87. Bertsolari Elkarte, Bilbo, 1988.
- BERTSOLARI txapelketa 1982. Euskaltzaindia, Bilbao, 1983.
- DORRONSORO, Joanito. *Bertsotan 1789-1936*. Gipuzkoako Ikastolen Elkarte, Bilbao, 1981.
- DORRONSORO, Joanito. *Bertsotan 1936-1980*. Gipuzkoako Ikastolen Elkarte, Bilbao, 1988.
- EUSKAL Herriko bertsolari txapelketa nagusia 1986. Elkar, Donostia, 1987.

ALDIZKARIAK

- Anuario de Eusko Folklore*. Eusko Ikaskuntza, Donostia.
- Cahiers Maurice Ravel*. Fondation Maurice Ravel, Paris, 1985.
- Cuadernos de Etnología y Etnografía de Navarra*. Príncipe de Viana, Pamplona.
- Dantzariak*. Euskal Dantzarien Biltzarra, Bilbo, 1966.
- Eusko Ikaskuntza. Cuadernos de Sección. Música*. Eusko Ikaskuntza, Donostia, 1984.
- Eusko Ikaskuntza. Cuadernos de Sección. Folklore*. Eusko Ikaskuntza, Donostia, 1983.

Gaceta Musical: Informativo discográfico mensual. Ritmo Rock, Rentería, 1989.

Música, Terapia y Comunicación. Musikotherapeutikako Ikerpen-
tegia. Bilbo, 1987.

Ritmo de Rock. Mueve-T, Rentería, 1986.

El Tubo. Bilbo, 1989.

Txistulari. Euskalerriko Txistularien Elkarte, Donostia, 1955.

PARTITURAK

KONPOSITOREEN OBRA OSOA

ANCHIETA, Juan de. *Opera omnia*. CAP, San Sebastián, 1980.

DONOSTIA, J.A. de. *Obras musicales del Padre Donostia*. Archi-
vo P. Donostia, Lekaroz, 1960-1980. 12 b.

IRUARRIZAGA, Luis. *Obras completas*. Cocusa, Madrid, 1964, 4g.
ed. 4 b.

OTANO, Nemesio. *Obras completas*. Hechos y dichos, Zaragoza,
1956- (Cuaderno VI-1971-an gelditurik).

MUSIKA ARGITARAPENAK

EDITIONS "EZKILA". Musika erlijiosoa euskaraz. Abbaye de Be-
lloc.

EUSKO IKASKUNTZA. *Cuadernos de música*. San Sebastián, 1986-
-1830-tik atzerako partituren argitarapenak.

GIPUZKOAKO ABESBATZEN ELKARTEA. 1987. Koroentzako obren
argitarapenak.

TURISMO EKINBIDE ETXEA. Tolosa 1972. "Abesbatzentzat Kon-
posamenaren Lehiaketa" desberdinetan aurkezturiko obren
argitarapenak.

DISKA ARGITALETXEAK

CUVYCO, Correria, 39. 01001 GASTEIZ

DISCOS SUICIDAS-HILARGI. Ap. 43. 48990 ALGORTA

ELKAR. Esterlines, 10-2. 20003 DONOSTIA
 IZ. Villa Arbaitzalde, San Roque Auzoa, 20009 DONOSTIA
 NOLA. Monjardin, 3 1. esk. 31006 IRUÑEA
 OIHUKA. Amaya, 2B, 4.B. 31002 IRUÑEA
 SERRANO. Correo, 8-3. 48005 BILBO

LIBURUTEGIAK

ERESBIL - ARCHIVO DE COMPOSITORES VASCOS. Martin Echeverría, 15. Apdo. 203. 20100 ERRENTERIA. Tfnoa. 943 / 521466
 GETXOKO MUSIKA ESKOLA. LIBURUTEGIA. Las Mercedes, 6. 48930 GETXO. Tfnoa. 94/4646022
 "JESUS GURIDI" ERES IKASTOLA. LIBURUTEGIA. Plaza de la Constitución, 9. 01012 GASTEIZ. Tfnoa. 945/282400
 MUSIKA UDAL KONTSERBATORIO NAGUSIA. Easo, 39. 20006 DONOSTIA. Tfnoa. 943/466488
 MUSIKAKO GOI-MAILAKO KONTSERBATORIOA "JUAN CRISOSTOMO DE ARRIAGA". LIBURUTEGIA Diputación, 7-2. 48008 BILBO. Tfnoa. 94/4157888
 "PABLO SARASATE" musikako kontserbatori nagusia. Aoiz, z/g. 31080 IRUÑEA. Tfnoa. 948/232646

NOTAS BIBLIOGRAFICAS SOBRE LA MUSICA VASCA

NOTES BIBLIOGRAPHIQUES SUR LA MUSIQUE

Hay un salto cualitativo en la bibliografía musical de estos últimos 30 años.

La época anterior se cierra en los años 50 con la muerte de dos probombres: R.M. Azcué, investigador del folklore; y el P. Donostia, investigador de la música popular y culta.

En la literatura musical de los últimos años destaca la obra de investigadores como J.A. Arana, M. Carmen Rodríguez-Suso, María Gembero y Jon Bagües.

La gran ausente de la musicología es la Universidad del País Vasco. La investigación corre a expensas del trabajo altruista de los investigadores. El centro musicólogo más importante es Eresbíl, fundado en 1974 con una doble finalidad: conservación y propagación del patrimonio musical del País Vasco.

El investigador Jon Bagüés ha recogido de manera escueta la bibliografía más destacable de estos últimos 30 años según el siguiente esquema: estudios generales y parciales; historia de la música; biografías; folklore; cánticos; canciones populares; instrumentos musicales; danzas; versolarismo; revistas; partituras (obra completa de compositores); ediciones musicales; editores de discos; bibliotecas.

Un grand pas a été fait dans la bibliographie musicale depuis 30 ans.

L'époque précédente se termine dans les années 50 par la mort de deux personnes remarquables: R. M. Azcue, investigateur du folklore; et le P. Donostia, investigateur de la musique populaire et cultivée.

En littérature musicale, ces dernières années, on remarque l'oeuvre d'investigateurs comme J. A. Arana, M. Carmen Rodríguez Suso, María Gembero et Jon Bagüés.

L'Université du Pays Basque est la grande absente de la musicologie. L'investigation se fait grâce au travail altruiste des chercheurs. Eresbíl, le plus grand centre musicologue, a été fondé en 1974 avec une double finalité: la conservation et la propagation du patrimoine musical du Pays Basque.

L'investigateur Jon Bagüés a recopilé de façon concise la plus remarquable bibliographie de ces 30 dernières années selon le schéma suivant: études générales et partielles; histoire de la musique; biographies; folklore; livres de chœur, chansons populaires, instruments de musique, danses, "versolarisme", revues, partitions (oeuvres complètes de compositeurs), éditions musicales, éditeurs de disques, bibliothèques.

GAIK

Karlos Santamariari omenalditxo gisa

Joxe Azurmendi

Karlos Santamariarekin hainbat eratan, mailatan eta barrutitan dagoke zordun Euskal Herria, euskal kultura: euskara bera, pentsamendua, zientzia matematikoak, irakaskuntza, ikastolak, Unibertsitatea, Eliza, euskal prentsa. Gu geu.

Orain, gu geu: *Jakin*.

"Aire berriak" pentsabideetan, esaten den legez, orain inork nekez imagina lezakeen tamainan, Karlos Santamariak ekarri zituen herri honetara gerra ostean, *Conversaciones Católicas Internacionales de San Sebastián* zirelako bidez bereziki (1947-1959). Horiei buruz ez naiz mintzatuko: Santamariak berak zenbait azalpento egin izan du eta badu, gainera, informe historiko bat ere berak egin, noizpait ikertzen utzi zidana, bere artxiboan, frantsesez. Bakarrik, hauxe: "Asistí por primera vez, idatzi du eskerronezko aitortza gisa J.L. Aranguren-ek bere pentsamenduaren traiektoria esplikatzeke (falangista izana bait da), en el año 1949, a las Conversaciones Católicas Internacio-

nales de San Sebastián, empresa llevada a cabo por Carlos Santamaría y cuya importancia para el catolicismo español ha sido enorme. Piénsese que hasta entonces España había vivido víctima de una nueva *tibetización*. (Orain, agian, *albanización* edo esango litzateke: isolamendu totala eta jelaketa).

Don José María Arizmendiarríeta-ren artxiboan, Donostiako Elkarrizketa horietako hainbat eta hainbat material aurkitu nuen. Ez da dudarik, haren informazioan eta formazioan ere zerikusirik izan zutela. Beraz, kooperatibismo arizmenditarren inspirazioan (pertsonalista hori ere). Horiek denak, aztertzeko gaiak lirateke.

Baina, besteenak beste, *Jakin*-en historian eta traiektorian ere maisu gidaria izan dugu Karlos Santamaria.

25 urte Jakin-en

Momentu txar batean, esan liteke, *Jakin* Karlos Santamariak "salbatu" zuela (1967). Historia hori kontatua dago *Jakin 25 urte euskal kulturen zenbakian* (21, 1981, 96 eta 173), xehekiegi kontatua ez egon arren, sentikorasun zaharrak alferrik ez mintzeko.

Salbatu bazuen, hein batean gidatu ere berak egin behar izan zuen aldizkari hau, bere egitate pertsonalez nahiz aholkuz, hurrengo urteetan. Urgentziazko erredakzioaren buruzagi bera bilakatuz aurrenik Donostian, aldizkaria Arantzazu-tik atera zenean. Zuzendaritzako triunbiratoan mentore eta biderakusle aktibo izanez, gero, Joan Mari Torrealdei eta Rikardo Arregi kuzendari eta lankide-ikasle gazteekin, Zuzendaritza honekin berrabiatu bait da *Jakin*, sortu eta hamar urtera, krisi gaizto baten ondotik. Historiak eta adiskidetasunak elkarturik, horrela, gaur arte jarraitu du Karlos Santamariak beti aldizkariaren lagun: sustatzaile eta orientatzaile, inspiratzaile.

Esan nahi da, berak orriotan idatzi duenak baino askoz gehiagok lotzen duela aldizkari hau Karlos Santamariarekin aspaldian. Baina idazle kolaboratzaile ere izan dugu. Zilegi izan

bekigu orain, kolaboratzaileari omenalditxo antzera, haren 10 artikulua *Jakin*-en argitaratu gogoratzea (gehiago badu, adbz. "Algebra berria", 29, 1968, 30-40; baina hemen, nolabait esan, artikulua "ideologikoetara" mugatuko gara), piska bat haren pentsamenduaz nahi dugunez apunte batzuk zirriborratzen hasi.

Erlijio askatasuna

"Gaurko Arazo ederra", Santamariaren aurreneko artikulua *Jakin*-en, oraintxe 25 urte duela (1965), erlijio askatasunaz izan da. Karlosen gai kuttun-kuttun bat, haren pentsamolde originalean, alde batetik askatasun pertsonalaren eta giza eskubideen arazoari, bestetik ekumenismoaren bere interes biziari, loturik dagoena; baina, hirugarrenik, Elizaren historikotasunari ere bai, honela egiaren kontzeptu estatiko absolutista tradizionala arbuiatuz, erlijioan bertan ere. "Eliza bere muiñean beti berbera dala ere, Edestiko leku-denbora igeskorrean barrena bizi da ta inguruetako elementoak artu ta erabilli bear".

Ulertu egin behar da, orduko "sinismen libertadea"ren buruka zer zen. Interesgarria honez gero ez bait da, erlijio askatasuna defendatu izana (ebidentzia bat bihurtua daukagu), baina zein arrazoitatik defendatu zuen. Egia erlijioso zein politiko segurua desafiatzea zen hori hemengo Eliza dogmatiko itxian eta Estatu totalitario itsuan. "Hablar de libertad religiosa, por ejemplo, era prácticamente una herejía", deklaratu du berak urteak geroago interbista batean (*Herria 2000 Eliza* 6, 1978, 15).

Inperialismoaren arazoa

Bigarren lekuan, Che Guevara-ren heriotzaren inguruko meditazioa gogora genezake (27/28, 1967, 11-15), hori ere Karlosen betiko kezken ildotik. Eta, hasteko, ikus dezagun hemen ere herriro, orduan Che Guevara oraïndik ez zela heroi eta martiri diskusiogabea, baizik eta Hego Amerikan bertan bede-

ren "bertako eskubikoak eta ezkertiarak batera" berdin kondemnatzen zutena pasionatuki. Eskuindarrentzat, ez dago esan beharrik zer izango zen. Eta Alderdi Komunista ofizialentzat (Bolibia, Venezuela), abenturista hutsa zen eta subjektibista antizientifikoa. Borondarista eroa. On baina kalte gehiago egiten ziona iraultzari.

Karlos Santamariak bere betiko jarrera baketiarretik epaitzen du: "Nik ez det uste kañoiak ta bonbak herrien zuzentasuna ta zorientasuna ekarriko dituztenik".

Efikaziaren kategorietan (aparte norberak eduki lezakeen aukera moral edo erlijiosoa), pentsa liteke, Kuba-ren "abenturak", Hego Amerikaren iraultzan untziratuz, ezin ezer handirik lortu ahal izatea USAko inperialismoaren aurka. Orduan ere, alabaina, Kuba-ren kuraia eta adorea mires eta goresgarri ginituzke. Izpiritu zirtzilkeria litzateke, errealismo komodo baten izenean, kemen eta sakrifizio zailok, exitorik ezin izan omen lezaketelako, gutxiestea. "Gizatasun saietsetik, politika alde batera, badu Che Guevera-k zerbait merezi, bere adiskideen alde ta ona zeritzaion kausaren alde bizia eman badu, baita gogoz eman ere. Bolivia aldera joan zanean, bazekielako zer sasiartean sartzen zan ta nola bukatu behar zuen bere abenturak. Honelako konportamendu ta bizikerari begi onez begiratu behar zaiola ez du inork ukatuko".

Beraz, Guevara-ren proiektu armatuak huts egin du. Baina porrot egiten ari dira, orobat, beste proiektu bakezko ("Alianza para el progreso") zein demokratiko erreformista guztiak, Hego Amerikari irtenbideren bat asmatzeko ("Reformismoaz, *konformismo* izena hobe izan zitekean"). Zer egin? Lenin-en galdera larria horixe izan zela gogoratzen digu.

Galdera hori geure egoerara alda genezake, sarkorkiago baitaratzeko. Eman dezagun, onartzen dugula "euskal arazoa" deritzona, eta ez dugula onartzen indargintza, horren soluziorako. Zer egin? Soluzio demokratiko batean ere ez da sinesten (kapitulazioa ez den "soluzio demokratiko" batean): soluziorik ez dago bakez eta halere ez da onartzen (kondenatu ere ez da egiten!) indargintza.

(Baezpadan abisatu nahi dut, Euskal Herriko arazoaz badi-tuela Santamariak espreski egindako gogoetak, hemen orain aintzat hartzen ez ditudanak).

"Nik ez det uste —errepikatzen du halere— ebanjelioaren erantzuna fusilla artu ta mendira ateratzea izan ditekeanik". Bestalde, "ba-an, ziur nago, inperialismo ekonomikoaren gorputzila igarotzen ikusteko elizako atarian eseritza ebanjelioko postura ez dala". Orduan, ezin bada bake bidez eta nahi ez bada indargintzaz (ebangelioagatik!!!), zer bide geratzen da? Batere ez da biderik geratzen, Santamaria zuzen irakurtzen badut, oraingo kontzientzi mailan, Historian tragediaren errealitatea aitortu egin behar da.

Artikulua iraultzaren teologia bat eskatuz eta inpotentziaz "kristauen bidea, nundik?", moralistei eta teologoei galdeginez, isiltzen zen, guztiz etsita.

Ez guzti-guztiz etsita, agian. Artikulu honetan, biolentzia eta biolentziaren presentzia historian, aitortua dago. Ikusia eta ezagutua, hobeto. Biolentzia ez da izpiritualismo edo moralismo faltsu batez gaitzerizteko, ez onerizteko, arloa. Errealitate bat da, historian, gizartean. Lehenengoa errealitate hori den bezala ezagutzea eta aitortzea da hain zuzen, "Biolentzia, gogortasuna, beharrezkoa da, bai, gure mundua zuzentzeko. Baiñan zer nolako gogortasuna? Hori da ta hori izango da, gaur eta biar, problema izugarria. Batez ere ebanjelioko politika edo kristau-politika baterako". Errealismo (politiko eta kristau) honek, etsipenera gakartzala, ordea, esan dugu, Che Guevara-ren heriotza-ren aurrean. Ez bakez eta ez armaz dago zer eginik - *orain!*

Esperantza bakarra, beste kontzientzia baten orduan geratzen da. Orain ezin dena, izan liteke posible orduan. Eta kontzientzia hura biharko posible egitean, egon liteke gaur, hain zuzen, Che Guevara-ren balio positiboena. Frakasuaren exitoa, ezkutu-ezkutuan eta luzarora begira:

"Nik galdera bat egingo nieke nere irakurleei, kristau diranei batez ere,

Zer esaten dio gaur kristau konzienziari Che Guevara-ren heriotza gertaera negargarri honek? Zer esaten diote kristau kon-

zienziari Camilo Torres apaiz zanaren eta beste gerrillero kristauen eta ez kristauen heriotzak? Reboluzionarioak eta bandidoak zirela esanaz kitatuko al gera kristauok?

Horrelako galderak ez dizkiet egingo, jakina, kristau aburgesatu ta ondo instalatueri, ezta ere nere gaztearoan "bien pensant" deitzen zitzaiereri.

Bańan ba daude, Jainkoari esker, bere kristautasuna gaurko egunaren arauaz bizi nahi duten egiazko kristauak.

Guevara-ren lanak, beste ekarririk izan ez badu ere, kristauok Amerika latinaren nahigabe ta miseriaz konzienzia hartu dezagun balio izan balu, bulartsu horren odola etxan alperrik ixuriko".

Lerro horiek irakurri ahala, batek ezin du ez gogoratu Ella-kuria: eta hain fede diferentetako jendeen odol isurketon ekumenismo estrainoak hunkitzen du.

Egurrezko gurutzeak ala haragizkoak

Esantsua bait dago, 1968 hori sekulako harramantza urtea izan zela, oraindik ahaztuta ez da egongo. Istilu bat hauxe izan omen zen urte horretan: Madrilgo Unibertsitatean, iskanbila baten erdian, norbaitek gurutze bat leihotik behera jaurtiki zuela. Pentsa eskandaloa Espainia katolikoan.

Handik egun batzuetara, beste eskandalo handiago bat. Don Francisco Pérez batek, sermoian, gurutzea leihotik botatzea baino okerrago, zuzengabe langile bat botatzea zela fabrikatik, famili-guraso bat ogibide gabe utzirik. Entzule batzuk oihuka altxatzen dira, protestatzen dute (zer sustoa eramane ote zuen apez gizajoak!), atera egiten dira elizatik. Pentsa eskandaloa, zer negozioa prentsa-modu batentzat.

Santamariak behin baino gehiagotan esana du, ez dela "ta-ke-tadazko elkarriketen" eta arrazoiketen zalea. Adeitsu eta gurbil beti, irribarre izpi batekin. Baina gogoeta hauxe egin zuen eskandaluon aurrean: "Apaizaren galdera ikaragarria da: Kristoren iduririk egokiena eta egiazkoena, nun dago? Zur

puxka batean, naiz gurutze tankera izan, ala gure anaia dan gizonarengan? Gezurra badirudi ere, kristau erlijioaren mami guztia galdera ontan sarturik dago" ("Zalaparta Elizan eta erlijioaren konzetua": 29, 1968, 43).

Neure komentariotxo bat egiteko, probetxatuko du orain parada. Problema gogor gehienak, forma gogorrekin agertzen dira. Problema gogor batek zerbaitegatik molestatzen digunean, formaren gogorkeria eta desegokitasuna indignaturik zapuztea izaten da, problemaren mamiko gogortasunari disimuloz itzuri egiteko modu korriente bat.

Santamaria, ordea, onestasun eta garbitasun intelektualean izan bait da beti maisu!

Berriro biolentzia gora eta behera

Beste desonestasun intelektual erraz bezain arrunt bat hauxe izan liteke, adibidez: biolentzia razionalki "kondenatzeko" dauden problemak eta zailtasunak aipatzen ditu batek, eta biolentziaren justifikazioan ari dela, ulertzen dio besteak (edo nahi izaten dio ulertu).

68 aldera biolentziaren arazoa behin baino gehiagotan planteatu digute Karlos Santamariak, Rikardo Arregik, M.M. Oterok, etab. Santamariak, partikulazkiago, hainbat aldiz eta hainbat moldez jorratu du gaia, beti bere erabaki ebangeliko baketiarretik begira. Etorriko gara beste noizpait berriro garrantzizko puntu honetara Santamariaren pentsamenduan. Orain "Eliza ta biolentzia" *Jakin*-eko (30, 1968, 43) nota laburra gogoemango dugu.

Berriro biolentziaren errealitate orokorraren konstataziotik hasten gara: indargintza hortxe dagoena da gizartean zein historian. (Inor engainatzen ez ibiltzeko lehen urratsa, norbere burua engainatuz ez hasatea da). Okerrago: "Gure gizarteetan biolentzirik handiena ta astunena, herriari goitik behera egiten zaiona izan ohi da gehienetan. Alegia, zuzengabeko legeak, estuktura okerrak eta ahal-gehiegikeriak eragiten diotena. Opre-sioa eta bildurtaraztea edo intimidazioa, esate baterako, izuga-

rrizko gogorkeriak dira, berauek ixuritako odola askotan ikusten ez bada ere”.

Peguy-ren esaldi batez baliatuz, desordenuaren biolentzia baino bildurgarriagoa eta txarragoa dela “ordenu”arena, esango du. Beharbada Goethe-ri osteratzen zaio horrela. (Voltaire-k uste dut esaten zuela, kriminal guztien injustiziak baino, injustizia okerrenak, Justiziarenak izaten zirela, edo antzeko zerbait). Santamariak: “Kaleetako biolentzia ez da txarrena, baizik politika ta sozial egiturak jende apal ta pobreak, edo menpeko arrazari, egiten dietena. Hau ikusi, ez da garbi ikusten, edo hobeto esateko, askok ez dute ikusi nahi. Menpekoek egindako gogorkeria besterik ez dute ikusi nahi”.

Hori dena ez zegoen, ez dakit zein gizarte moldez edo sistema suertez idatzia. Mendebalde santu honetakoxe gizarteek esana dago. Baina 68an hori dena gogoeta sakon serioa, justiziazkoa, progresista, zinez kristaua eta arrazoizkoa, zentzuduna, ikusten zuen jende asko, orain goian trepatuta edo arrimaturata bera dago “egituretan”, eta bitarte labur honetan bere begietan zeharo galdu dizu “herriari goitik behera egiten zaion biolentzia” ikusteko zeukan ahalmen guztia...

Hain zuzen metamorfosi moral horien azter-salaketa bat oraintsu J.L. Aranguren-ek egin du. Guretzat, beste bat, ego-kiagoa, Santamariak egin ahal izango liguke.

Biolentzia eta Eliza

Santamaria pazifista deklaratu da. Baina arras uko egiten dio “biolentzia guztien” kondena erosoari: intelektualki soluzio errazegia da hori (desonestoa, hain zuzen) eta, moralki zein politikoki, “jokaera honek *status quo* dalakoaren alde jotzen du, pobreak eta mirabeak ahalduen eskuetan jartzen ditu-ta”.

Santamaria pazifista kristaua da. Horregatik ere uko egiten dio, halaber, kristautasunaren izenean “edozein biolentzia” berdin kondenatzeari: “ez da egia, Elizak beti ta nunai gogortasuna kondenatzen duanik”. Biolentzia “guziak” gaitzestea, be-

deinkatzea bait da finean biolentzia. Eta "gogorkeri batetik iges egiten saiatzean, beste biolentzi handiago batean" erortzea.

Biolentzia guztiak kondenatzen direla, esatea, indezenteki gezurra esatea da, batez ere, eta zuzengabe egitea. Biolentziaren monopolio ezkutua beren ukabiletan dutenak, ahaldunak, Elizaren hitzaz baliatuko dira: "Zuek, menpekuok, geldi zaiztezte, Elizak biolentzi guztiak gaiztoak direla diolako".

Helburu zilegizko bat lortzeko indargintza onartzen ez duen Elizak, egin behar duena, ez da, indargintza kondenatu, baizik efikazki eraldatu edo eraldatzen saiatu gizartea, helburu hura lortzea, orain ez bada behar, zinez posible izan dadin kontzientzien indar bakezkoak, indarkeria gabe. Soluzioa efikazki bilatzetik dispentsatzea ez da etikoa inola ere.

Ez dugu jarraituko. Uste dut, norbaitek ikerketatxo bat xeheki egin nahiko balu, gai polit, interesgarri, une honetan interesgarri baino gehiagoa, herri honetan, hauxe izan litekeela: indargintzaren arazoa Karlos Santamariaren pentsamenduan.

Eliza eta politika

La Iglesia hace política, 1974, biziki interesgarria, liburutxo bat dauka gero Santamariak. Baina orain 1969ko haren "Gaurko gai bai" artikulua *Jakin*-en (34, 1969, 58-60) ikusiko dugu.

Estilo labur oso zuzenean idazten du Santamariak:

"Jesukristo ez zan politikan sartzen. Apolitikoa zan. "Indiferentista" zan, politika sailean.

Horixe esan zaigu amaika bider.

Baina ez da egia".

Teokraziaren analisitik darama bere azalpidea. Hasteko, Errusiari "teokrazia" erizten ausartzen da (garai hartan, ez orain), "nahiz ta Jainko gabeko teokrazia izan". Israel teokrazia bat

zen. Zer esan nahi du horrek? Doktrinalki konfesionala izatea (erlijiosoki, filosofikoki, nolanahiki). Israel bezalako teokrazia estrikto batean, ez da posible disidentzia erlijioso ausartik hartzea, ondorio politiko astunik eragin gabe. Gaurko Errusian ezinezkoa den eran "filosofia, zientzia, kultura edo erlijio sailean postura ausart bat hartzea, politika sailean ondorioak sorterazi gabe". Eta Jesukristo markatzen duena, hain zuzen, bere disidentzia erlijioso erradikala da.

Ez dugu errepikatuko gizarte israeldarraren talde eta klase analisia: saduzeoak, politikoki erromazaleak eta kulturalki filohelenistak; herodetarrek, erlijiosoki funtsean kontserbakoiak, politikoki errealista-posibilistak; zeloteak, "aberatsen eta erromarren etsai amorratuak (...), aberri-zale amorratuak eta iraultza-gileak". Gizarte horretan, erromarrek Israel okupatuta zeukatela, "politika gabeko erlijiozko postura huts bat hartzea ez zan posible".

"Kaiserrari eman Kaiserrarena", etab., argudio klasikoen exegesi berria eskatzen du Santamariak, argi berri batez aztertzeke Jesukristoren ihardun guztia.

"Ez zegoen, ez, estratosferan. Eta horregatik hil zuten.

Jesukristo politikagatik salatua izan zen eta kondenatua (...). Orduko politikariek Jesukristoren hitzak eta obrak zentzu politikoa zutela sobera zekiten. Zeren Jesukristo ez bait zen "neutralistaren" bat, hainbeste bider esan diguten bezala. Politika sailean postura garbi bat hartzen zuen, nahiz ta askok "distinto" ta diferentzia asko sartuz, ezagutu nahi ez izan gure egunetan".

Kultura, euskal kultura

Inpresioa daukat, oraingo gazte-jendeari Ortega y Gasset gutxi gora behera San Isidoro Sevilla-koa bezain urruti gertatzen zaiola. Kulturaz *Jakin*-en Santamariak idatzi dituen kolaborantza biak, aldiz, biak eztabaidan Ortega y Gasset-ekin hasten dira. Ohargarria da, zeren eta erakusten bait du, konkistatu egin behar izan dela, gaur egungo euskal kontzientziari egokitzeko zitzaion kulturaren kontzeptu propioa.

In "Euskal kulturari buruz" (33, 1968, 31) kulturaren kontzeptu ortegatarrari burgesa erizten zaio. In "Unibertsitateko kulturaz" (1, 1977, 67-70), "guztiz gainditua gaurko egunean".

Ortegak "un sistema de seguridades frente a la vida" deritzo kulturari. "Cultura es aparato de facilidades frente a la existencia".

Bizitza lan gaitza da, burruka zaila, arriskuz betea. Gizonak erraztasuna bilatzen du. (Bizitzaren aurka?). "Frente a las dificultades el hombre inventa instrumentos espirituales y corporales que facilitan su lucha contra aquélla. La suma de estas facilidades que el hombre crea es la cultura".

Hori bada kulturari bilatzen dena, berandu baino lehen eza-paiak nahitaez jo behar dizu euskalduna. Ulertzen da, batzuek euskal kulturaren gorritasunetik "300 millonez"en anparora ihes egitea. Alderdi txiki bateko antsietatik, Alderdi "unibertsal"en bateko deskantsura.

(Taldea ez da artaldea. Guk taldea nahi dugu: txikia, ongi kohesionatua, baina bizia, librea. Taldea artalde, artzainak, artzanorak, hespilek, ardien gidaritzak hierarkizatuak, esplotazioak, esneketak eta gaztak, merkatuak eta larre izpiritualak zein materialak, egiten dute, dakigun bere "segurantzia" sistema osoarekin: Alderdi segurua, Estatua. Kultura "catálogo de actitudes ante la vida" jakin bat baldin bada, oso nekagarria bait da, alde guztietatik haize guztiek atergabe eraso den trintxera batean irautea, ipurdiari beti akomodo bila luebaki tirokatuan).

Kontzeptura itzuliz. Ortega-ri, alde askotatik egongo litza-teke zer ihardoki. Santamariak bere kultura propioan bizi nahi lukeen euskaldunaren ikuspegitik erasiatzen dio: "Nun dauka-gu euskal kulturaren erraztasuna? Nun berak emandako seguran-tza?". Eritzi burges hutsa da Ortégarena.

Zoritxarrez, kulturaren ikuskera burges hori, darrai Santa-mariak, euskaldunon artean dago inon baino sustraituagoa. "Orain arte, kultura, segurantzia-sistema bat bezala begiratu izan da, batez ere euskaldunen artean. Gozo-gozo izateko bidea da kul-tura. Enplegu, kargu ta ogibiderik onenak eskuratzeko bidea da. Kultura da jendeen artean itzala emango dizuna, Beren se-

me-alabek kultura erdietsi dezatela nahi dute guraso gehienek, beraz”.

Horra nola geuk bihurtzen dugun gure kultura “sasi-kultura”. (Eta zer nahi dute etsaiek, horixe baino?). Baina hori, inkultoaren kultur kontzeptua da. Instrumentala, utilitarista. Ortega isladatu duen gizarte burges “filisteo”arena. “Egiazko kultura ez da, Ortega-k dioen bezala, segurantza bide bat, ez-segurantza eta ziurtasun-ezaren kausa baizik. Egiazko kultura duen gizonak, besteek baino korapilotsuagoa ta nahastuagoa du bizia. Besteek beren gezurrezko ‘trankilitatean’ bizi ahalko dute; ez, ordea, kulturaren sasiartearen sartu den gizonak”.

Kultura bizia, kreatiboa, historikoki eragikorra, ez da segurantziakoa, egonezinezkoa baino. Ez “egien propietariena”, egiaren bilatzaile artegena baino.

“Euskal kultura, erroak aizetara dituan kultura da. Euskal kultura eginkizunekoa da, hau da, dana egiteko duan kultura bat.

Euskal kultura ez da besteak bezalakoa, estal-gabekoa da. Benetako kultura proletarioa. Mespreziatutakoa ta bide guztietan desornitutakoa.

Erderaz, nahiz gazteleraz nahiz prantzesez, esate baterako, idazten hasten danak erraztasunak oro ditu: mota guztietako hiztegiak eta enziklopediak esku eskuan ditu. Klasikoen laguntza beti arkitzen du.

Euskal kulturari ‘sistema de seguridades’ ez, baizikan ‘sistema de inseguridades’ deitu behar diogu.

Eta esaten duguna da euskal kulturaren meriturik handiena, gure egunetan historiaren indarra desornitutako jendeen artean arkitzean dagoelako.

Hontaz Marcuse-kin bat nator. Filisteiko jendearekin ez dugu deus egingo. Hoiek gure kulturari folkloriko jostailuaren balorea besterik ez diote emango.

Ezeztasunarena ta ukatasunarena da jakintzaren ta politikaren oldarra.

Zientzia sailean nundik etorri oi da aurrerapena? Ukatzetik. Geometria ez-euklidianagandik. Fisika ez-newtonianagandik.

Epistemologia ez-kartesianagandik, **ta** honela.

Gaston Bachelard filosofoak bere "Le nouvel esprit scientifique"n honela adierazten digu. Ukatasunaren ahalmenean ikusten du baliorik handienetako bat.

Hitz baten: euskal kulturak, bere mamian, erreboluziogile izan behar du bortxaz, zeren esistitu nahi badu, aurrean duan errealtatea ukatu egin behar dualako".

Kasu: gaizki ezagutuko genuke maisu razio-vitalista, urduritasun eta protesta alderdi hori ez duela gogoan izan, uste bagenu. Kulturaren beste honelako adierazpenak ez bait zaizkio falta Ortega-ri: "Cultura es labor", "cultura es creación de pasiones nuevas y de ideas nuevas", "cultura es agitar los brazos ante la propia perdición". Santamariak aipatzen ditu horiek ere.

Eta hor ere, alde askotatik legoke zer esan, argi edo ilunbide horiei. Bat, Ortega-ri ia beti esaterik dagoena, kontzeptu rigorosoetatik ihes egiten duela metaforetara, irudizko mintzora, Arrazoipidetik fantasiara. Baina Santamariak, hori dena barkatu eta, berriro lehengo mailu berarekin jotzen du bere kritika: "Arras atzeraturik gelditu dela esan daiteke, haren kontzeptuak, gure gaurko sozial mentalitatetik urruti dagoen intelektual-individualismo batera makurtzen bait dira. Ortega liberal handi bat zen, eta haren pentsaera orduko Espainiako ideologia liberalari loturik zegoen. Pentsaera horren individualismoaz konturatze-ko, nahikoa da aipatu ditugun fraseak berrirakurtzea. Gaurko egunean, ordea, kulturarekiko kontzeptuek sozialak izan behar dute, ala ez dira, izan".

Euskal Unibertsitateaz

Santamariaren berezkuntza da "Euskal Unibertsitate" eta "Euskal Herriko Unibertsitate"arena (edo "Euskal Herriango" a, garbiago uzteko). Euskal Herriango Unibertsitate bat orain daukaguna da.

Eta positiboa da, ez uste. Oso positiboa da alde praktikotik: "Kultura unibertsala emango dio gure herriari, erdaraz bada

ere. Alde horretatik, guztiz beharrezkoa dugu gaurregun eta —euskara dagoeneko egoeran— luzaro ere ukanen dugu beharrezko”.

Baina “hori Euskal Unibertsitatea ez dela *opportune et impo*rtune esango dut nik, izen-truke horretan arrisku handia ikusten bait dut”.

Helburua Euskal Unibertsitateak izan behar du.

Zer da, baina, Euskal Unibertsitatea? Ezin laburbil nezake artikulua dena noski. Euskal Unibertsitate zinezko batean planteatu eta soluzionatu beharreko auzi bat, kultura “unibertsalaren” eta kultura berezi “partikularren” dialektikarena litzateke. Ez noa auzian luzatzera: terminoak berak desagokiak dira eta, gainera, hemen ez dagokigu Santamariaren *Jakin*-eko artikuluen kontaduria pittin bat erakustea baizik.

(Oraintxe: San Inazio Loiolakoa “un vasco universal” baldin bada, zer arraio ote gara besteok? Historia horrek historia gehiegi du eta, sentsibiltate piska batekin, San Inazioarentzat eta denontzat hobe zen, mendeurrenekoa historia horietatik urruti eta garbi ospatu. Jende batek ezin izaten du nonbait ohar-tu, bere mintzairak zenbat insulto inplizitu harroputz eramaten duen, berak maite ez duen Euskal Herri xumearentzat. Hori bait da kontua: ez bakarrik, ez maitatu; mesprezu inkontziente bat edukitzen zaio, karitate guztiarekin).

Kultura berezi partikularra ez da kultura unibertsalaren *zati* bat, handiagoa ala txikiagoa. Hain zuzen hortxe dago makurkeria: “handiek” berena “kultura handi” deklaritzen dizute, handia gero unibertsala. Baina “kultura unibertsala eta herri baten kultura bereziaren arteko diferentzia ez datza kantitatean; zerbait esentziala da”.

Harreman dialektiko bat da: kultura guztiak dira unibertsalak eta partikularrak. Edo: guztietan ematen dira unibertsaltasuna eta partikularitasuna, modu desberdinetan. Kultura partikular ez-unibertsalik ez dago; unibertsal ez-partikuarrik ez dagoen bezalaxe. (Inork ikusi al du Maitasuna kalean paseatzen? Dau-

den maitasun konkretuak beste maitasunik ez dago, hauek ez dira izaten haren zatiak, kopiak: kurioa da, zein arras platonikoak izaten garen puntu batzuetan).

“Kultura unibertsalak ez du inoiz kultura berezi bat ordainkatuko. Historiaren Erroma ez da sekula erromarrek bizi izan zuten Erroma bera izango. Antropologoez deskribatzen duten kultura papua ez da sekula papua herriak bizi egiten duen kultura bera izango, indijenarentzat kultura hori biziaren muina bait da.

Espainiako intelektual gehienek ez dute honelako berezitasunen beharrik sentitzen —hau da, hain zuzen ere, Ortega y Gasset jaunari gertatzen zitzaiona—; horientzat bi gauzak —kultura unibertsala eta kultura espainola alegia— bat bera dira eta. Horiek, espainolek, ez dute problemarik izaten, kultura unibertsala espainolez ikasten dutenez gero. Baina euskaldun jator batek euskal kultura, euskal literatura, euskal pentsaera, espainolez ikasi behar izatea, *contradictio in terminis* iduritzen zaigu. Honelako gertaera, trajeria kultural bat dela esan daiteke, nahiz eta euskaldun asko hortaz konturatu ez.

Hau da gure diglosia delakoaren egiazko trajeria. Eta gure herria ez da hortik aterako, egiazko euskal unibertsitate bat ukan arte”.

Arazoa Euskal Unibertsitatea genuen hain zuzen. “Irakurle argi eta zorrotzak —idazten du jarraian Santamariak— erraz ulertuko du zein diferentzia handia dagoen, Euskal Herriko unibertsitatea eta euskal unibertsitatea direlakoan artean”. Eta nola *Jakin*-ek irakurle argiak eta zorrotzak dituela ez dugun zalantzarik egiten, horretan utziko dugu hori.

Ohartxoon osagarri, ik.: *La Universidad y La Cultura*, Donostiako EUTGk argitaratu foiletua, Santamariak Euskal Kontseilu Orokorreko Hezkuntz Kontseilari gisa idatzia).

Inkontzientearen legera bihurtzen

Modu bitxi honetan hasten zen behin Santamariaren artikulua bat: “M.-ren gizartea, alegia, dimentsio bateko gizartea...”

Misteriozko "M" moztu hori Herbert Marcuse zen. Garai batean oso modan egon zen. Orduan, Santamariak, Rikardo Arregik eta hirurok zenbaki monografiko bat prestatu genuen hari buruz. Baina zentsurak Marcuse-ren izena esatea ere debekatu egin zuen. Haren lekua "pentsalaria"z, "gure filosofoa"z eta "M"z bete behar izan zen. Gogoan hartzeko gauzatxoak, antzemateko nolako garaiak ziren.

Birritan gutxienez enplegatu da Santamaria gure aldizkarian Marcuse-rekin. Bietan "dimentsio bakarreko gizona"ren arazoarekin. Aurrenekoaren arloa "historiaren azkena"rena da hain zuzen.

Historia kontzientziaren espazioa da: inkontzientean ez dago historiarik.

Gure artean, askotan, Madrildik errebotean datozenen barrik hartzen dute arazoek eta ideiek indarra. Hala dirudi orain "historiaren azkena"rekin ere gertatzen zaigula, posmodernitatean. Baina hori Santamariak orain hogcitabi urte jada planteatu zigun *Jakin*-en.

Bi printzipiok gobernatzen du gure aktibitatea eta existentzia. Bat, Eros-ena, atseginarena hori; eta errealtatearena bestea, zibilizazioarena. Bigarren hau, nolabait esan, kontzientzia historikoarena eta sozialarena da. (Freud-i eta Marcuse-ri jarraiki, instintoen terminotan mintzo bagara ere). Aurrerabide historikorako eta zibilizaziorako, beharrezkoa (omen) da honek gizonaren lehen instintoa bere azpian lotzea eta gogor zapaltzea gatibu. Eros-ek erreprimtua egon behar du zibilizazioan, ordenuan. Bizitzaren instintoaren estekadura horixe besterik ez omen da funtsean zibilizazioa.

Gure bizitza "naturalaren" edo inkontzientecaren sailean, Eros-ena da printzipio bakarra: atsegina eta atsekabea dira inkontzientecaren gidari bakarrak. Libre. Gure zibilizazioko bizierak hura preso lotzen duenean eta berezko garapenik uzten ez dionean, instinto haren indarra beste ubide batzuetatik gainezka bideratzen da, eta horrela sortzen dira zibilizazioan Eros-en sublimazio-formak, hots, artea, erlijioak, zientzia, ohore-grina, heroismoa, etab., politika, historia. Eros-en errepresioak egiten du historia. Betetzen du historia edukinez.

Zer gertatzen da oparotasunaren gizartean orain? Gar erotikoa ez dago txondarpean kontrolatuta eduki beharrik: aitzitik, ageri-agerian libre uzten da. Probetxatu egiten da oparotasun sistemaren zerbitzuan, edertzeko, suspertzeko. Zibilizazio honetan, ez bakarrik oso erraza da hiritar zibilizatuarentzat Eros-en plazer handiak zein txikiak erostea eta gozatzea; baizik eta produkzioak (diseinuak, etab.) zein merkatuak berak, nolabait ukitu erotiko bat eduki behar dute hobeto funtzionatzeko; managerrak gizontsu-sexy izan behar du; andereño idazkariak pertxenta-sexy; iragartzaileak sexy, saltzaileak sexy. Sexua harreman publiko arruntenetan integratu da. Sistemaren etsai gaitibu-beharrezko izatetik, sistemaren aliatu eta parte bilakatu da Eros modernoa.

Baina esan dugu, sistemaren aldakuntzari, kulturaren aurrerabideari bultz egiten ziona etengabe, Eros-en instinto erreprimitu hori zela, irtenbide bila: zerk eragin behar dio orain aurrerantz historiari? Ezerk ez. "Ondorea da historiaren eginkizun eta asmokizun handienak hil zorian daudela".

Hartarainoxe gaude entranpatuak, non, "progresista" batzuk izaten bait dira, amodio librea eta antzekoak esigitzen dituztenak, askatasunaren izenean: plazeraren eta atseginaren printzipioa, ordea, sistemarena bait da gaur egun printzipio nagusia hain zuzen!

Nola irauli sistema? Inola ez. Nora goaz horrela? Inora ez. "Berriz ere inkontzientearen legera bihurtzen da gizartea". Gozamencan gozo-gozo loakartzera. Konformismora. Historigintzari uztera.

(Ez bedi ulertu, aurrerapena bukatu denik edo holako sinplekeriarik. Aurrerapenean ez dela egongo forma "sublimaturik" baino: plazeraren printzipio egoistari obedituko diola denak zibilizazio honetan).

Zinismo berri baterantz

Bi ohartxo.

Bat: agian irakurlea ez dago conforme, analisia egin den terminoekin. Eros-en errepresioarena kontu delikatua da. Ez dio

axola. Santamariak berak azpimarratu zuen, Marcuse-rena gizartearen azterketarako "modelo" bat zela. Interpretazio-eskema bat. Segituan ikusiko dugu, beste termino batzuetan ere bazekicela azterketa hori bera egiten, Marcuse-ri jarraituz gainera.

Bi: "krisi handiaren" sentipena, edo mundu bat bukatu dela azkenbetiko, hainbat eratan eta lekutan aurkitzen da XX. mendean, izugarri interesgarria izango bait litzateke, horren azterketa sistematiko bat. "Historiaren azkenaren" hau ez da adibide bat gehiago besterik (errepikaria eta gero errepikatua, gaur arte, Lyotard, Vattimo eta konpainiarekin).

Eta gure arteko berritasun batzuen zahardadearekin jarraitzeko: "arrazoimen zinikoa" orain haize handian omen datorkigu. Hori ere Santamariak orain hogeitaz urte errebindikatzen zuen. Eta bitxia da. Sofistak errebindikatu nahi izan dituztenak, dozenaka ezagutzen ditut, Savater-engandik hasi eta Hegel-enganaino. Nik uste dut, Hegel-ek nahikoa errebindikatura utzi zituela. Baina jendeak gusto hartu dio nonbait errebindikazio horri. Zinikoak, oster, egongo dira, ez omen bait da ezer berri-berri-egoten eguzkiaren azpian, baina nik behintzat ez nuen inor ezagutzen, errebindikatzen zituenik. Salbu, esan bezala, Karlos Santamaria.

Zein sentidutan? Sistemari bere osotasunean uko bakar eta borobila ematearen sentiduan, 68 aldera gazteen, ikasleen, intelektualen artean prezeski agitu den eran. Ez zen izan doktrinaren baten kontraatakea. Tesiren batena. Ez, puntu batzuen aurkakoa. Bizitzaren azkeneko eztanda zen, errebolta, "ezezko handia" guztiari, sistemaren ukoa bere osotasunean. "Paralelismoaren bat badago, dudarik gabe —komentatu zuen orduan Santamariak fenomeno hura gure aldizkarian— gaurko protestako ekitearen eta ziniko mugimenduaren artean. Antistenes eta Diojenes-en filosofia errebisatu eta ber-baliarazi beharko litza-ke gizon modernoaren aldetik".

Historiaren azkena

Halere Santamariak ez zigun esan, neozinismo batean Orreaga itzuli behar genuenik, modernitatearen horda frankoak arroi-

lan (ez dakit hori doi-doi non dagoen han) harrapatu eta harrika lehertzera (zaputuz indibidualistara, sasi-naturalismora, etab.). Hori, gertatzen ari zaiguna da apika, modarekin. Ez Santamariak opa ziguna.

Opa ziguna, euskal kulturaren barruan indartzearen, susturriak bilatzearen eta sendotzearen, pertsona betegitearen bide-tik joan zitekeen. Baina gogoratzen ari naizen artikuluoak, analisisan bakarrik saiatu dira: gauden, beraz, horretan.

Gizartea *versus* gizabanakoa. Gizarte teknologikoa (kapitalista nahiz sozialista) gizaseme konkretuaren ukazio bilakatu da. Are, bigarren, gizarte honetan, sistemari muzin egiteko ahalmena bera itzali zaio gizabanako hiritarrari, esan bezala. "Mahatma Gandhi zanak honako hau esan ohi zuen, bere herriaz mintzatzerakoan: 'Nagusikeriari ez esateko indarra galdu dugu' (...). Horixe da gizarte industrializatuenetan gertatzen dana: dimensio bateko gizonak ez esateko kemena galdu du. Galtze hau, ordea, ez da indarka, gogorka, bortxaz eta zigorrez egiten, baizik, atseginez, plazerez eta aisetasunez. Teknokrazia, Kalipso ninfaren antzekoa da, eta gaurko gizona beraren sareetan lotuta dagoen Ulises bat". Gizonak bere gatibutzan plazer izatea, lortu du oparotasuneko masa-gizarte teknologikoak.

Nola? Beharrak manipulatu. Gizona, kontzientzian barena, inkontzienteraino inbadituz.

Gizona beharrez jositako izaki bat da. Behar-sorta bat. Beharren dialektikak eratzen du historia, kultura. Beharrok ez dira fisikoak edo materialak bakarrik. Erantzukizunaren, askatasunaren, ohorearen, partizipazioaren, kulturaren beharrak ditu orobat. Beharrok dira kontraesan eta uko guztien iturburuak. Beharren arteko dialektikan gizatartzen da gizartea, sozializatzen da gizabanakoa. Eta, hain zuzen, "dimensio bateko gizarteak, gizonaren beharrak maneatzeko ditu, bere itxurara eta gisara. Horietako behar batzuk betetzen ditu. Beste batzuk, berriz, baztertu eta ahortzi arazi". Satisfakzio konpentsatorio batzuekin.

Ez dugu betiko errosarioa hasiko: zenbat aisetasun eskaintzen digun eskaparetan; aldiz, erantzukizun publiko orotatik

dispentsatuta nola gauzkan, eta erantzukizun beharrik ere nola ez dugun sentitzen, etab. Luzeegi joko luke. Har dezagun askatasuna bakarrik. Askatasunarena gizonaren beharrik tirriatsuenetakoa da. Gizarte modernoak, hortaz, ez du askatasuna ukatu egingo. Arriskutsuegia litzateke. Manipulatu egingo du. Interesatzen ez zaizkion askatasunak ere zintzurretik sarteraziko dizkio. Libre izatera behartu egingo du nolabait, "gezurrezko libertatez" kargatuz: autozentsuratzen den prentsa librez, host axola diren hauteskunde librez, aldezturik kontzertaturiko preziozko merkatu librez, etab., "dimensio bateko gizartean askatasun ideia bera faltsifikaturik egotera, benetako zapalketa dena jendeak libertatetzat hartzen duelako".

Beharrak, lehenago, beharrak ziren. Eta beharrak problema. Beharrak egonczina, kontraesana, ukazioa eta burruka sortzen zuen. Gizartearen aldakuntza. Egoera problematikoaren gaindipena. Baina orain "mundu onen-onenean bizitzea iduritzen baitzaio gaurko gizonari!". Orain problemarik duena, Don Juan izan, Romeo, Hamlet ala Fausto, ez da burruka eta tragedia baterako asuntua, psikiatrarentzako kasua bakarrik da. Problema orain ez dira gainditzeko, sendatzeko baizik. "Zorionean" atraturik gaude: ez dago ihespiderik.

"Gaurko teknokrazia gizonaren behar guztiak asetzeko eta kontradizino guztiak integratzeko gauza omen da. Hortik dator M.-ren iritziz, dialektikaren akabantza eta Historiaren fina".

(Dena dela, historiak berak baztertu omen gintuen herri eta jendeontzat, "historia" askoz lehenago bukatu zen: guretzat ez dago arazorik).

Pertsonaren arazoa: denaren giltza

Gai oso desberdinak ari garela ukitzen, emango du. Baina badago guztion gako sinple bat: pertsonaren arazoa.

Hain zuzen "Marx eta giza pertsonaren problematika" izan dugu *Jakin*-en idatzitako Santamariaren azken artikulua orainarte (30, 1984, 75-90), sei urte duela. Santamariaren pentsa-

menduan betidaniko, hasieratik azkenerainoko, interesen eta kezken erdi-erdigunecan gaude hor. Halere, artikulua, tituluak seinatzen duen eremutxo konkretura mugatzen da: eta gu harekin.

Hamabost orri trinko-trinko eta ongi dokumentatutan, Marx-en eritzia aztertzen du Santamariak pertsonari buruz. Eta, une berean, aburu horri zer deritzoten pertsonalistek, arakatzen du, alde batetik; marxista desberdinek berek deritzotena, bestetik ("humanistek" nahiz Althusser-en gisako "zientifistek", antihumanistek).

Hainbat ohar antropologiko baliagarri egin du Marx-ek (bere obra osoan; ez gazteak bakarrik): izaera sozialaz, kontzientziatz, alienazioaz, lanaz eta lanaren bidezko gizagintzaz (gizonaren autokreazioa historian), etab. Baina, azken finean, gizaki kolektiboaren aldean apenas hartu du aintzat gizabanakoa (Santamariak nahi luke piska bat "salbatu" halere: "Nik ez dut uste Marx gehiegikeria horiekin bat etor zitekeenik"); eta, nolana ere, pertsona —zentzu pertsonalistan— ez du tutik ezagutzen. Uler dezagun: pertsona, pertsonalisten kontzeptuan, errealitate trantzendentea da. Logikoa da, Marx-ek ez jakitea zer egin horrelako giza kontzeptu batekin.

Buka dezagun, bukatu baino, arlo berri bat irekiz. Erligio askatasuna, Inperialismoa eta kristautasunaren konpromezu soziala, pobreen eta zapalduen askatasun burruka eta biolentzia, Euskal Herriaren etorkizuna, kulturaren esanahia euskaldunontzat, oparotasun gizarteko inkontzientzia eta lozorroa: kezka guztiok iturburu batbera izan dute: pertsonaren ardura.

Karlos Santamaria Euskal Herriaren maisu pertsonalista da: pertsonalismoa, besteren batean sakonkiago barnatu beharrekoa, berak esan digu, "ez da zientzia bat, sistema bat, teoria bat, ideologia bat, baizik sinismen bat, fede bat pertsonaren existentziaren gainean". Gure artean pertsonalismoa funtsezko klabe bat da, nik uste, XX. mendeko historia soziala eta politikoa hein handi batean argitzeko: apez propagandistetatik sindikalismo solidarira, kooperatibismora eta ordu zailenetako politiko demokristau batzuen jarreraraino. Oinarri-oinarrizko giltza, Karlos Santamariaren pentsamendua bere osoan artikulatzeko

genuke batez ere, hor ez dago dudarik batere. Pertsonaren kontzeptua izan da nukleoa Santamariaren kezka teoriko zein praktikoen sare zabalean. Harentzat, berak esan digun bezala: "Pertsonagandik abiatzen bait dira historiaren bide guztiak".

J. A.

AURKIBIDEAK 1981-1990

Jakin 21.ean argitara eman genituen aurkibideak osatzera datoz oraingo hauek. 1981ean 25 urteko produkzioa bildu genuen. Azken bederatzi urteotakoa biltzen dugu oraingoan, 1981eko 21. zenbakia eta 61. hau ere.

Ordukoak bezala oraingoak ere helburu bikoitza du. Bateko, gure aldizkariaren harpidedun eta irakurleei laguntzea Jakin-en ibilbide osoko lanak eskuetan jarritz. Eta besteko, euskal kulturaren ikertzaileei materialen baliagarritasuna areagotzea.

Bi sarrerako aurkibideak dira: egileen araberakoa eta gaien araberakoa.

Egileen araberako aurkibidea alfabetoz antolatu dugu, izenordeak (ezagunak ala ez) bere horretan utziz.

Gaien araberako aurkibidean Jakin 21.ean erabiliriko erizpide berdinez jokatu dugu: 13 gai-sail eta 74 azpisailen barnean kokatu ditugu 9 urteotako artikulua guztiak. Sail bakoitzaren barruan egileen izenez antolatu ditugu lanak. Jakin-en orrialdeetan argitaratutakoetatik aurkibide hauetan jaso gabe gelditu diren lerro bakarrak, zenbaki honetan sailekoak, dossier-sarreratxoak eta zenbaki bakoitzeko aurkibideak dira; gainerako guztia fitxaturik dago.

Idazleen arabera

ABRISKETA, Jose Antonio

Giza genetika. 57 zk., 1990. 063-077 or.

AGIRRE, Esteban

Beste Latinamerika. 55 zk., 1989. 185-201 or.

Beste hauteskundeak. 41 zk., 1986. 98-99 or.

AGIRRE, Jabier; LETAMENDI, Patxi

Medikuntzaren aurreramenduak. 57 zk., 1990. 79-95 or.

AGIRRE, Luis; FRANKO, Ana

Gazteak eta euskara, zonalde euskaldun batean. 54 zk., 1989. 161-181 or.

AGIRREAZKUENAGA, Joseba

Prentsa euskaraz: 1936.eko Gudaldian eta Lehen Euskal Gobernuaren Garaian. 50 zk., 1989. 95-119 or.

Historia ekonomikoaz: Eraberritzearen urratsak. 55 zk., 1989. 49-67 or.

AGIRREAZKUENAGA, Iñaki

Ikuspegi juridiko batetik euskararen ahuleziak gainegituran. 59 zk., 1990. 99-105 or.

AGIRREBALTZATEGI, Paulo

Monzon, Lehen Urtemuga. 22 zk., 1982. 134-135 or.

Oroimen pittina Anaia Txikerrari. 25 zk., 1982. 126-127 or.

Kongresu batez Madrilén. 29 zk., 1983. 123-125 or.

Askapen-teologia auzipean. 32 zk., 1984. 84-86 or.

- 300.000 lagunen ibilaldi nagusia.** 33 zk., 1984. 96-98 or.
AEB eta Nikaragua: bi hauteskunde-mota. 33 zk., 1984. 91-93 or.
Ekainak 12: Kontra-Europaren garraisia. 35 zk., 1985. 91-92 or.
Euskararen Eguna: binaka? 35 zk., 1985. 94-96 or.
Erdararen atzeritik Euskararen aberrira. 42-43 zk., 1987. 97-117 or.

AGOTE, Koro; LANDA, Mariasun

- Simone de Beauvoir.** 39 zk., 1986. 141-145 or.

AIERBE ETXEBERRIA, Pello

- Eskola-porrota eta motibazioa.** 46 zk., 1988. 33-42 or.

AIZPURU MURUA, Mikel Xabier

- Bilboko eguneroko bizitza gerra zehar: "Euskadi" eta "El Liberal" egunkarien azterketa.** 49 zk., 1988. 133-144 or.

AIZPURU, Iñaki

- Genetika: biziaren zientzia.** 57 zk., 1990. 47-61 or.

AIZPURU, Martxel

- Euskaraz mundura?** 32 zk., 1984. 133-137 or.

ALBISTUR UNANUE, Iñaki; OIHARTZABAL, Lontxo

- Harreman pertsonalak irakasle-ikasleen artean. Ikuspuntu teorikoak.** 53 zk., 1989. 165-172 or.

ALBISTUR, Iñaki; OIHARTZABAL, Lontxo

- Curriculum-aren oinarri psikopedagogikoak.** 53 zk., 1989. 25-35 or.

ALBISTUR, I.; ORTIGOSA, K.; OIHARTZABAL, Lontxo

- Irakaslearen rol-eko gatazkak. Konponbide-proposamenak.** 55 zk., 1989. 145-161 or.

ALBISTUR, Inaxio

- Eskolaren ardura haurren autokontzeptuarekiko.** 46 zk., 1988. 57-62 or.

ALDABALDETREKU, Patxi

- Puntako industria eta teknologia Euskadin.** 54 zk., 1989. 79-88 or.

ALDAMIZ-ETXEBERRIA, Estepan

- Gaztelaniazko prentsa Euskal Herrian.** 22 zk., 1982. 44-53 or.

ALDEKOA, Iñaki

XIX-XX. mendeetako euskal poesigintza Tradizioa eta eraberriketa. 52 zk., 1989. 5-23 or.

ALTONAGA, Kepa

Charles Darwin-en mendeurrena: 1882-1982. 24 zk., 1982. 77-78 or.

Gregor Mendel (1822-1884): Genetikaren jaiotza. 30 zk., 1984. 116-117 or.

ALTZIBAR, Joan

Euskararen Aholku-Batzordea dela eta. 22 zk., 1982. 131-134 or.

Aspaldiko Soljenitsyne berraurkitu dut. 23 zk., 1982. 68-69 or.

Ongi etorri, Tribuna Vasca. 23 zk., 1982. 71-71 or.

Chapeau, Celestino del Arenal jauna! 25 zk., 1982. 122-124 or.

1983ko Maiatza Parisen: "Mai 68 à l'envers". 28 zk., 1983. 148-149 or.

LA VOZ: Espainiatik Euskadira. 28 zk., 1983. 152-153 or.

Zentsurarik gabeko pantailak. 28 zk., 1983. 151-152 or.

"Zelo akademikoak" eta beste. 29 zk., 1983. 131-132 or.

R.I.E.V.en aro berria. 29 zk., 1983. 125-127 or.

ETBren etorkizuna J. Caro Barojaren eskutik? 31 zk., 1984. 87-89 or.

Komunikazioaren mundua pil-pil. 31 zk., 1984. 90-91 or.

"Antiterrorismo militante". 33 zk., 1984. 98-100 or.

"La Tarde de Euskal-Herria" egunkaria hil. 33 zk., 1984. 98-98 or.

"La Voz de Euskadi" kinka larrian. 33 zk., 1984. 90-91 or.

ETB: ez dago girorik. 35 zk., 1985. 101-104 or.

Euskararen berri onak. 35 zk., 1985. 92-93 or.

Zer gertatzen da hitzaldiekin? 35 zk., 1985. 99-100 or.

Ez ote jauzi kualitatiboa? 41 zk., 1986. 103-104 or.

Egunen gurpilean. 42-43 zk., 1987. 183-199 or.

Egunen gurpilean. 45. zk., 1987. 147-163 or.

Egunen gurpilean. 47 zk., 1988. 127-142 or.

ALTZOLA GEREDIAGA, Nikolas

Torrealdai Joan Mariri. 24 zk., 1982. 149-150 or.

AMATIÑO

Prentsa idatziaren arazoak. 22 zk., 1982. 70-82 or.

AMNESTY INTERNATIONAL

Tortura, berriro. 31 zk., 1984. 98-99 or.

AMONARRIZ, Kike

Euskara udal-administrazioan: hausnarketarako eritziak. 54 zk., 1989. 183-195 or.

AMONARRIZ, Kike; LARRAÑAGA, Iñaki; EGIA, Gotzon

Euskal Herriko hizkuntz normalizazioaren zenbait alderdi. 32 zk., 1984. 5-24 or.

AMUNDARAIN, Dionisio

Euskararen berreskurapen-prozesua helduen munduan. 42-43 zk., 1987. 85-96 or.

ANABITARTE, Mikel; LEMA, Jose Anjel

"La Voz de España" (1936-1945). 40 zk., 1986. 75-98 or.

ANTIGUEDAD AUZMENDI, Iñaki

Lurra, itsasoak, eguratsa. 57 zk., 1990. 27-46 or.

ANTON GORBEA, Luis Alberto

Noiz arte iraungo dugu euskararen burrukan? 30 zk., 1984. 114-116 or.

ANTZA, Mikel

Amateurismoa versus Profesionalismoa? (edo arazo hau kartzeko saioa). 37 zk., 1985. 129-134 or.

Profesionalismoa eta amateurismoa edota "Antzerti"k sortu nahi duen nahaspila. 37 zk., 1985. 95-97 or.

APALATEGI, Jokin

Marxismoaren sisteman nazioarentzat tokirik bai ote? 30 zk., 1984. 49-74 or.

Bizitza politikoa eta abertzaletasuna euskal historiografian (1960-1988). 55 zk., 1989. 81-129 or.

ARACIL, Lluís V.

Euskal Herria eta Soziolinguistika bi zalantza eta apostu bat. 42-43 zk., 1987. 143-157 or.

ARANALDE, Jose Mari

Bertsolari haundi deklaratuak. 28 zk., 1983. 195-196 or.

ARBELBIDE, Xipri

Iparraldeko Sindikatuak. 33 zk., 1984. 68-85 or.

ARGEMI, Aureli

Europa berri bateko "beste" hizkuntzak eta kulturak. 40 zk., 1986. 63-71 or.

SESBeko Konstituzioa. 60 zk., 1990. 7-26 or.

ARGIA

Argiakoei ere, hitza. Gure astekariaren projektua zertan den. 23 zk., 1982. 127-132 or.

ARISTI, Pako

Mahaingurua: Goiz osoan egiten nuen lan. 49 zk., 1988. 87-91 or.

ARIZTONDO, Salvador

1789ko Iraultza, garaiko testuinguru historikoan. 51 zk., 1989. 7-16 or.

ARKOTXA, Aurelia

Emaztearen rola Arestiren narratiban. 45 zk., 1987. 59-77 or.

AROZENA, Eugenio

Eusko Jaurilaritzaren antzerki-politika. 37 zk., 1985. 99-110 or.

ARRIETA, Jose Austin

Gabriel Arestiren oroitzapenetan. 37 zk., 1985. 167-172 or.

Zenbait gogoeta narratibako ikuspuntuari buruz. 40 zk., 1986. 99-107 or.

ARTZAMENDI, Arantxa

Gerraurreko Argia asterokoaren azterketa. 49 zk., 1988. 123-132 or.

ARTZAMENDI, Arantxa; URRUTIKOETXEA, Jose txo

Euskal demografiaren historiaz. 55 zk., 1989. 39-47 or.

ASKAGINTZA

Drogarekiko atxekipena eta gizarte-egiturak. 31 zk., 1984. 54-61 or.

Heroína-trafikoa Euskadin: Inplikazio ekonomiko eta politikoak. 31 zk., 1984. 37-47 or.

ASKOREN ARTEAN

Elkarrizketa: Euskara eta prentsa. 22 zk., 1982. 105-123 or.

Iruñeko agiria. 29 zk., 1983. 163-165 or.

Marxismoaz mahaingurua. 30 zk., 1984. 94-109 or.

Euskal nekazaritzaren etorkizuna. 35 zk., 1985. 59-88 or.

Euskal teatroa gaur (mahaingurua). 37 zk., 1985. 87-128 or.

Europa Mendebalдарreko estatutik gabeko Herrien lehen elkargunearen Agiria. 38 zk., 1986. 143-146 or.

"Goi-Zikloko Hizkuntza eta Matematika arloetako ikaskuntzarako laguntza" esperientzi proiektua. 46 zk., 1988. 95-101 or.

Administrazioen hizkuntz politika euskalduntze-alfabetatzearekiko. 59 zk., 1990. 67-91 or.

ATXA, Jesus

Euskararen egoera Nafarroan. 56 zk., 1990. 73-106 or.

ATXAGA, Bernardo

Euskal narratibaren arazoak. 25 zk., 1982. 94-103 or.

Literatura fantastikoa. 25 zk., 1982. 68-85 or.

Post tenebras spero lucem. 25 zk., 1982. 104-116 or.

Abecedarium haur-literaturari buruz. 41 zk., 1986. 25-41 or.

AZAZETA, Faustino

Zertarako "ikerketa-ekintza" metodologia? 53 zk., 1989. 71-77 or.

AZKARATE, Lore

Donostiako Arrano Beltza euskaltokia. 26-27 zk., 1983. 268-270 or.

AZURMENDI, Jose Felix

Komunikabideen jabegoa eta objetibotasuna. 22 zk., 1982. 83-88 or.

AZURMENDI, Joxe

UZEI auzitan edo normalizazio bideak auzitan. 23 zk., 1982. 77-120 or.

Zutabe, aldizkari berria. 26-27 zk., 1983. 259-261 or.

Pesimismoa negoziaketari buruz. 28 zk., 1983. 146-147 or.

Unibertsitatea eta euskara. 28 zk., 1983. 147-148 or.

Eta zer dio gaur Euskaltzaindiak? 29 zk., 1983. 133-133 or.

Josu Landaren "Gerraondoko poesiaren historia". 29 zk., 1983. 167-172 or.

Honela aurkitu zen marxismoa. 30 zk., 1984. 6-25 or.

Euskal Kulturaren Batzarrea. 31 zk., 1984. 94-95 or.

George Orwell. 32 zk., 1984. 87-103 or.

"Jabier Bilbao", edo anonimato zurituaren oraingo inbentuak. 33 zk., 1984. 125-128 or.

E.Amezaga: Autores Vascos. 33 zk., 1984. 93-96 or.

- Aresti: sentsibilitate konkretu bat.** 36 zk., 1985. 5-30 or.
- Victor Hugo Euskal Herrian.** 37 zk., 1985. 137-166 or.
- "Enseiucarrean", unibertsitarien aldizkari bat.** 39 zk., 1986. 96-97 or.
- Orixe-ren inguruko garai-giroaz.** 39 zk., 1986. 119-139 or.
- Zenbat inteligentzia du Eusko Jauraritzak?** 39 zk., 1986. 98-101 or.
- Don Miguel-en Oroiz.** 41 zk., 1986. 91-93 or.
- PNV/EA.** 41 zk., 1986. 101-102 or.
- Diskurtso berria mintzaira zaharraren baitatik.** 42-43 zk., 1987. 119-141 or.
- Koldo Mitxelena hil da.** 45 zk., 1987. 165-168 or.
- Miranderen kritika Iraultza Frantsesari (I).** 52 zk., 1989. 69-87 or.
- Miranderen kritika Iraultza Frantsesari (II).** 53 zk., 1989. 81-114 or.
- Doktoreak honoris causa Euskal Herriko Unibertsitatean.** 54 zk., 1989. 231-237 or.
- Nietzsche, Jünger: anekdota baten esanahi paradigmaticoak.** 56 zk., 1990. 149-182 or.
- Politikarik zer itxaron kulturari.** 58 zk., 1990. 169-179 or.
- Beste anekdota bat: Euskadiko PK eta Errepublika Baltikoak.** 60 zk., 1990. 77-114 or.
- Karlos Santamariari omenalditxo gisa.** 61 zk., 1990. 87-108 or.

AZURMENDI, Mikel

- Animaliak filosofian eta euskal tradizioan.** 48 zk., 1988. 63-77 or.

AZURMENDI, Nerea

- Patricia Highsmith-en misoginia.** 45 zk., 1987. 101-104 or.
- Emakume idazleak euskal literaturan.** 45 zk., 1987. 25-36 or.

BAGÜES, Jon

- Musika. Argibide bibliografikoak.** 61 zk., 1990. 73-83 or.

BAKAIKOA, Baleren

- Euskal ekonomiaren egoera eta irteera ahalgarriak.** 23 zk., 1982. 46-63 or.

BARCELO, Fermin

- Erreforma eta irakaslegoaren prestakuntza.** 53 zk., 1989. 37-49 or.

BARRIOLA, Iñaki

Gerraurreko antzerkigintza. 37 zk., 1985. 31-44 or.

BAS, Begoña; GARCIA NEGRO, M. Pilar

Kultura galegoa. 39 zk., 1986. 37-54 or.

BASAGOITI ZABALA, Alfonso

Bilboko Burtsaren oraina eta geroa. 50 zk., 1989. 85-91 or.

BASTIDA, Maite; ORKOLAGA, Jon Mikel

Sarrera: Oinarrizko kontzeptuak. Drogen klasifikazioa. 31 zk., 1984. 6-11 or.

CARBALLA, Fernando

Galizia: oraina eta geroa. 39 zk., 1986. 71-83 or.

CHOMSKY, Noam

Hizkuntzalaritza eta giza gogoaren natura. 29 zk., 1983. 135-146 or.

COBREROS, Edorta

Funtzio publikoa eta hizkuntzagatiko diskriminazioa. 33 zk., 1984. 105-112 or.

DA SILVA, Juan Carlos

Euskaldunzaharrak eta Euskaldunberriak. 26-27 zk., 1983. 104-133 or.

DIAZ NOCI, Javier

"Txistu", euskarazko komiki-aldizkaria. 60 zk., 1990. 55-64 or.

DORRONSORO, Lukas

Euskal antzerkiaren iraupenerako oinarriak. 37 zk., 1985. 61-86 or.

E.H.I.E.

Ikastolaren nondik-norakoa. 52 zk., 1989. 103-106 or.

EAJ

EAJren erantzuna. 28 zk., 1983. 70-72 or.

EE

EEren erantzuna. 28 zk., 1983. 73-81 or.

EGIA, Gotzon; LARRAÑAGA, Iñaki; AMONARRIZ, Kike

Euskal Herriko hizkuntz normalizazioaren zenbait alderdi. 32 zk., 1984. 5-24 or.

EGIA, Maria Luisa

Emakumearen aldaketa psikosozialaren eta euskararen galararen arteko interferentziak. 60 zk., 1990. 115-135 or.

EGIREUN, J.L.

Txepetx-en "Un futuro para nuestro pasado" liburuak eragin-dako gogoeta batzuk. 48 zk., 1988. 159-167 or.

EGUZKITZA, Andolín

Plazera: sor- eta helburu Plazer-hatsarriaren defentsan. 33 zk., 1984. 119-124 or.

Literatur hizkuntza: defentsak bat. 48 zk., 1988. 149-154 or.

Errusiar formalismoa. 60 zk., 1990. 65-75 or.

EIZAGIRRE, Ana; ISASI, Javier

Motibazioa eta bigarren hizkuntzaren ikaskuntza. 59 zk., 1990. 9-27 or.

EKB

Abiaturuak eta helburuak. 34 zk., 1985. 9-49 or.

Egoera eta etorkizuna. 34 zk., 1985. 51-139 or.

Eskabideak eta ekinbideak. 34 zk., 1985. 141-165 or.

Euskalduntze-Alfabetatzearen I. ihardunaldiak. 59 zk., 1990. 93-95 or.

ELHUYAR KULTUR TALDEA

Elhuyar anaiak. 28 zk., 1983. 192-194 or.

ELKAR-LANEAN

Ikastoletako irakaskuntzaren garapena eta egoera. 28 zk., 1983. 6-60 or.

Droga-kontsumoaren epidemiologia Euskal Herriko Komunitate Autonomoan. 31 zk., 1984. 12-22 or.

Bertsolaritzaz galdeketa. 44 zk., 1987. 67-100 or.

ELKARRIZKETA

Bertsolaritza modernoaren bideak. 44 zk., 1987. 8-33 or.

ELKOROBerezibar LARRAÑAGA, Migel Angel

Literaturgintzarako plataformak. 49 zk., 1988. 21-42 or.

ELLAKURIA, Ignacio

Ertamerikako egoeraren ikuspegi politikoa. 38 zk., 1986. 115-140 or.

ELOSEGI, Antton

Nikaragua: eskualde-gatazka. 33 zk., 1984. 100-104 or.

ELUSTONDO, Mikel

Eskolak haurra irakurtzaletu? 41 zk., 1986. 77-82 or.

EMALDI, Jon

Hego Euskal Herriko nekazaritza. 35 zk., 1985. 17-57 or.

ERRAZU, Rikardo

EHNE, nekazaritzako sindikatua. 34 zk., 1985. 217-218 or.

ESTEVEZ, Xosé

Nazionalismo galegoa (1840-4975). 39 zk., 1986. 55-70 or.

ETXABE ETXABE, Pedro

Teknologia berrien ekarpena. 54 zk., 1989. 61-77 or.

ETXANIZ, Xabier

Haur-literaturaren inguruan. 41 zk., 1986. 7-23 or.

Informazioa euskal haur-literaturaz. 41 zk., 1986. 83-88 or.

ETXEBARRIA ETXEITA, Mikel

J. Azurmendiren "PNV/EA"ri ohar batzuk. 45 zk., 1987. 187-188 or.

ETXENIKE, Pedro M.

Materiaren misterioak. 57 zk., 1990. 7-25 or.

ETXEZARRETA, Iñaki; GARAGORRI, Xabier; OSORO, Iñaki

Elebitasuna ikastoletan: egoera eta irtenbideak. 32 zk., 1984. 37-69 or.

EUSKAL HERRIKO BERTSOLARI ELKARTEA

Euskal Herriko Bertsolari Txapelketa Nagusia 85-86. 44 zk., 1987. 57-66 or.

EUSKO JAURLARITZA

EUSKO JAURLARITZAren erantzuna. 28 zk., 1983. 64-69 or.

EUSKO JAURLARITZAREN GIZARTE AZTERKETARAKO LANTALDEA

Egoeraren definizioa. 26-27 zk., 1983. 134-193 or.

Eranskina (Galde-zerrendak). 26-27 zk., 1983. 235-255 or.

Eranskina (Laukiak). 26-27 zk., 1983. 207-234 or.

Euskal hizkuntza eta euskal gizartea. 26-27 zk., 1983. 15-35 or.

Euskara, gertakari soziala. 26-27 zk., 1983. 36-103 or.

Onorioak. 26-27 zk., 1983. 194-197 or.

EZKIAGA, Patxi

Pentsatzen irakatsi. Eskola-porrota ekidin eta ikasleak berreskuratzeko metodoa. 46 zk., 1988. 87-94 or.

FISHMAN, Joshua A.

Hizkuntz hedapena eta arriskuan dauden hizkuntzetarako hizkuntz politika. 48 zk., 1988. 5-21 or.

FRANKO, Ana; AGIRRE, Luis

Gazteak eta euskara, zonalde euskaldun batean. 54 zk., 1989. 161-181 or.

GARAGORRI, Xabier

Zer da eskola-porrota? 46 zk., 1988. 7-20 or.

GARAGORRI, Xabier; ETXEZARRETA, Iñaki; OSORO, Iñaki

Elebitasuna ikastoletan: egoera eta irtenbideak. 32 zk., 1984. 37-69 or.

GARAIALDE, Iñigo

Lankide Aurrezkiaren "El Desempleo en el País Vasco" liburuarri buruz. 24 zk., 1982. 123-133 or.

GARAIKOETXEA URRIZA, Carlos

Euskadi eta Europa. 40 zk., 1986. 7-16 or.

GARCIA NEGRO, M. Pilar; BAS, Begoña

Kultura galegoa. 39 zk., 1986. 37-54 or.

GARITAONAINDIA, Karmelo; IDOIAGA, Jose Vizente

Telebista Europako erregio, nazionalitate eta nazioetan. 36 zk., 1985. 31-65 or.

GARITAONAINDIA, Karmelo; IDOIAGA, Jose Vicente; IBÁÑEZ, Jose Luis

Euskal Telebista eta 1986ko azaroaren 30eko hauteskunde autonomikoen kanpaina. 42-43 zk., 1987. 161-181 or.

GARITAONANDIA, Karmelo

Euskal prentsa 1936ko uztailaren 18aren aurretik. 58 zk., 1990. 35-85 or.

GIE

GIEren erantzuna. 28 zk., 1983. 96-104 or.

GOIA, Joanes

Galizia zaila. 35 zk., 1985. 96-99 or.

Eliza eta nazio katalana. 39 zk., 1986. 94-96 or.

GOIA, Ximon

Material kurrikularrak erreforman. 53 zk., 1989. 51-60 or.

GOIHENETXE, Manex

Frantziako iraultza eta Euskal Herria, kronologiaren harian. 51 zk., 1989. 55-67 or.

GOÑI GALARRAGA, Joseba M.

Frantziako Iraultzaren ideologiak. 51 zk., 1989. 17-32 or.

GOÑI, Jesus M^a

Diseinu kurrikularra. Egitasmo kurrikularrak. 53 zk., 1989. 13-24 or.

GONZALEZ DE GARAI, Iñaki; STÜRTZE, Alizia

Euskal sorgina: estereotipo bat. 44 zk., 1987. 237-263 or.

GONZALEZ ESNAL, Maite

Mercè Rodoreda-ren literatura ahoskatua. 45 zk., 1987. 105-111 or.

GOROSTIAGA, Xabier

Ertamerika: ikuspegi sozio-ekonomikoa. 38 zk., 1986. 61-86 or.

HB

HBren erantzuna. 28 zk., 1983. 82-89 or.

HERNANDEZ ABAITUA, Mikel

Nobela beltza eta polizi nobela klasikoa. 25 zk., 1982. 51-67 or.

Euskal aditz laguntzailearen problematika estilistikoa. Arestiren prosaz oharra. 48 zk., 1988. 135-148 or.

Arestiren literatur hizkuntzaz. 52 zk., 1989. 89-94 or.

Elebitasunaren arazoa euskal narratiban. 52 zk., 1989. 95-98 or.

Bernardo Atxaga, literatur sari nazionala. 53 zk., 1989. 173-179 or.

Saizarbitoriaren "100 metro"ren semantikaz ohar batzu. 29 zk., 1983. 173-185 or.

HUALDE, Jose Inazio

Euskararen ume ezezaguna: Euskal Herriko bale arrantzaleen truke-hizkuntza. 48 zk., 1988. 53-61 or.

HUIZI, Pello

Jeneral berria. 29 zk., 1983. 127-128 or.

Zergatik hil dituzte?. 29 zk., 1983. 130-130 or.

IBAÑEZ, Jesús

Intelektualen erantzukizuna demokraziarako trantsizioan. 47 zk., 1988. 85-102 or.

IBAÑEZ, Jose Luis; GARITAONAINDIA, Carmelo; IDOAGA, Jose Vicente

Euskal Telebista eta 1986ko azaroaren 30eko hauteskunde autonomikoen kanpaina. 42-43 zk., 1987. 161-181 or.

IBARRA, Andoni

Newton-en "Principia" eta mendebaldeko kultura. 45 zk., 1987. 127-135 or.

IDAZKARITZA

Mitxelena-UZEI arazoa: Bibliografia. 23 zk., 1982. 121-126 or.

Okerrak zuzentzen. 25 zk., 1982. 155-155 or.

Jaso ditugu. 28 zk., 1983. 202-203 or.

Liburu-zerrenda osatzen. 28 zk., 1983. 204-205 or.

Jaso ditugu. 31 zk., 1984. 145-148 or.

Jaso ditugu. 32 zk., 1984. 149-149 or.

Jaso ditugu. 33 zk., 1984. 129-129 or.

Harpidedunei eskaintza: "Euskal Herria" liburua. 34 zk., 1985. 219-220 or.

Jaso ditugu. 34 zk., 1985. 213-215 or.

Jaso ditugu. 35 zk., 1985. 128-130 or.

Jaso ditugu. 38 zk., 1986. 179-182 or.

Bibliografia. 39 zk., 1986. 85-87 or.

Jaso ditugu. 39 zk., 1986. 163-164 or.

Jaso ditugu. 40 zk., 1986. 137-138 or.

Jaso ditugu. 41 zk., 1986. 121-122 or.

Jaso ditugu. 45 zk., 1987. 173-185 or.

Jaso ditugu. 47 zk., 1988. 143-148 or.

Jaso ditugu. 49 zk., 1988. 145-150 or.

Jaso ditugu. 51 zk., 1989. 101-109 or.

Jaso ditugu. 53 zk., 1989. 181-185 or.

Jaso ditugu. 55 zk., 1989. 203-206 or.

Jaso ditugu. 56 zk., 1990. 193-195 or.

Jaso ditugu. 60 zk., 1990. 141-146 or.

Aurkibideak: 1981-1990. 61 zk., 1990. 111-174 or.

IDIAKEZ, Martin

Euskal Antzerki Taldeen Biltzarrea eta bere asmoak. 37 zk., 1985. 111-115 or.

IDOIAGA, Jose Vizente; GARITAONAINDIA, Karmelo

Telebista Europako erregio, nazionalitate eta nazioetan. 36 zk., 1985. 31-65 or.

IDOIAGA, Jose Vicente; GARITAONAINDIA, Carmelo; IBÁÑEZ, Jose Luis

Euskal Telebista eta 1986ko azaroaren 30eko hauteskunde autonomikoen kanpaina. 42-43 zk., 1987. 161-181 or.

ILARDUIA, Joan Mari

Xabier Zubiri. 29 zk., 1983. 128-130 or.

INTXAUSTI, Joseba

Bulgaria, XIII. mendeurrena dela-eta. 22 zk., 1982. 128-130 or.

València: ortografiaren katramila politikoak. 23 zk., 1982. 73-74 or.

Don't cry for me, Argentina! 24 zk., 1982. 78-80 or.

Leopoldo Etxeberria gogoratuz. 24 zk., 1982. 81-88 or.

Katalanaren normalizazio-legea. 25 zk., 1982. 121-122 or.

Balendin Enbeita hil da. 41 zk., 1986. 109-110 or.

Katalanaren mugetan: Aran eta "Franja". 41 zk., 1986. 99-101 or.

Portugesa: Hizkuntza arautzen. 41 zk., 1986. 93-95 or.

Zein hizkuntza Unibertsitatean? 41 zk., 1986. 105-107 or.

Armenia ala Soviet Batasuna? Berriro ere nazio-arazoa. 48 zk., 1988. 23-51 or.

Iraultzaren hizkuntz politika. 51 zk., 1989. 69-86 or.

125.000 euskal hiztun Ameriketara? 52 zk., 1989. 99-102 or.

Eliza Katolikoa eta euskaldungoa. 53 zk., 1989. 131-139 or.

Euskal Herriaren Adiskideak eta Nabigazio-zientziak: Respal-dizar-en eskuizkribuaz (1773). 54 zk., 1989. 149-159 or.

Nafarroako euskararen historia. 56 zk., 1990. 7-33 or.

IRAKASLE ELKARTEA

IRAKASLE-ELKARTEaren erantzunak. 28 zk., 1983. 105-124 or.

IRAOLA, Rufino

Gogoetarik gogoeta. 58 zk., 1990. 161-168 or.

IRASTORTZA, Tere

Emakumezkoa gizonezkoen literaturan: Euskal Literaturari errepasoa. 45 zk., 1987. 37-58 or.

Emakumearen deskribapena XV. mendeko gaztelaniazko zen-bait kantutegitan. 48 zk., 1988. 81-123 or.

IRAZABALBEITIA, Iñaki X.; MUJICA, Alfontso

Udako Euskal Unibertsitatea: Helburuak, historia eta egoera. 57 zk., 1990. 99-12 or.

ISASI, Javier; EIZAGIRRE, Ana

Motibazioa eta bigarren hizkuntzaren ikaskuntza. 59 zk., 1990. 9-27 or.

ITURBE, Jazinto

Euskara Euskal Herriko Unibertsitatean. 58 zk., 1990. 133-147 or.

ITURBIDE, Amaia

Hölderlin: Negu sentibera. 39 zk., 1986. 153-162 or.

Mishima: maskara fatalen dantza. 46 zk., 1988. 149-162 or.

Eduardo Txillida euskal eskultorearen lanari hurbiltze apala. 59 zk., 1990. 149-151 or.

IZAGIRRE, Koldo

Literaturgintzarako politika: Literatur sariketak. 49 zk., 1988. 43-63 or.

JZ.DE ABERASTURI, Alberto

Herri-Kreditu Sistema. 50 zk., 1989. 39-48 or.

KAIERO URIA, Andoni

Sindikalismoaren egungo arazoak. 52 zk., 1989. 43-66 or.

Sindikatuak Hego Euskal Herrian. 33 zk., 1984. 6-67 or.

KINTANA, Xabier

Imanol Berriatuaren oroitzapenez. 22 zk., 1982. 160-164 or.

KORTABARRIA, P.

Torturaren kultura. 23 zk., 1982. 71-73 or.

E.K.B. (Euskarazko Kulturaren Batzarrea). 26-27 zk., 1983. 262-263 or.

KORTAZAR, Jon

Joseba Sarrionaindiaren izuen gordelekuetan barrena. 23 zk., 1982. 133-141 or.

XVIII. mendeko lirika herrikoia. 24 zk., 1982. 106-122 or.

Gaurko narratiba eta euskal literatura. 25 zk., 1982. 86-93 or.

Joan Mari Irigoien-en "Poliedroaren hostoak": zientziatik iraganiko mitoa. 26-27 zk., 1983. 271-275 or.

"Hamaseigarrenean aidanez". 28 zk., 1983. 197-201 or.

Gerra aurreko giro literarioa. 29 zk., 1983. 6-17 or.

- Ohar parea Lizardiren iturriez.** 29 zk., 1983. 103-108 or.
"Etiopia"ren estiloaz oharrak. 31 zk., 1984. 137-144 or.
Lauaxetaren olerkigintzaren ardatzak. 36 zk., 1985. 79-98 or.
"Bi anai", errugabearen eskaintza. 39 zk., 1986. 147-151 or.
Juan Mari Lekuonaren olerkigintza-bideak. 40 zk., 1986. 109-127 or.
Literatur kritikaz. 56 zk., 1990. 183-191 or.

LANDA, Josu

- Bertsolari Txapelketa Nagusiaren historia.** 44 zk., 1987. 35-47 or.
Literaturgintzarako politika: Argitaratzaileen jokabidea. 49 zk., 1988. 65-72 or.

LANDA, Mariasun

- Virginia Woolf-en "Norberaren gela".** 45 zk., 1987. 113-118 or.

LANDA, Mariasun; AGOTE, Koro

- Simone de Beauvoir.** 39 zk., 1986. 141-145 or.

LANDART, Daniel

- Iparraldeko teatro-giroaz.** 37 zk., 1985. 89-94 or.

LARRAÑAGA, Iñaki

- Euskal soziolinguistikaren egoera eta bide berriak.** 42-43 zk., 1987. 7-29 or.
Euskara Ipar Euskal Herrian. Barnealdeko egoera eta etorkizuna. 54 zk., 1989. 121-147 or.
Nafarroako egoera demolinguistikoa. 56 zk., 1990. 35-72 or.

LARRAÑAGA, Iñaki; EGIA, Gotzon; AMONARRIZ, Kike

- Euskal Herriko hizkuntz normalizazioaren zenbait alderdi.** 32 zk., 1984. 5-24 or.

LARREA, Txema

- Hogei urteren buruan.** 35 zk., 1985. 107-111 or.

LARRINAGA, Joan

- "Bizkaya por su independencia".** 22 zk., 1982. 130-131 or.
Karlista eta sozialista. 23 zk., 1982. 73-73 or.
El callejón sin salida de la "euskaldunización". 28 zk., 1983. 144-144 or.
Gaixo apaizak eta ex-seminaristak! 28 zk., 1983. 142-143 or.
"Hombres cultos de toda España, SOCORRO!" 30 zk., 1984. 118-119 or.

ETB Nafarroan: Troiako zaldia. 31 zk., 1984. 93-94 or.

Damua eta bonbak. 33 zk., 1984. 96 or.

Biolentzia eta beldurra. 35 zk., 1985. 93-94 or.

Mario, Madrileko prentsaren kontzientzia ona. 41 zk., 1986. 107-109 or.

LASA, Martin

SEIE (Salleko Euskal Idazleen Elkarte). 24 zk., 1982. 135-148 or.

LASAGABASTER, Jesus Mari

Barojaren nobelagintza eta euskal nobelaren etorkizuna. 22 zk., 1982. 137-154 or.

Nobelaren joera berriak. 25 zk., 1982. 6-36 or.

Gaurko euskal teatroaren gorabeherak. 37 zk., 1985. 45-60 or.

Euskal Literaturaren azterketa. Ikuspegi bibliografikoa. 61 zk., 1990. 43-63 or.

LASARTE, Gema

Gizonezkoa emakumezkoen literaturan. 45 zk., 1987. 79-100 or.

LAZKANO MENDIZABAL

JAKIN profanatua, edo Gorritiko gauza ikaragarriak. 28 zk., 1983. 141-141 or.

LEKERIKA, Joanes

"Bizkaitarrak barriro". 25 zk., 1982. 125-126 or.

"... Y el globo se pinchó". 28 zk., 1983. 150-151 or.

Euskara, diskriminazioa eta legea. 31 zk., 1984. 95-97 or.

"Consumiciones en autóctono". 35 zk., 1985. 100-101 or.

LEKUONA, Andoni

Nekazaritza gaurko munduan. 35 zk., 1985. 7-16 or.

LEKUONA, Juan Mari

Lizardiren eskema metrikoak eta puntuak. 29 zk., 1983. 53-88 or.

Manuel Lekuona Etxabeguren (1894-1987). 45 zk., 1987. 169-172 or.

LEMA, Jose Anjel; ANABITARTE, Mikel

"La Voz de España" (1936-1945). 40 zk., 1986. 75-98 or.

LERTXUNDI, Angel

Ipuingintza sugestioaren bidetik. 25 zk., 1982. 37-50 or.

Ai, Marlowe, Marlowe! 29 zk., 1983. 109-117 or.

Lizardiren bide modernoak. 29 zk., 1983. 89-102 or.

XXXI eskutik? 29 zk., 1983. 121-123 or.

Zinemaldia: Jipoiak eta ajeak. 32 zk., 1984. 79-82 or.

Julio Cortázar. 30 zk., 1984. 113-114 or.

Hamar ukazio baiezpen pare baterako. 41 zk., 1986. 43-56 or.

LETAMENDI, Patxi; AGIRRE, Jabier

Medikuntzaren aurreramenduak. 57 zk., 1990. 79-95 or.

LETAMENDIA, Pako

Ezkerra Euskadin. 47 zk., 1988. 47-84 or.

LHANDE, Dominique

Droga Iparraldean. 31 zk., 1984. 30-36 or.

LIZASO, Joxe Roman

Aulkitik maizegi altxatzen direnekin: Lan iraunkorrean salatzzen. 46 zk., 1988. 71-78 or.

LOPEZ ADAN, E. "BELTZA"

Marx eta iraultza. 30 zk., 1984. 26-48 or.

1968-1988: Ezkerra Europan. 47 zk., 1988. 7-45 or.

Iraultza eta Hexagonoko nazio ukatuak. 51 zk., 1989. 33-53 or.

LOPEZ ATXURRA, Rafael

Euskal historiaren historiografiaz. 55 zk., 1989. 9-38 or.

LOPEZ, Manu

Kritika eta kritikoak azken Euskal Literaturan. 49 zk., 1988. 73-86 or.

MADARIAGA, Ermiñe

Marie Cardinal-en "Hori esateko hitzak". 45 zk., 1987. 119-123 or.

MAJUELO GIL, Emilio

Euskal Herriko historia sozialari buruzko gogoetak. 55 zk., 1989. 69-80 or.

MARTINEZ ARANBERRI, Alberto

Kreditu-sistema pribatua. 50 zk., 1989. 7-38 or.

MATANZAS, Jose Mari

Euskal preso politikoen sakabanaketa: Helburuak eta ondorioak. 58 zk., 1990. 149-159 or.

MEES, Ludger

Alemania berria Europa berrian. 58 zk., 1990. 7-34 or.

MENDIGUREN, Xabier

Itzulpen-teoria eta praktikaren irakaskuntza Euskal Herrian. 32 zk., 1984. 151-161 or.

Literaturaren irakaskuntza Unibertsitatean. 49 zk., 1988. 7-19 or.

MINGOLARRA, Jose Antonio

Komunikazioa prozesu gisa. 22 zk., 1982. 14-26 or.

MINONDO, Karlos

Zientzi, teknologi eta garapen-ikerikuntza Euskal Komunitate Autonomoan. 54 zk., 1989. 7-50 or.

MINTEGI, Laura

Emakume-literatura: zer da eta zertan da. 45 zk., 1987. 7-23 or.

MONREAL, Golo

Ohar bat euskara, L.R.U. eta euskal legislazioaz. 28 zk., 1983. 188-191 or.

MUJKA ULAZIA, Nerea

Toponimiaren erabilera praktikoaz. 55 zk., 1989. 133-144 or.

MUJKA, Alfontso; IRAZABALBEITIA, Iñaki X.

Udako Euskal Unibertsitatea: Helburuak, historia eta egoera. 57 zk., 1990. 99-12 or.

MUJKA, Jose Antonio

Euskal Arkeologiaren lanak. Historia eta azken hamarkada. 54 zk., 1989. 197-211 or.

MUJKA, Luis Mari

Influentzi aztarna batzuk Lizardiren lirikan. 25 zk., 1982. 131-151 or.

MÜLLER, Iñaki

Elebitasuna Euskal Herrian: teoria eta egoera. 32 zk., 1984. 25-36 or.

MUZAS, Maria Dolores

Eskola-porrotari emandako erantzun bat: Gasteizko Pedro Anitua ikastetxea. 46 zk., 1988. 79-85 or.

NOSS, Gabril

Soldaduzka eta euskara. 26-27 zk., 1983. 266-267 or.

Euskadiko kale eta bideetan ibili. 31 zk., 1984. 97-98 or.

Estradiziorik ez, eta kitto. 33 zk., 1984. 89-90 or.

Errefuxiatuak ez dira pertsonak. 39 zk., 1986. 91-93 or.

Mendebaldea berriro demofaxismorantz. 41 zk., 1986. 104-105 or.

Torturak berriz ere. 28 zk., 1983. 149-150 or.

OHOKO IKUSKARITZA

Eskola-porrotaren berezitasunak Gipuzkoan. Azterketa estatistikoa. 46 zk., 1988. 63-69 or.

OIHARTZABAL, Lontxo

Euskara eta eskola: Euskararen bir-hedapenean hainbat arazo. 42-43 zk., 1987. 73-83 or.

Eskola-porrota: ikaslea, bere ingurua eta eskola. 46 zk., 1988. 43-55 or.

Berehalako hezkuntz sistemaren birmoldaketa. 53 zk., 1989. 7-11 or.

OIHARTZABAL, Lontxo; ALBISTUR, Iñaki

Curriculum-aren oinarri psikopedagogikoak. 53 zk., 1989. 25-35 or.

OIHARTZABAL, Lontxo; ALBISTUR UNANUE, Iñaki

Harreman pertsonalak irakasle-ikasleen artean. Ikuspuntu teorikoak. 53 zk., 1989. 165-172 or.

OIHARTZABAL, Lontxo; ALBISTUR, I.; ORTIGOSA, K.

Irakaslearen rol-eko gatazkak. Konponbide-proposamenak. 55 zk., 1989. 145-161 or.

OLABERRI, Xabier

Industri krisia Euskadin. 23 zk., 1982. 28-45 or.

OLAIZOLA, Jesus Mari "Txiliku"

Haur eta gaztetxoentzako literaturgintza. 41 zk., 1986. 65-70 or.

OLARIAGA, Antton

Marraskilariaren abentura. 41 zk., 1986. 71-75 or.

ORKOLAGA, Jon Mikel; BASTIDA, Maite

Sarrera: Oinarrizko kontzeptuak. Drogen klasifikazioa. 31 zk., 1984. 6-11 or.

ORTIGOSA, K.; ALBISTUR, I.; OIHARTZABAL, Lontxo

Irakaslearen rol-eko gatazkak. Konponbide-proposamenak. 55 zk., 1989. 145-161 or.

OSA, Erramun

Helduen euskara-ikaskuntza hizkuntz normalizazioari begira. 59 zk., 1990. 29-65 or.

OSORO, Iñaki; ETXEZARRETA, Iñaki; GARAGORRI, Xabier

Elebitasuna ikastoletan: egoera eta irtenbideak. 32 zk., 1984. 37-69 or.

OTAEGI, Joxe A.

Joseba Intxausti: 25 urte JAKINen. 28 zk., 1983. 153-156 or.

Nora doa PNV? 31 zk., 1984. 91-93 or.

PNVko buruzagiak euskaraz ikasten. 31 zk., 1984. 90 or.

Diderot (1713-1784). 32 zk., 1984. 111-121 or.

OTAN izango da laster naturalena. 33 zk., 1984. 113-118 or.

Torturaren kontua berriz ere. 33 zk., 1984. 93 or.

Istripu nuklear larri bat eta ezker baten larritasunak. 39 zk., 1986. 93-94 or.

Negoziatu, bai (Iranekin). 41 zk., 1986. 96-98 or.

OTAEGI, Lourdes

Aitzolen proiektu kulturalaz. 29 zk., 1983. 18-27 or.

Lizardiren poetikaz. 29 zk., 1983. 39-52 or.

OTERMIN, Jose Mari

Irratigintza egun Euskal Herrian. 22 zk., 1982. 89-104 or.

PAGOLA, Manolo

Ezin da gehiago zain egon...! 22 zk., 1982. 127-128 or.

Bat, Bi, Hiru, Lau, Bost-Sei-Zazpi... REAL. 23 zk., 1982. 67-68 or.

RTVEko 180en gutuna. 23 zk., 1982. 69-71 or.

Sotanak eta, edo sekularitasuna auzitan. 25 zk., 1982. 124-125 or.

Hargaltzea eta arazo metodologikoa. 26-27 zk., 1983. 263-266 or.

PEÑAS AIZPURU, Eugenio

Euskal alderdien barneko demokrazia. 44 zk., 1987. 217-235 or.

PEREZ ALBERTI, Augusto

Galizia: espazio geografikoa eta giza okupazioa. 39 zk., 1986. 11-22 or.

PEREZ CALLEJA, A.

Euskal krisia. 23 zk., 1982. 6-27 or.

PETRIZAN, Estebe

Hizkuntz politika Nafarroan. 56 zk., 1990. 129-143 or.

PORTU ZAPIRAIN, Nerea

Eskola-porrotaren faktoreak: ikasleari dagozkionak. 46 zk., 1988. 21-32 or.

Curriculum-a hezkuntza bereziaren beharretan egokitzea. 53 zk., 1989. 61-70 or.

PSOE

PSE-PSOEren erantzuna. 28 zk., 1983. 90-95 or.

QUIJERA, Jose Antonio

Okendo I.P.ren hezkuntz esperientzia: hezkuntza konpentsatiboa bigarren etapan. 46 zk., 1988. 103-109 or.

RAMIREZ, Txema

1989ko urriko hauteskundearen islada Hego Euskadiko egunkarietan. 58 zk., 1990. 87-106 or.

RODRIGUEZ BORNAETXEA, Fito

"Bertsogintzaren inguruan" deituriko ekintzen ulermenerako. 35 zk., 1985. 104-105 or.

Jakintza eta boterearen arteko harreman zaharrak. 54 zk., 1989. 227-229 or.

RODRIGUEZ IBABE, J.M.

Gaurko lorpen nagusienak ikerkuntza teknologikoan. 54 zk., 1989. 89-98 or.

RODRIGUEZ, Manuel Jordan

Galiziaren Egitura sozioekonomikoa 80. urteetan. 39 zk., 1986. 23-36 or.

ROJO COBOS, Javier

Eros paidikoa eta literatura Grezia zaharrean. 36 zk., 1985. 99-107 or.

Poesiaren definiziorako. 41 zk., 1986. 118-120 or.

Mendekuaren literatura: Sadeko Markesaren Justina. 51 zk., 1989. 89-99 or.

SAGARNA, Andoni

Eibarko eta Zorroagako soziolinguistika egunak. 31 zk., 1984. 101-119 or.

Egungo euskararen bilketa-lan sistematikoa (EEBS). 54 zk., 1989. 213-226 or.

SAIZAR, Xabier

Euskal Herria eta Europa ekonomi arloan. 40 zk., 1986. 17-55 or.

Euskal Herria eta Arrantza. Bakailuntzi azpisektorea. 48 zk., 1988. 125-134 or.

SALABURU, Pello

Noam Chomskyren hizkuntz teoriaz. 29 zk., 1983. 147-162 or.

Euskaltzaindiaren X. Biltzarra Iruñean. 32 zk., 1984. 163-168 or.

SAN MARTIN, Juan

D. Nemesio Etxaniz, euskal idazlea. 22 zk., 1982. 155-159 or.

SANCHEZ CARRION, J.M. "Txepetx"

Euskararen berreskurapenaren teoria soziolinguistikoa eta hizkuntzen teoria soziala. 42-43 zk., 1987. 31-71 or.

SANTAMARIA, Karlos

Marx eta giza pertsonaren problematika. 30 zk., 1984. 75-93 or.

SARRIUGARTE, Iñaki

Epaimahaia txapelketan. 44 zk., 1987. 49-56 or.

SASTRE, Juan

Toxikomanien tratamendua. 31 zk., 1984. 75-84 or.

SASTRE, Pablo

JAKINeko lagunok, aupa! 22 zk., 1982. 195-198 or.

SIADeco

Euskararen erabilpena. 30 zk., 1984. 121-144 or.

SIERRA, Josu

Elebitasuna eta irakurtzen eta idazten ikasteko heldutasuna. 22 zk., 1982. 165-172 or.

Haurren euskara-maila neurtzea. 32 zk., 1984. 71-76 or.

SOBRINO, Jon

Ertamerikako Eliza. 38 zk., 1986. 87-113 or.

STRUBELL I TRUETA, Miquel

Kataluniako Parlamentuaren 7/1983 Legea, Hizkuntz Normalizazioaz. 32 zk., 1984. 123-132 or.

STÜRTZE, Alizia; GONZALEZ DE GARAI, Iñaki

Euskal sorgina: estereotipo bat. 44 zk., 1987. 237-263 or.

TAPIA, Imanol

Mahaingurua: Literaturgintzaren bide luzea: argitaratzailea. 49 zk., 1988. 93-96 or.

TOBAR-ARBULU, Joseba

Diruaz eta moneta-politikaz zenbait ohar. 47 zk., 1988. 115-125 or.

Inperialismoa eta armagintza. 52 zk., 1989. 25-42 or.

TOLOSA, Markos

Toxikomanoaren Nortasuna. 31 zk., 1984. 48-53 or.

TORREALDAI, Joan Mari

1981eko euskal liburugintza. 22 zk., 1982. 173-193 or.

Kazetari txartela adierazpen askatasunaren aurka. 23 zk., 1982. 75-76 or.

Euskararen zapalkuntza (1936-1939). 24 zk., 1982. 5-73 or.

Botuen gainetik integrazioa. 25 zk., 1982. 119-120 or.

ETB euskaraz! 25 zk., 1982. 128-129 or.

1982ko euskal liburugintza. 26-27 zk., 1983. 276-297 or.

1983ko euskal liburugintza. 30 zk., 1984. 145-172 or.

1983ko erdal liburuak Euskal Herriaz. 31 zk., 1984. 127-136 or.

Hizkuntza minorizatuen Soziologi Batzarrea. 32 zk., 1984. 169-172 or.

1984eko euskal liburugintza. 34 zk., 1985. 179-212 or.

1984eko erdal liburuak Euskal Herriaz. 35 zk., 1985. 113-118 or.

1985eko euskal liburugintza. 38 zk., 1986. 147-178 or.

Nikaragua libre, Ertamerikan. 38 zk., 1986. 13-60 or.

Ohar laburrak euskal prentsa berria dela eta. 41 zk., 1986. 111-115 or.

1986ko euskal liburugintza. 42-43 zk., 1987. 201-238 or.

Bertsolariei inkesta. 44 zk., 1987. 101-214 or.

1987ko euskal liburugintza. 46 zk., 1988. 113-148 or.

1988ko euskal liburugintza. 50 zk., 1989. 121-162 or.

1989ko euskal liburugintza. 57 zk., 1990. 121-162 or.

TREMEL, Ronan

Bretainia eta bretoiera iraultza frantsesean zehar. 54 zk., 1989. 101-119 or.

TXILLARDEGI

Euskalerriko Atlas Etno-Linguistikoa. 32 zk., 1984. 139-148 or.

Euskararen erabilpenaren azterketaz. 36 zk., 1985. 69-78 or.

UNAMUNO, Maribi

Hamaseigarrenean aidanez eta Mario Ricciren heriotzaz. 60 zk., 1990. 137-140 or.

URDANGARIN, Karmelo

Atzerriarekiko gero eta menpekotasun handiagoa. 54 zk., 1989. 51-60 or.

URIA, Iñaki

Gauaren bestaldean. 31 zk., 1984. 120-126 or.

URIARTE, Pedro Luis

Finantz sistemaren egitura berria: Bankuen bategitea. 50 zk., 1989. 49-59 or.

URIBARREN, Patxi

Aita Santi Onaindia: gizona eta obra. 53 zk., 1989. 141-164 or.

URKAREGI, Julio

Zenbait topiko "Aitzol" zenari buruz. 45 zk., 1987. 137-145 or.

URKIZU, Patri

Frantzisko Xabier Maria Muniberen teatroa. 37 zk., 1985. 7-30 or.

Antzertia 1980-1990. Argibide bibliografikoak. 61 zk., 1990. 65-71 or.

URRUTIA, Andres

Euskal zuzenbide pribatua: etorkizunik ba ote? 24 zk., 1982. 89-105 or.

Euskararen erabilera, herritarren arteko harreman juridikoe-tan. 55 zk., 1989. 163-184 or.

Euskara eta Administrazioa. 28 zk., 1983. 157-187 or.

URRUTIA, Jose R.

Aseguruak, Pentsio-Planak eta Aurrikuspen Sozialeko Entita-teak. 50 zk., 1989. 73-84 or.

URRUTIKOETXEA, Josetxo; ARTZAMENDI, Arantxa

Euskal demografiaren historiaz. 55 zk., 1989. 39-47 or.

VEGA FUENTE, Amando

Eskola drogaren aurrean. 31 zk., 1984. 62-74 or.

X.X.

Euskal liburuak. 23 zk., 1982. 142-142 or.

XARRITTON, Piarres

Kulturaren bilakaera Iparraldean. 32 zk., 1984. 105-109 or.

Piarres Lafitte zenaren pentsabideak. 39 zk., 1986. 103-117 or.

ZABALA, Iñaki

Aurrezki-Kutxen Elkarketa. 50 zk., 1989. 61-71 or.

ZABALETA, Patxi

"Vascuence"aren legea. 56 zk., 1990. 107-127 or.

ZAGAR, Mitja

Jugoslavia 1990. 60 zk., 1990. 27-52 or.

ZALAKAIN, Jesús Mari

Komunikabidez komunikabide. 22 zk., 1982. 56-69 or.

ZALLO, Ramon

Joera ekonomiko berriak kultura industrializatuan. 59 zk., 1990. 107-147 or.

ZELAIETA, Angel

Lekuko, Iratzeder. 32 zk., 1984. 83-83 or.

Orixe eta Arana Goirenen eragina Lizardirengan. 29 zk., 1983. 28-38 or.

Gabriel Aresti eta Xabier Lete, poeta sozialak? 40 zk., 1986. 129-136 or.

Euskal literatura eta gizartea edo Sarrionaindia-ren "Ni ez naiz hemengoa". 35 zk., 1985. 119-127 or.

ZESTONA, Jose Antonio

Europako Ekonomi Elkartearen desafioa. 40 zk., 1986. 57-61 or.

ZIGANDA, Nikolas

Droga Nafarroan. 31 zk., 1984. 23-29 or.

ZORRILLA, Restituto

Informazioaren manipulazioa. 22 zk., 1982. 27-43 or.

ZUAZO, Koldo

Diglosia dela eta. 47 zk., 1988. 105-114 or.

Euskararen batasunaz gogoeta zenbait. 49 zk., 1988. 99-122 or.

Euskalaritza 1960-1990. 61 zk., 1990. or.

ZUBELDIA, Iñaki

Haur eta gazteen literatura argitaratzailearen ikuspegitik. 41 zk., 1986. 57-63 or.

ZUBIAUR, Jose Ramon

Euskal Hizkuntz ideiak XVI. mendean: Zaldibia, Garibai, Poza. 58 zk., 1990. 107-130 or.

ZUBIZARRETA, Patxi

Heinrich Böll-en "norantz ez jakite hau". 48 zk., 1988. 155-157 or.

Euskal antzerkia eta Aresti buru-bihotzez buru-bihotz. 53 zk., 1989. 115-130 or.

ZUZENDARITZA

JAKIN zilarrezko ezteietan. 21 zk., 1981. 7-15 or.

JAKINen historiaurrea: abertzaletasuna eta euskara. 21 zk., 1981. 19-34 or.

1956: urte mugarri bat. 21 zk., 1981. 35-48 or.

Eliz ikastetxeetako aldizkariak. 21 zk., 1981. 49-74 or.

1956-1961: kultur euskararen bila. 21 zk., 1981. 75-90 or.

1964-1969: hiri-kulturaren bila. 21 zk., 1981. 91-101 or.

1970-1976: normalizazio-bidetan. 21 zk., 1981. 102-110 or.

1977-1981: kultur aldizkaria. 21 zk., 1981. 111-124 or.

Bilakaera ideologikoa. 21 zk., 1981. 125-147 or.

Kulturgintzaren planteamenduak. 21 zk., 1981. 148-191 or.

Filosofia eta Teologia. 21 zk., 1981. 192-212 or.

Artea eta literatura. 21 zk., 1981. 213-222 or.

Zientziak. 21 zk., 1981. 223-229 or.

Euskararen arazoak. 21 zk., 1981. 230-248 or.

JAKINen zuzendariak. 21 zk., 1981. 249-250 or.

294 idazle. 21 zk., 1981. 251-252 or.

2.300 harpidedun. 21 zk., 1981. 253-257 or.

JAKIN inkesta 1981. 21 zk., 1981. 258-271 or.

Prentsa-legearekin borrokan. 21 zk., 1981. 272-276 or.

Pro-manuscriptotik tipografiara. 21 zk., 1981. 277-277

Kontuak argi eta garbi. 21 zk., 1981. 278-280 or.

JAKIN azalik azal. 21 zk., 1981. 281-286 or.

Idazleen arabera. 21 zk., 1981. 287-336 or.

Gaien arabera. 21. zk., 1981. 337-402 or.

Euskara, hizkuntza nazionala: normalizazioaren behar larriaz. 22 zk., 1982. 5-12 or.

JAKINen zilarrezko ezteiak direla eta. 25 zk., 1982. 153-154 or.

Inkesta baten inguruan. 26-27 zk., 1983. 5-12 or.

EIKE eta Euskal Eskola Publikoa. 28 zk., 1983. 61-63 or.

"Kontuak argi eta garbi". 33 zk., 1984. 131-132 or.

NATO: ezezkoaren ondoren zer? 38 zk., 1986. 5-10 or.

Nazio Galegoa. 39 zk., 1986. 5-8 or.

135 urte bete dira, eta bagoaz aurrera . 55 zk., 1989. 5-6 or.

Gaien arabera

FILOSOFIA

Pentsalariak

IBARRA, Andoni

Newton-en "Principia" eta mendebaldeko kultura. 45 zk., 1987. 127-135 or.

ILARDUIA, Joan Mari

Xabier Zubiri. 29 zk., 1983. 128-130 or.

OTAEGI, Joxe A.

Diderot (1713-1784). 32 zk., 1984. 111-121 or.

Sozialismoa. Ezkerra

BELTZA

1968-1988: Ezkerra Europan. 47 zk., 1988. 7-45 or.

IBÁÑEZ, Jesús

Intelektualen erantzukizuna demokraziarako trantsizioan. 47 zk., 1988. 85-102 or.

LETAMENDIA, Pako

Ezkerra Euskadin. 47 zk., 1988. 47-84 or.

Komunismoa.Marxismoa

APALATEGI, Jokin

Marxismoaren sisteman nazioarentzat tokirik bai ote? 30 zk., 1984. 49-74 or.

ASKOREN ARTEAN

Marxismoaz mahaingurua. 30 zk., 1984. 94-109 or.

AZURMENDI, Joxe

Honela aurkitu zen marxismoa. 30 zk., 1984. 6-25 or.

BELTZA

Marx eta iraultza. 30 zk., 1984. 26-48 or.

SANTAMARIA, Karlos

Marx eta giza pertsonaren problematika. 30 zk., 1984. 75-93 or.**Euskal pentsamendua**

AZURMENDI, Joxe

Karlos Santamariari omenalditxo gisa. 61 zk., 1990. 87-108 or.

AZURMENDI, Mikel

Animaliak filosofian eta euskal tradizioan. 48 zk., 1988. 63-77 or.

LARREA, Txema

Hogei urteren buruan. 35 zk., 1985. 107-111 or.**Gizarte-arazoak**

AZURMENDI, Joxe

Nietzsche, Jünger: anekdota baten esanahi paradigmaticoak. 56 zk., 1990. 149-182 or.

HUIZI, Pello

Zergatik hil dituzte? 29 zk., 1983. 130 or.

NOSS, G.

Mendebaldea berriro demofaxismorantz. 41 zk., 1986. 104-105 or.

URRUTIA, Andres

Euskal zuzenbide pribatua: etorkizunik ba ote? 24 zk., 1982. 89-105 or.

Etika

EGUZKITZA, Andolin

Plazera: sor- eta helburu Plazer-hatsarriaren defentsan. 33 zk., 1984. 119-124 or.

PAGOLA, Manolo

Haurgaltzea eta arazo metodologikoa. 26-27 zk., 1983. 263-266 or.

Ideologiak

AZURMENDI, Joxe

Miranderen kritika Iraultza Frantsesari. 52 zk., 1989. 69-87 or.

Miranderen kritika Iraultza Frantsesari (II). 53 zk., 1989. 81-114 or.

GOÑI GALARRAGA, Joseba M.

Frantziako Iraultzaren ideologiak. 51 zk., 1989. 17-32 or.

RODRIGUEZ BORNAETXEA, Fito

Jakintza eta botereen arteko harreman zaharrak. 54 zk., 1989. 227-229 or.

TEOLOGIA

Kristautasuna. Eliza. Apaiza

AGIRREBALTZATEGI, Paulo

Askapen-teologia auzipean. 32 zk., 1984. 84-86 or.

Oroimen pittina Anaia Txikerrari. 25 zk., 1982. 126-127 or.

GOIA, Joanes

Eliza eta nazio katalana. 39 zk., 1986. 94-96 or.

HUIZI, Pello

Jeneral berria. 29 zk., 1983. 127-128 or.

INTXAUSTI, Joseba

Eliza Katolikoa eta euskaldungoa. 53 zk., 1989. 131-139 or.

PAGOLA, Manolo

Sotanak eta, edo sekulartasuna auzitan. 25 zk., 1982. 124-125 or.

SOBRINO, Jon

Ertamerikako Eliza. 38 zk., 1986. 87-113 or.

KULTURA

Euskal kultura

ALTZIBAR, Joan

Zer gertatzen da hitzaldiekin. 35 zk., 1985. 99-100 or.

ELHUYAR KULTUR TALDEA

Elhuyar anaiak. 28 zk., 1983. 192-194 or.

ITURBIDE, Amaia

Eduardo Txillida euskal eskultorearen lanari hurbiltze apala. 59 zk., 1990. 149-151 or.

LARRINAGA, Joan

"Hombres cultos de toda España, SOCORRO!". 30 zk., 1984. 118-119 or.

STÜRTZE, Alizia; GONZALEZ DE GARAI, Iñaki

Euskal sorgina: estereotipo bat. 44 zk., 1987. 237-263 or.

XARRITON, P.

Kulturaren bilakaera Iparraldean. 32 zk., 1984. 105-109 or.

Komunikazioa. Komunikabideak

AGIRREAZKUENAGA, Joseba

Prentsa euskaraz: 1936.eko Gudaldian eta Lehen Euskal Gobernuaren Garaian. 50 zk., 1989. 95-119 or.

AIZPURU MURUA, Mikel Xabier

Bilboko eguneroko bizitza gerra zehar: "Euskadi" eta "El Liberal" egunkarien azterketa. 49 zk., 1988. 133-144 or.

ALDAMIZ-ETXEBERRIA, Estepan

Gaztelaniazko prentsa Euskal Herrian. 22 zk., 1982. 44-53 or.

ALTZIBAR, Joan

- "La Voz de Euskadi"** kinka larrian. 33 zk., 1984. 90-91 or.
Chapeau, Celestino del Arenal jauna! 25 zk., 1982. 122-124 or.
ETB: ez dago girorik. 35 zk., 1985. 101-104 or.
ETBren etorkizuna J. Caro Barojaren eskutik? 31 zk., 1984. 87-89 or.
Ez ote jauzi kualitatiboa? 41 zk., 1986. 103-104 or.
Komunikazioaren mundua pil-pil. 31 zk., 1984. 90-91 or.
"La Tarde de Euskal-Herria" egunkaria hil. 33 zk., 1984. 98 or.
LA VOZ: Espainiatik Euskadira. 28 zk., 1983. 152-153 or.
Ongi etorri, Tribuna Vasca. 23 zk., 1982. 71-71 or.
R.I.E.V.en aro berria. 29 zk., 1983. 125-127 or.
Zentsurarik gabeko pantailak. 28 zk., 1983. 151-152 or.

AMATIÑO

- Prentsa idatziaren arazoak.** 22 zk., 1982. 70-82 or.

ANABITARTE, Mikel; LEMA, Jose Anjel

- "La Voz de España" (1936-1945).** 40 zk., 1986. 75-98 or.

ARGIA

- Argiakoei ere, hitza. Gure astekariaren projektua zertan den.** 23 zk., 1982. 127-132 or.

ARZAMENDI, Arantxa

- Gerraurreko Argia asterokoaren azterketa.** 49 zk., 1988. 123-132 or.

ASKOREN ARTEAN

- Elkarrizketa: Euskara eta prentsa.** 22 zk., 1982. 105-123 or.

AZURMENDI, Jose Felix

- Komunikabideen jabetgoa eta objetibotasuna.** 22 zk., 1982. 83-88 or.

AZURMENDI, Joxe

- "Enseiucarrean", unibertsitarien aldizkari bat.** 39 zk., 1986. 96-97 or.
Zutabe, aldizkari berria. 26-27 zk., 1983. 259-261 or.

DIAZ NOCI, Javier

- "Txistu", euskarazko komiki-aldizkaria.** 60 zk., 1990. 55-64 or.

GARITAONAINDIA, Karmelo; IDOYAGA, Jose Vicente; IBÁÑEZ, Jose Luis

- Euskal Telebista eta 1986ko azaroaren 30eko hauteskunde autonomikoen kanpaina.** 42-43 zk., 1987. 161-181 or.

GARITAONAINDIA, Karmelo

Euskal prentsa 1936ko uztailaren 18aren aurretik. 58 zk., 1990. 35-85 or.

IDOIAGA, Jose Bizente; GARITAONAINDIA, Karmelo

Telebista Europako erregio, nazionalitate eta nazioetan. 36 zk., 1985. 31-65 or.

LARRINAGA, Joan

ETB Nafarroan: Troiako zaldia. 31 zk., 1984. 93-94 or.

MINGOLARRA, Jose Antonio

Komunikazioa prozesu gisa. 22 zk., 1982. 14-26 or.

OTERMIN, Jose Mari

Irratigintza egun Euskal Herrian. 22 zk., 1982. 89-104 or.

PAGOLA, Manolo

RTVEko 180en gutuna. 23 zk., 1982. 69-71 or.

RAMIREZ, Txema

1989ko urriko hauteskundeen islada Hego Euskadiko egunkarietan. 58 zk., 1990. 87-106 or.

TORREALDAI, Joan Mari

ETB euskaraz! 25 zk., 1982. 128-129 or.

Kazetari txartela adierazpen askatasunaren aurka. 23 zk., 1982. 75-76 or.

Ohar laburrak euskal prentsa berria dela eta. 41 zk., 1986. 111-115 or.

ZALAKAIN, Jesus Mari

Komunikabidez komunikabide. 22 zk., 1982. 56-69 or.

ZALLO, Ramon

Joera ekonomiko berriak kultura industrializatuan. 59 zk., 1990. 107-147 or.

ZORRILLA, Restituto

Informazioaren manipulazioa. 22 zk., 1982. 27-43 or.

Musika eta Musikariak

BAGÜES, Jon, Musika

Argibide bibliografikoak. 61 zk., 1990. 73-83 or.

Antzerkia. Zinema

ANTZA, Mikel

Amateurismoa versus Profesionalismoa? (edo arazo hau kartzeko saioa). 37 zk., 1985. 129-134 or.

Profesionalismoa eta amateurismoa edota "Antzerti" k sortu nahi duen nahaspila. 37 zk., 1985. 95-97 or.

AROZENA, Eugenio

Eusko Jaurilaritzaren antzerki-politika. 37 zk., 1985. 99-110 or.

ASKOREN ARTEAN

Euskal teatroa gaur (mahaingurua). 37 zk., 1985. 87-128 or.

BARRIOLA, Iñaki

Gerraurreko antzerkigintza. 37 zk., 1985. 31-44 or.

DORRONSORO, Lukas

Euskal antzerkiaren iraupenerako oinarriak. 37 zk., 1985. 61-86 or.

IDIAKEZ, Martin

Euskal Antzerki Taldeen Biltzarrea eta bere asmoak. 37 zk., 1985. 111-115 or.

LANDART, Daniel

Iparraldeko teatro-giroaz. 37 zk., 1985. 89-94 or.

LASAGABASTER, Txuma

Gaurko euskal teatroaren gorabeherak. 37 zk., 1985. 45-60 or.

LERTXUNDI, Angel

XXXI eskutik? 29 zk., 1983. 121-123 or.

Zinemaldia: Jipoiak eta ajeak. 32 zk., 1984. 79-82 or.

URKIZU, Patri

Antzertia 1980-1990. Argibide bibliografikoak. 61 zk., 1990.

Frantzisko Xabier Maria Muniberen teatroa. 37 zk., 1985. 7-30 or.

ZUBIZARRETA, Patxi

Euskal antzerkia eta Aresti buru-bihotzez buru-bihotz. 53 zk., 1989. 115-130 or.

Erakundeak. Taldeak

AZKARATE, Lore

Donostiako Arrano Beltza euskaltokia. 26-27 zk., 1983. 268-270 or.

AZURMENDI, Joxe

Euskal Kulturaren Batzarrea. 31 zk., 1984. 94-95 or.

KORTABARRIA, P.

E.K.B. (Euskarazko Kulturaren Batzarrea). 26-27 zk., 1983. 262-263 or.

LASA, Martin

SEIE (Salleko Euskal Idazleen Elkarte). 24 zk., 1982. 135-148 or.

HIZKUNTZA**Hizkuntzak: egoerak, azterketak**

ARGEMI, Aureli

Europa berri bateko "beste" hizkuntzak eta kulturak. 40 zk., 1986. 63-71 or.

COBREROS, Edorta

Funtzio publikoa eta hizkuntzagatiko diskriminazioa. 33 zk., 1984. 105-112 or.

GARCIA NEGRO, M. Pilar; BAS, Begoña

Kultura galegoa. 39 zk., 1986. 37-54 or.

HUALDE, Jose Inazio

Euskararen ume ezezaguna: Euskal Herriko bale arrantzaleen truke-hizkuntza. 48 zk., 1988. 53-61 or.

INTXAUSTI, Joseba

125.000 euskal hiztun Ameriketara?. 52 zk., 1989. 99-102 or.

Bulgaria, XIII. mendeurrena dela-eta. 22 zk., 1982. 128-130 or.

Katalanaren mugetan: Aran eta "Franja". 41 zk., 1986. 99-101 or.

Katalanaren normalizazio-legea. 25 zk., 1982. 121-122 or.

València: ortografiaren katramila politikoak. 23 zk., 1982. 73-74 or.

STRUBELL I TRUETA, Miquel

Kataluniako Parlamentuaren 7/1983 Legea, Hizkuntz Normalizazioaz. 32 zk., 1984. 123-132 or.

TREMEL, Ronan

Bretainia eta bretoiera iraultza frantsesean zehar. 54 zk., 1989. 101-119 or.

Hizkuntzalaritza. Soziolinguistika

ASKOREN ARTEAN

Iruñeko agiria. 29 zk., 1983. 163-165 or.

CHOMSKY, Noam

Hizkuntzalaritza eta giza gogoaren natura. 29 zk., 1983. 135-146 or.

EGIA, Maria Luisa

Emakumearen aldaketa psikosozialaren eta euskararen galararen arteko interferentziak. 60 zk., 1990. 115-135 or.

FISHMAN, Joshua A.

Hizkuntz hedapena eta arriskuan dauden hizkuntzetarako hizkuntz politika. 48 zk., 1988. 5-21 or.

INTXAUSTI, Joseba

Iraultzaren hizkuntz politika. 51 zk., 1989. 69-86 or.

Portugesa: Hizkuntza arautzen. 41 zk., 1986. 93-95 or.

MUJIK A ULAZIA, Nerea

Toponimiaren erabilera praktikoaz. 55 zk., 1989. 133-144 or.

SAGARNA, Andoni

Eibarko eta Zorroagako soziolinguistika egunak. 31 zk., 1984. 101-119 or.

SALABURU, Pello

Noam Chomskyren hizkuntz teorian. 29 zk., 1983. 147-162 or.

TORREALDAI, Joan Mari

Hizkuntza minorizatuen Soziologi Batzarrea. 32 zk., 1984. 169-172 or.

ZUAZO, Koldo

1960-1990 bitarteko Euskalaritza. 61 zk., 1990. 7-42 or.

Diglosia dela eta. 47 zk., 1988. 105-114 or.

ZUBIAUR, Jose Ramon

Euskal Hizkuntz ideiak XVI. mendean: Zaldibia, Garibai, Poza. 58 zk., 1990. 107-130 or.

Euskara.

Soziolinguistika

AGIRRE, Luis; FRANKO, Ana

Gazteak eta euskara, zonalde euskaldun batean. 54 zk., 1989. 161-181 or.

ARACIL, Lluís V.

Euskal Herria eta Soziolinguistika bi zalanza eta apostu bat. 42-43 zk., 1987. 143-157 or.

DA SILVA, Juan Carlos

Euskaldunzaharrak eta Euskaldunberriak. 26-27 zk., 1983. 104-133 or.

EKB

Egoera eta etorkizuna. 34 zk., 1985. 51-139 or.

EUSKO JAURLARITZAREN GIZARTE AZTERKETARAKO LANTALDEA

Egoeraren definizioa. 26-27 zk., 1983. 134-193 or.

Eranskina (Galde-zerrendak). 26-27 zk., 1983. 235-255 or.

Eranskina (Laukiak). 26-27 zk., 1983. 207-234 or.

Euskal hizkuntza eta euskal gizartea. 26-27 zk., 1983. 15-35 or.

Euskara, gertakari soziala. 26-27 zk., 1983. 36-103 or.

Ondorioak. 26-27 zk., 1983. 194-197 or.

LARRAÑAGA, Iñaki

Euskal soziolinguistikaren egoera eta bide berriak. 42-43 zk., 1987. 7-29 or.

Euskara Ipar Euskal Herrian. Barnealdeko egoera eta etorkizuna. 54 zk., 1989. 121-147 or.

MÜLLER, Iñaki

Elebitasuna Euskal Herrian: teoria eta egoera. 32 zk., 1984. 25-36 or.

SANCHEZ CARRION, J.M. "Txepetx"

Euskararen berreskurapenaren teoria soziolinguistikoa eta hizkuntzen teoria soziala. 42-43 zk., 1987. 31-71 or.

SIADeco

Euskararen erabilpena. 30 zk., 1984. 121-144 or.

TORREALDAI, Joan Mari

Euskararen zapalkuntza (1936-1939). 24 zk., 1982. 5-73 or.

TXILLARDEGI

Euskalerriko Atlas Etno-Linguistikoa. 32 zk., 1984. 139-148 or.

Euskararen erabilpenaren azterketaz. 36 zk., 1985. 69-78 or.

ZUZENDARITZA

Inkesta baten inguruan. 26-27 zk., 1983. 5-12 or.

Normalizazioa. Berreskurapena. Diskriminazioa

AGIRREAZKUENAGA, Iñaki

Ikuspegi juridiko batetik euskararen ahuleziak gainegituran. 59 zk., 1990. 99-105 or.

ALTZIBAR, Joan

Euskararen berri onak. 35 zk., 1985. 92-93 or.

AMUNDARAIN, Dionisio

Euskararen berreskurapen-prozesua helduen munduan. 42-43 zk., 1987. 85-96 or.

ANTON GORBEA, Luis Alberto

Noiz arte iraungo dugu euskararen burrukan? 30 zk., 1984. 114-116 or.

AZURMENDI, Joxe

Eta zer dio gaur Euskaltzaindiak? 29 zk., 1983. 133-133 or.

IDAZKARITZA

Mixelena-UZEI arazoa: Bibliografia. 23 zk., 1982. 121-126 or.

LARRAÑAGA, Iñaki; EGIA, Gotzon; AMONARRIZ, Kike

Euskal Herriko hizkuntz normalizazioaren zenbait alderdi. 32 zk., 1984. 5-24 or.

LARRINAGA, Joan

"Bizkaya por su independencia". 22 zk., 1982. 130-131 or.

LEKERIKA, Joanes

"Bizkaitarrak barriro". 25 zk., 1982. 125-126 or.

LEKERIKA, Joanes

"Consumiciones en autóctono". 35 zk., 1985. 100-101 or.

Euskara, diskriminazioa eta legea. 31 zk., 1984. 95-97 or.

NOSS, G.

Soldaduzka eta euskara. 26-27 zk., 1983. 266-267 or.

PAGOLA, Manolo

Ezin da gehiago zain egon....!. 22 zk., 1982. 127-128 or.

SAGARNA, Andoni

Egungo euskararen bilketa-lan sistematikoa (EEBS). 54 zk., 1989. 213-226 or.

SALABURU, Pello.

Euskaltzaindiaren X. Biltzarra Iruñean. 32 zk., 1984. 163-168 or.

SIERRA, Josu

Elebitasuna eta irakurtzen eta idazten ikasteko heldutasuna. 22 zk., 1982. 165-172 or.

URRUTIA, Andres.

Euskararen erabilera, herritarren arteko harreman juridikoe-tan. 55 zk., 1989. 163-184 or.

Euskara eta Administrazioa. 28 zk., 1983. 157-187 or.

Hizkuntz politika

AGIRREBALTZATEGI, Paulo

Erdararen atzeritik Euskararen aberrira. 42-43 zk., 1987. 97-117 or.

Euskararen Eguna: binaka?. 35 zk., 1985. 94-96 or.

AIZPURU, Martxel

Euskaraz mundura?. 32 zk., 1984. 133-137 or.

ALTZIBAR, Joan

Euskararen Aholku-Batzordea dela eta. 22 zk., 1982. 131-134 or.

AMONARRIZ, Kike

Euskara udal-administrazioan: hausnarketarako eritziak. 54 zk., 1989. 183-195 or.

AZURMENDI, Joxe

Diskurtso berria mintzaira zaharraren baitatik. 42-43 zk., 1987. 119-141 or.

UZEI auzitan edo normalizazio bideak auzitan. 23 zk., 1982. 77-120 or.

EGIREUN, J.L.

Txepetx-en "Un futuro para nuestro pasado" liburuak eragindako gogoeta batzuk. 48 zk., 1988. 159-167 or.

EKB

Abiaturuak eta helburuak. 34 zk., 1985. 9-49 or.

Eskabideak eta ekinbideak. 34 zk., 1985. 141-165 or.

MENDIGUREN, Xabier

Itzulpen-teoria eta praktikaren irakaskuntza Euskal Herrian. 32 zk., 1984. 151-161 or.

ZUZENDARITZA

Euskara, hizkuntza nazionala: normalizazioaren behar larriaz. 22 zk., 1982. 5-12 or.

LITERATURA

Literatur azterketak

ALDEKOA, Iñaki

XIX-XX. mendeetako euskal poesigintza Tradizioa eta eraberriketa. 52 zk., 1989. 5-23 or.

ARISTI, Pako

Mahaingurua: Goiz osoan egiten nuen lan. 49 zk., 1988. 87-91 or.

ARKOTXA, Aurelia

Emaztearen rola Arestiren narratiban. 45 zk., 1987. 59-77 or.

ARRIETA, Jose Austin

Zenbait gogoeta narratibako ikuspuntuari buruz. 40 zk., 1986. 99-107 or.

ATXAGA, Bernardo.

Abecedarium haur-literaturari buruz. 41 zk., 1986. 25-41 or.

Euskal narratibaren arazoak. 25 zk., 1982. 94-103 or.

Literatura fantastikoa. 25 zk., 1982. 68-85 or.

Post tenebras spero lucem. 25 zk., 1982. 104-116 or.

AZURMENDI, Nerea

Patricia Highsmith-en misoginia. 45 zk., 1987. 101-104 or.

Emakume idazleak euskal literaturan. 45 zk., 1987. 25-36 or.

EGUZKITZA, Andolin

Errusiar formalismoa. 60 zk., 1990. 65-75 or.

Literatur hizkuntza: defentsak bat. 48 zk., 1988. 149-154 or.

ELKOROBEREZIBAR LARRAÑAGA, Mikel Angel

Literaturgintzarako plataformak. 49 zk., 1988. 21-42 or.

ELUSTONDO, Mikel

Eskolak haurra irakurtzaletu?. 41 zk., 1986. 77-82 or.

ETXANIZ, Xabier

Haur-literaturaren inguruan. 41 zk., 1986. 7-23 or.

Informazioa euskal haur-literaturaz. 41 zk., 1986. 83-88 or.

GONZALEZ ESNAL, Maite

Mercè Rodoreda-ren literatura ahoskatua. 45 zk., 1987. 105-111 or.

HERNANDEZ ABAITUA, Mikel

Arestiren literatur hizkuntzaz. 52 zk., 1989. 89-94 or.

Elebitasunaren arazoa euskal narratiban. 52 zk., 1989. 95-98 or.

Euskal aditz laguntzailearen problematika estilistikoa. Arestiren prosaz oharrak. 48 zk., 1988. 135-148 or.

Nobela beltza eta polizi nobela klasikoa. 25 zk., 1982. 51-67 or.

IRASTORTZA, Tere

Emakumearen deskribapena XV. mendeko gaztelaniazko zenbait kantutegitan. 48 zk., 1988. 81-123 or.

Emakumezkoa gizonezkoen literaturan: Euskal Literaturari errepasoa. 45 zk., 1987. 37-58 or.

IZAGIRRE, Koldo

Literaturgintzarako politika: Literatur sariketak. 49 zk., 1988. 43-63 or.

KORTAZAR, Jon

Gaurko narratiba eta euskal literatura. 25 zk., 1982. 86-93 or.

Literatur kritikaz. 56 zk., 1990. 183-191 or.

XVIII. mendeko lirika herrikoia. 24 zk., 1982. 106-122 or.

LANDA, Josu

Literaturgintzarako politika: Argitaratzaileen jokabidea. 49 zk., 1988. 65-72 or.

LASAGABASTER, Jesus Mari

Barojaren nobelagintza eta euskal nobelaren etorkizuna. 22 zk., 1982. 137-154 or.

Nobelaren joera berriak. 25 zk., 1982. 6-36 or.

Euskal Literaturaren azterketa - Argibide bibliografikoak. 61 zk., 1990. 43-63 or.

LASARTE, Gema

Gizonezkoa emakumezkoen literaturan. 45 zk., 1987. 79-100 or.

LERTXUNDI, Angel

Ipuingintza sugestioaren bidetik. 25 zk., 1982. 37-50 or.

Hamar ukazio baiezpenei pare baterako. 41 zk., 1986. 43-56 or.

LOPEZ, Manu

Kritika eta kritikoak azken Euskal Literaturan. 49 zk., 1988. 73-86 or.

MENDIGUREN, Xabier

Literaturaren irakaskuntza Unibertsitatean. 49 zk., 1988. 7-19 or.

MINTEGI, Laura

Emakume-literatura: zer da eta zertan da. 45 zk., 1987. 7-23 or.

MUJICA, Luis Mari

Influentzi azterna batzuk Lizardiren lirikan. 25 zk., 1982. 131-151 or.

OLAIZOLA, Jesus Mari "Txiliku"

Haur eta gaztetxoentzako literaturgintza. 41 zk., 1986. 65-70 or.

OLARIAGA, Antton

Marraskilariaren abentura. 41 zk., 1986. 71-75 or.

ROJO COBOS, Javier

Eros paidikoa eta literatura Grezia zaharrean. 36 zk., 1985. 99-107 or.

ROJO COBOS, Javier

Mendekuaren literatura: Sadeko Markesaren Justina. 51 zk., 1989. 89-99 or.

ROJO COBOS, Javier

Poesiaren definiziorako. 41 zk., 1986. 118-120 or.

TAPIA, Imanol

Mahaingurua: Literaturgintzaren bide luzea: argitaratzailea. 49 zk., 1988. 93-96 or.

ZUAZO, Koldo

Euskararen batasunaz gogoeta zenbait. 49 zk., 1988. 99-122 or.

ZUBELDIA, Iñaki

Haur eta gazteen literatura argitaratzailearen ikuspegitik. 41 zk., 1986. 57-63 or.

Euskal Herriko idazleak

ARRIETA, Jose Austin

Gabriel Arestiren oroitzapenetan. 37 zk., 1985. 167-172 or.

AZURMENDI, Joxe

Aresti: sentsibillitate konkretu bat. 36 zk., 1985. 5-30 or.

Don Miguel-en Oroiz. 41 zk., 1986. 91-93 or.

E.Amezaga: Autores Vascos. 33 zk., 1984. 93-96 or.

Koldo Mitxelena hil da. 45 zk., 1987. 165-168 or.

Orixere inguruko garai-giroaz. 39 zk., 1986. 119-139 or.

HERNANDEZ ABAITUA, Mikel

Bernardo Atxaga, literatur sari nazionala. 53 zk., 1989. 173-179 or.

INTXAUSTI, Joseba

Leopoldo Etxeberria gogoratuz. 24 zk., 1982. 81-88 or.

KINTANA, Xabier

Imanol Berriatuaren oroitzapenez. 22 zk., 1982. 160-164 or.

KORTAZAR, Jon

Gerra aurreko giro literarioa. 29 zk., 1983. 6-17 or.

Juan Mari Lekuonaren olerkigintza-bideak. 40 zk., 1986. 109-127 or.

Lauaxetaren olerkigintzaren ardatzak. 36 zk., 1985. 79-98 or.
Ohar pareia Lizardiren iturriez. 29 zk., 1983. 103-108 or.

LEKUONA, Juan Mari

Lizardiren eskema metrikoak eta puntuak. 29 zk., 1983. 53-88 or.
Manuel Lekuona Etxabeguren (1894-1987). 45 zk., 1987. 169-172 or.

LERTXUNDI, Angel

Ai, Marlowe, Marlowe! 29 zk., 1983. 109-117 or.
Lizardiren bide modernoak. 29 zk., 1983. 89-102 or.

OTAEGI, Joxe A.

Joseba Intxausti: 25 urte JAKINen. 28 zk., 1983. 153-156 or.
Aitzolen proiektu kulturalaz. 29 zk., 1983. 18-27 or.
Lizardiren poetikaz. 29 zk., 1983. 39-52 or.

SAN MARTIN, Juan

D. Nemesio Etxaniz, euskal idazlea. 22 zk., 1982. 155-159 or.

URIBARREN, Patxi

Aita Santi Onaindia: gizona eta obra. 53 zk., 1989. 141-164 or.

URKAREGI, Julio

Zenbait topiko "Aitzol" zenari buruz. 45 zk., 1987. 137-145 or.

XARRITTON, Piarres

Piarres Lafitte zenaren pentsabideak. 39 zk., 1986. 103-117 or.

ZELAIETA, Angel

Lekuko, Iratzeder. 32 zk., 1984. 83-83 or.
Gabriel Aresti eta Xabier Lete, poeta sozialak? 40 zk., 1986. 129-136 or.
Orixo eta Arana Goiriren eragina Lizardirengan. 29 zk., 1983. 28-38 or.

Atzerriko idazleak

AGOTE, Koro; LANDA, Mariasun

Simone de Beauvoir. 39 zk., 1986. 141-145 or.

ALTZIBAR, Joan

Aspaldiko Soljenitsyne berraurkitu dut. 23 zk., 1982. 68-69 or.

AZURMENDI, Joxe

George Orwell. 32 zk., 1984. 87-103 or.

Victor Hugo Euskal Herrian. 37 zk., 1985. 137-166 or.

ITURBIDE, Amaia

Hölderlin: Negu sentibera. 39 zk., 1986. 153-162 or.

Mishima: maskara fatalen dantza. 46 zk., 1988. 149-162 or.

LERTXUNDI, Anjel

Julio Cortázar. 30 zk., 1984. 113-114 or.

ZUBIZARRETA, Patxi

Heinrich Böll-en "norantz ez jakite hau". 48 zk., 1988. 155-157 or.

Liburuak eta kritika

AZURMENDI, Joxe

Josu Landaren "Gerraondoko poesiaren historia". 29 zk., 1983. 167-172 or.

HERNÁNDEZ, Mikel

Saizarbitoriaren "100 metro"ren semantikaz ohar batzu. 29 zk., 1983. 173-185 or.

IDAZKARITZA

Jaso ditugu. 28 zk., 1983. 202-203 or.

Liburu-zerrenda osatzen. 28 zk., 1983. 204-205 or.

Jaso ditugu. 31 zk., 1984. 145-148 or.

Jaso ditugu. 32 zk., 1984. 149-149 or.

Jaso ditugu. 33 zk., 1984. 129-129 or.

Jaso ditugu. 34 zk., 1985. 213-215 or.

Jaso ditugu. 35 zk., 1985. 128-130 or.

Jaso ditugu. 38 zk., 1986. 179-182 or.

Jaso ditugu. 39 zk., 1986. 163-164 or.

Jaso ditugu. 40 zk., 1986. 137-138 or.

Jaso ditugu. 41 zk., 1986. 121-122 or.

Jaso ditugu. 45 zk., 1987. 173-185 or.

Jaso ditugu. 47 zk., 1988. 143-148 or.

Jaso ditugu. 49 zk., 1988. 145-150 or.

Jaso ditugu. 51 zk., 1989. 101-109 or.

Jaso ditugu. 53 zk., 1989. 181-185 or.

Jaso ditugu. 55 zk., 1989. 203-206 or.

Jaso ditugu. 56 zk., 1990. 193-195 or.

Jaso ditugu. 60 zk., 1990. 141-146 or.

KORTAZAR, Jon

"Bi anai", errugabearen eskaintza. 39 zk., 1986. 147-151 or.

"Etiopia"ren estiloaz oharrak. 31 zk., 1984. 137-144 or.

"Hamaseigarrenean aidanez". 28 zk., 1983. 197-201 or.

Joan Mari Irigoien-en "Poliedroaren hostoak": zientziatik iraganiko mitoa. 26-27 zk., 1983. 271-275 or.

Joseba Sarrionaindiaren izuen gordelekuetan barrena. 23 zk., 1982. 133-141 or.

LANDA, Mariasun

Virginia Woolf-en "Norberaren gela". 45 zk., 1987. 113-118 or.

MADARIAGA, Ermiñe

Marie Cardinal-en "Hori esateko hitzak". 45 zk., 1987. 119-123 or.

TORREALDAI, Joan Mari

1981eko euskal liburugintza. 22 zk., 1982. 173-193 or.

1982ko euskal liburugintza. 26-27 zk., 1983. 276-297 or.

1983ko erdal liburuak Euskal Herriaz. 31 zk., 1984. 127-136 or.

1983ko euskal liburugintza. 30 zk., 1984. 145-172 or.

1984eko erdal liburuak Euskal Herriaz. 35 zk., 1985. 113-118 or.

1984eko euskal liburugintza. 34 zk., 1985. 179-212 or.

1985eko euskal liburugintza. 38 zk., 1986. 147-178 or.

1986ko euskal liburugintza. 42-43 zk., 1987. 201-238 or.

1987ko euskal liburugintza. 46 zk., 1988. 113-148 or.

1988ko euskal liburugintza. 50 zk., 1989. 121-162 or.

1989ko euskal liburugintza. 57 zk., 1990. 121-162 or.

UNAMUNO, Maribi

Hamaseigarrenean aidanez eta Mario Ricciren heriotzaz. 60 zk., 1990. 137-140 or.

URIA, Iñaki

Gauaren bestaldean. 31 zk., 1984. 120-126 or.

X.X.

Euskal liburuak. 23 zk., 1982. 142-142 or.

ZELAIETA, Anjel

Euskal literatura eta gizartea edo Sarrionaindia-ren "Ni ez naiz hemengoa". 35 zk., 1985. 119-127 or.

Bertsolaritza

ARANALDE, Jose Mari

Bertsolari haundi deklaratu. 28 zk., 1983. 195-196 or.

ELKAR-LANEAN

Bertsolaritzaz galdeketa. 44 zk., 1987. 67-100 or.

ELKARRIZKETA

Bertsolaritza modernoaren bideak. 44 zk., 1987. 8-33 or.

EUSKAL HERRIKO BERTSOLARI ELKARTEA

Euskal Herriko Bertsolari Txapelketa Nagusia 85-86. 44 zk., 1987. 57-66 or.

INTXAUSTI, Joseba

Balendin Enbeita hil da. 41 zk., 1986. 109-110 or.

LANDA, Josu

Bertsolari Txapelketa Nagusiaren historia. 44 zk., 1987. 35-47 or.

RODRIGUEZ BORNAETXEA, Fito

"Bertsogintzaren inguruan" deituriko ekintzen ulermenerako. 35 zk., 1985. 104-105 or.

SARRIUGARTE, Iñaki

Epaimahaia txapelketan. 44 zk., 1987. 49-56 or.

TORREALDAI, Joan Mari

Bertsolariei inkesta. 44 zk., 1987. 101-214 or.

IRAKASKUNTZA

Irakaskuntz arazoak

AIERBE ETXEBERRIA, Pello

Eskola-porrota eta motibazioa. 46 zk., 1988. 33-42 or.

ALBISTUR UNANUE, Iñaki; OIHARTZABAL, Lontxo

Harreman pertsonalak irakasle-ikasleen artean. Ikuspuntu teorikoak. 53 zk., 1989. 165-172 or.

ALBISTUR, I.; ORTIGOSA, K.; OIHARTZABAL, Lontxo

Irakaslearen rol-eko gatazkak. Konponbide-proposamenak. 55 zk., 1989. 145-161 or.

ALBISTUR, Inaxio

Eskolaren ardura haurren autokontzeptuarekiko. 46 zk., 1988. 57-62 or.

ASKOREN ARTEAN

"Goi-Zikloko Hizkuntza eta Matematika arloetako ikaskuntzarako laguntza" esperientzi proiektua. 46 zk., 1988. 95-101 or.

AZAZETA, Faustino

Zertarako "ikerketa-ekintza" metodologia? 53 zk., 1989. 71-77 or.

BARCELO, Fermin

Erreforma eta irakaslegoaren prestakuntza. 53 zk., 1989. 37-49 or.

EIZAGIRRE, Ana; ISASI, Javier

Motibazioa eta bigarren hizkuntzaren ikaskuntza. 59 zk., 1990. 9-27 or.

EZKIAGA, Patxi

Pentsatzen irakatsi. Eskola-porrota ekidin eta ikasleak berreskuratzeko metodoa. 46 zk., 1988. 87-94 or.

GARAGORRI, Xabier

Zer da eskola-porrot? 46 zk., 1988. 7-20 or.

GOIA, Ximon

Material kurrikularrak erreforman. 53 zk., 1989. 51-60 or.

GOÑI, Jesus M^a

Diseinu kurrikularra. Egitasmo kurrikularrak. 53 zk., 1989. 13-24 or.

LIZASO, Joxe Roman

Aulkitik maizegi altxatzen direnekin: Lan iraunkorrean saiatzen. 46 zk., 1988. 71-78 or.

MUZAS, Maria Dolores

Eskola-porrotari emandako erantzun bat: Gasteizko Pedro Anitua Ikastetxea. 46 zk., 1988. 79-85 or.

OIHARTZABAL, Lontxo

Berehalako hezkuntz sistemaren birmoldaketa. 53 zk., 1989. 7-11 or.

Euskara eta eskola: Euskararen bir-hedapenean hainbat arazo. 42-43 zk., 1987. 73-83 or.

Eskola-porrota: ikaslea, bere ingurua eta eskola. 46 zk., 1988. 43-55 or.

OIHARTZABAL, Lontxo; ALBISTUR, Iñaki

Curriculum-aren oinarri psikopedagogikoak. 53 zk., 1989. 25-35 or.

PORTU ZAPIRAIN, Nerea

Curriculum-a hezkuntza bereziaren beharretan egokitzea. 53 zk., 1989. 61-70 or.

Eskola-porrotaren faktoreak: ikasleari dagozkionak. 46 zk., 1988. 21-32 or.

QUIJERA, Jose Antonio

Okendo I.P.ren hezkuntz esperientzia: hezkuntza konpentsatiboa bigarren etapan. 46 zk., 1988. 103-109 or.

Euskara eta irakaskuntza

SIERRA, Josu

Haurren euskara-maila neurtzea. 32 zk., 1984. 71-76 or.

Alfabetatze-Euskalduntzeak

ASKOREN ARTEAN

Administrazioen hizkuntz politika euskalduntze-alfabetatzearekiko. 59 zk., 1990. 67-91 or.

EKB

Euskalduntze-Alfabetatzearen I. ihardunaldiak. 59 zk., 1990. 93-95 or.

LARRINAGA, Joan

El callejón sin salida de la "euskaldunización". 28 zk., 1983. 144-144 or.

OSA, Erramun

Helduen euskara-ikaskuntza hizkuntz normalizazioari begira. 59 zk., 1990. 29-65 or.

Ikastola

EAJ

EAJren erantzuna. 28 zk., 1983. 70-72 or.

EE

EEren erantzuna. 28 zk., 1983. 73-81 or.

E.H.I.E.

Ikastolaren nondik-norakoa. 52 zk., 1989. 103-106 or.

ELKAR-LANEAN

Ikastoletako irakaskuntzaren garapena eta egoera. 28 zk., 1983. 6-60 or.

ETXEZARRETA, Iñaki; GARAGORRI, Xabier; OSORO, Iñaki

Elebitasuna ikastoletan: egoera eta irtenbideak. 32 zk., 1984. 37-69 or.

EUSKO JAURLARITZA

EUSKO JAURLARITZAren erantzuna. 28 zk., 1983. 64-69 or.

GIE

GIEren erantzuna. 28 zk., 1983. 96-104 or.

HB

HBren erantzuna. 28 zk., 1983. 82-89 or.

IRAKASLE ELKARTEA

IRAKASLE-ELKARTEAren erantzunak. 28 zk., 1983. 105-124 or.

PSOE

PSE-PSOEren erantzuna. 28 zk., 1983. 90-95 or.

ZUZENDARITZA

EIKE eta Euskal Eskola Publikoa. 28 zk., 1983. 61-63 or.

Unibertsitatea

ALTZIBAR, Joan

"Zelo akademikoak" eta beste. 29 zk., 1983. 131-132 or.

AZURMENDI, Joxe

Unibertsitatea eta euskara. 28 zk., 1983. 147-148 or.

Doktoreak honoris causa Euskal Herriko Unibertsitatean. 54 zk., 1989. 231-237 or.

INTXAUSTI, Joseba

Zein hizkuntza Unibertsitatean? 41 zk., 1986. 105-107 or.

IRAZABALBEITIA, Iñaki X.; MUJICA, Alfontso

Udako Euskal Unibertsitatea: Helburuak, historia eta egoera. 57 zk., 1990. 99-120 or.

ITURBE, Jazinto

Euskara Euskal Herriko Unibertsitatean. 58 zk., 1990. 133-147 or.

MONREAL, Goio

Ohar bat euskara, L.R.U. eta euskal legislazioaz. 28 zk., 1983. 188-191 or.

OHOKO IKUSKARITZA

Eskola-porrotaren berezitasunak Gipuzkoan. Azterketa estatistikoa. 46 zk., 1988. 63-69 or.

POLITIKA

Nazio-arazoa. Nazio zapalduak

AGIRREBALTZATEGI, Paulo

Ekainak 12: Kontra-Europaren garraisia. 35 zk., 1985. 91-92 or.

ASKOREN ARTEAN

Europa Mendebalдарreko estaturik gabeko Herrien lehen elkargunearen Agiria. 38 zk., 1986. 143-146 or.

CARBALLA, Fernando

Galizia: oraina eta geroa. 39 zk., 1986. 71-83 or.

ESTEVEZ, Xosé

Nazionalismo galegoa (1840-4975). 39 zk., 1986. 55-70 or.

GARAIKOETXEA URRIZA, Carlos

Euskadi eta Europa. 40 zk., 1986. 7-16 or.

GOIA, Joanes

Galizia zaila. 35 zk., 1985. 96-99 or.

GOIHENETXE, Manex

Frantziako iraultza eta Euskal Herria, kronologiaren harian. 51 zk., 1989. 55-67 or.

IDAZKARITZA

Bibliografia. 39 zk., 1986. 85-87 or.

INTXAUSTI, Joseba

Armenia ala Soviet Batasuna? Berriro ere nazio-arazoa. 48 zk., 1988. 23-51 or.

LOPEZ ADAN, E. "BELTZA"

Iraultza eta Hexagonoko nazio ukatuak. 51 zk., 1989. 33-53 or.

PEREZ ALBERTI, Augusto

Galizia: espazio geografikoa eta giza okupazioa. 39 zk., 1986. 11-22 or.

RODRIGUEZ, Manuel Jordan

Galiziaren Egitura sozioekonomikoa 80. urteetan. 39 zk., 1986. 23-36 or.

SAIZAR, Xabier

Euskal Herria eta Europa ekonomia arloan. 40 zk., 1986. 17-55 or.

ZUZENDARITZA

Nazio Galegoa. 39 zk., 1986. 5-8 or.

Politika Euskadin. Indarrak, gertakariak

AGIRREBALTZATEGI, Paulo

300.000 lagunaren ibilaldi nagusia. 33 zk., 1984. 96-98 or.

Kongresu batez Madril. 29 zk., 1983. 123-125 or.

Monzon, Lehen Urtemuga. 22 zk., 1982. 134-135 or.

AZURMENDI, Joxe

"Jabier Bilbao", edo anonimato zurituaren oraingo inbentua. 33 zk., 1984. 125-128 or.

Beste anekdota bat: Euskadiko PK eta Errepublika Baltikoak. 60 zk., 1990. 77-114 or.

Pesimismoa negoziaketari buruz. 28 zk., 1983. 146-147 or.

PNV/EA. 41 zk., 1986. 101-102 or.

Politikatik zer itxaron kulturari. 58 zk., 1990. 169-179 or.

Zenbat inteligentzia du Eusko Jaurlaritzak? 39 zk., 1986. 98-101 or.

ETXEBARRIA ETXEITA, Mikel

J. Azurmendiren "PNV/EA"ri ohar batzuk. 45 zk., 1987. 187-188 or.

IRAOLA, Rufino

Gogoetarik gogoeta. 58 zk., 1990. 161-168 or.

LARRINAGA, Joan

Gaixo apaizak eta ex-seminaristak! 28 zk., 1983. 142-143 or.

Karlista eta sozialista. 23 zk., 1982. 73-73 or.

Mario, Madrilako prentsaren kontzientzia ona. 41 zk., 1986. 107-109 or.

LAZKANO MENDIZABAL

JAKIN profanatua, edo Gorritiko gauza ikaragarriak. 28 zk., 1983. 141-141 or.

LEKERIKA, Joanes

"... Y el globo se pinchó". 28 zk., 1983. 150-151 or.

MATANZAS, Jose Mari

Euskal preso politikoen sakabanaketa: Helburuak eta ondorioak. 58 zk., 1990. 149-159 or.

OTAEGI, Joxe A.

Negoziatu, bai (Iranekin). 41 zk., 1986. 96-98 or.

Nora doa PNV? 31 zk., 1984. 91-93 or.

PNVko buruzagiak euskaraz ikasten. 31 zk., 1984. 90 or.

PEÑAS AIZPURU, Eugenio

Euskal alderdien barneko demokrazia. 44 zk., 1987. 217-235 or.

TORREALDAI, Joan Mari

Botuen gainetik integrazioa. 25 zk., 1982. 119-120 or.

Biolentzia eta zanpaketa

ALTZIBAR, Joan

"Antiterrorismo militante". 33 zk., 1984. 98-100 or.

AMNESTY INTERNATIONAL

Tortura, berriro. 31 zk., 1984. 98-99 or.

KORTABARRIA, P.

Torturaren kultura. 23 zk., 1982. 71-73 or.

LARRINAGA, Joan

Biolentzia eta beldurra. 35 zk., 1985. 93-94 or.

Damua eta bonbak. 33 zk., 1984. 96-96 or.

NOSS, G.

Errefuxiatuak ez dira pertsonak. 39 zk., 1986. 91-93 or.

Estradiziorik ez, eta kitto. 33 zk., 1984. 89-90 or.

Torturak berriz ere. 28 zk., 1983. 149-150 or.

OTAEGI, Joxe A.

Torturaren kontua berriz ere. 33 zk., 1984. 93-93 or.

Atzerriko politikaz. Nazioarteko arazoak

AGIRRE, Esteban

Beste hauteskundeak. 41 zk., 1986. 98-99 or.

Beste Latinamerika. 55 zk., 1989. 185-201 or.

AGIRREBALTZATEGI, Paulo

AEB eta Nikaragua: bi hauteskunde-mota. 33 zk., 1984. 91-93 or.

ALTZIBAR, Joan

1983ko Maiatza Parisen: "Mai 68 à l'envers". 28 zk., 1983. 148-149 or.

ARGEMI, Aureli

SESBeko Konstituzioa. 60 zk., 1990. 7-26 or.

ELLAKURIA, Ignacio

Ertamerikako egoeraren ikuspegi politikoa. 38 zk., 1986. 115-140 or.

ELOSEGI, Antton

Nikaragua: eskualde-gatazka. 33 zk., 1984. 100-104 or.

GOROSTIAGA, Xabier

Ertamerika: ikuspegi sozio-ekonomikoa. 38 zk., 1986. 61-86 or.

MEES, Ludger

Alemania berria Europa berrian. 58 zk., 1990. 7-34 or.

OTAEGI, Joxe A.

OTAN izango da laster naturalena. 33 zk., 1984. 113-118 or.

TOBAR-ARBULU, Joseba

Inperialismoa eta armagintza. 52 zk., 1989. 25-42 or.

TORREALDAI, Joan Mari

Nikaragua libre, Ertamerikan. 38 zk., 1986. 13-60 or.

ZAGAR, Mitja

Jugoslavia 1990. 60 zk., 1990. 27-52 or.

ZUZENDARITZA

NATO: ezezekoaren ondoren zer? 38 zk., 1986. 5-10 or.

EKONOMIA - FINANTZAK - LANAK

Teoria eta azterketak

BAKAIKOA, Baleren

Euskal ekonomiaren egoera eta irteera ahalgarriak. 23 zk., 1982. 46-63 or.

BASAGOITI ZABALA, Alfonso

Bilboko Burtsaren oraina eta geroa. 50 zk., 1989. 85-91 or.

GARAIALDE, Iñigo

Lankide Aurrezkiaren "El Desempleo en el País Vasco" liburuari buruz. 24 zk., 1982. 123-133 or.

JZ.DE ABERASTURI, Alberto

Herri-Kreditu Sistema. 50 zk., 1989. 39-48 or.

MARTINEZ ARANBERRI, Alberto

Kreditu-sistema pribatua. 50 zk., 1989. 7-38 or.

TOBAR-ARBULU, Joseba

Diruaz eta moneta-politikaz zenbait ohar. 47 zk., 1988. 115-125 or.

URIARTE, Pedro Luis

Finantz sistemaren egitura berria: Bankuen bategitea. 50 zk., 1989. 49-59 or.

URRUTIA, Jose R.

Aseguruak, Pentsio-Planak eta Aurrikuspen Sozialeko Entitateak. 50 zk., 1989. 73-84 or.

ZABALA, Iñaki

Aurrezki-Kutxen Elkarketa. 50 zk., 1989. 61-71 or.

ZESTONA, Jose Antonio

Europako Ekonomi Elkartearen desafioa. 40 zk., 1986. 57-61 or.

Gizarte-sektorea

ASKOREN ARTEAN

Euskal nekazaritzaren etorkizuna. 35 zk., 1985. 59-88 or.

EMALDI, Jon

Hego Euskal Herriko nekazaritza. 35 zk., 1985. 17-57 or.

LEKUONA, Andoni

Nekazaritza gaurko munduan. 35 zk., 1985. 7-16 or.

SAIZAR, Xabier

Euskal Herria eta Arrantza. Bakailuntzi azpisektorea. 48 zk., 1988. 125-134 or.

Industria

OLABERRI, Xabier

Industri krisia Euskadin. 23 zk., 1982. 28-45 or.

PEREZ CALLEJA, A.

Euskal krisia. 23 zk., 1982. 6-27 or.

Sindikalismoa

ARBELBIDE, Xipri

Iparaldeko Sindikatuak. 33 zk., 1984. 68-85 or.

ERRAZU, Rikardo

EHNE, nekazaritzako sindikatua. 34 zk., 1985. 217-218 or.

KAIERO URIA, Andoni

Sindikalismoaren egungo arazoak. 52 zk., 1989. 43-66 or.

Sindikatuak Hego Euskal Herrian. 33 zk., 1984. 6-67 or.

ZIENTZIAK ETA GIZARTEA

Zientziak, Teknologia

ABRISKETA, Jose Antonio

Giza genetika. 57 zk., 1990. 63-77 or.

AIZPURU, Iñaki

Genetika: biziaren zientzia. 57 zk., 1990. 47-61 or.

ALDABALDETREKU, Patxi

Puntako industria eta teknologia Euskadin. 54 zk., 1989. 79-88 or.

ALTONAGA, Kepa

Charles Darwin-en mendeurrena: 1882-1982. 24 zk., 1982. 77-78 or.

Gregor Mendel (1822-1884): Genetikaren jaiotza. 30 zk., 1984. 116-117 or.

ANTIGUEDAD AUZMENDI, Iñaki

Lurra, itsasoak, eguratsa. 57 zk., 1990. 27-46 or.

ETXABE ETXABE, Pedro

Teknologia berrien ekarpena. 54 zk., 1989. 61-77 or.

ETXENIKE, Pedro M.

Materiaren misterioak. 57 zk., 1990. 7-25 or.

MINONDO, Karlos

Zientzi, teknologi eta garapen-ikerkuntza Euskal Komunitate Autonomoan. 54 zk., 1989. 7-50 or.

RODRIGUEZ IBABE, J.M.

Gaurko lorpen nagusienak ikerkuntza teknologikoan. 54 zk., 1989. 89-98 or.

URDANGARIN, Karmelo

Atzerriarekiko gero eta menpekotasun handiagoa. 54 zk., 1989. 51-60 or.

Medikuntza

AGIRRE, Jabier; LETAMENDI, Patxi

Medikuntzaren aurreramenduak. 57 zk., 1990. 79-95 or.

Ekologia

OTAEGI, Joxe A.

Istripu nuklear larri bat eta ezker baten larritasunak. 39 zk., 1986. 93-94 or.

Droga

ASKAGINTZA

Drogarekiko atxekipena eta gizarte-egiturak. 31 zk., 1984. 54-61 or.

Heroina-trafikoa Euskadin: Inplikazio ekonomiko eta politikoak. 31 zk., 1984. 37-47 or.

BASTIDA, Maite; ORKOLAGA, Jon Mikel

Sarrera: Oinarrizko kontzeptuak. Drogen klasifikazioa. 31 zk., 1984. 6-11 or.

ELKAR-LANEAN

Droga-kontsumoaren epidemiologia Euskal Herriko Komunitate Autonomoan. 31 zk., 1984. 12-22 or.

LHANDE, Dominique

Droga Iparraldean. 31 zk., 1984. 30-36 or.

SASTRE, Juan

Toxikomanien tratamendua. 31 zk., 1984. 75-84 or.

TOLOSA, Markos

Toxikomanoaren Nortasuna. 31 zk., 1984. 48-53 or.

VEGA FUENTE, Amando

Eskola drogaren aurrean. 31 zk., 1984. 62-74 or.

ZIGANDA, Nikolas

Droga Nafarroan. 31 zk., 1984. 23-29 or.

ESKUALDEAK

Nafarroa

ATXA, Jesus

Euskararen egoera Nafarroan. 56 zk., 1990. 73-106 or.

INTXAUSTI, Joseba

Nafarroako euskararen historiaz. 56 zk., 1990. 7-33 or.

LARRAÑAGA, Iñaki

Nafarroako egoera demolinguistikoa. 56 zk., 1990. 35-72 or.

PETRIZAN, Estebe

Hizkuntz politika Nafarroan. 56 zk., 1990. 129-143 or.

ZABALETA, Patxi

"Vascuence"aren legea. 56 zk., 1990. 107-127 or.

HISTORIA

Erdal historiaz

ARIZTONDO, Salvador

1789ko Iraultza, garaiko testuinguru historikoan. 51 zk., 1989. 7-16 or.

IDAZKARITZA

Harpidedunei eskaintza: "Euskal Herria" liburua. 34 zk., 1985. 219-220 or.

INTXAUSTI, Joseba

Don't cry for me, Argentina! 24 zk., 1982. 78-80 or.

Euskal historiaz

INTXAUSTI, Joseba

Euskal Herriaren Adiskideak eta Nabigazio-zientziak: Respal-dizar-en eskuizkribuaz (1773). 54 zk., 1989. 149-159 or.

MUJICA, Jose Antonio

Euskal Arkeologiaren lanak. Historia eta azken hamarkada. 54 zk., 1989. 197-211 or.

Historiografia

AGIRREAZKUENAGA, Joseba

Historia ekonomikoaz: Eraberritzearen urratsak. 55 zk., 1989. 49-67 or.

APALATEGI, Jokin

Bizitza politikoa eta abertzaletasuna euskal historiografian (1960-1988). 55 zk., 1989. 81-129 or.

LOPEZ ATXURRA, Rafael

Euskal historiaren historiografiaz. 55 zk., 1989. 9-38 or.

MAJUELO GIL, Emilio

Euskal Herriko historia sozialari buruzko gogoetak. 55 zk., 1989. 69-80 or.

URRUTIKOETXEA, Josetxo; ARTZAMENDI, Arantxa

Euskal demografiaren historiaz. 55 zk., 1989. 39-47 or.

JAKINEN INGURUAN

JAKIN barnetik

IDAZKARITZA

Okerrak zuzentzen. 25 zk., 1982. 155-155 or.

ZUZENDARITZA

1956-1961: kultur euskararen bila. 21 zk., 1981. 75-90 or.

1964-1969: hiri-kulturaren bila. 21 zk., 1981. 91-101 or.

1970-1976: normalizazio-bidetan. 21 zk., 1981. 102-110 or.

1977-1981: kultur aldizkaria. 21 zk., 1981. 111-124 or.

Bilakaera ideologikoa. 21 zk., 1981. 125-147 or.

Kulturgintzaren planteamenduak. 21 zk., 1981. 148-191 or.

Filosofia eta Teologia. 21 zk., 1981. 192-212 or.

Artea eta literatura. 21 zk., 1981. 213-222 or.

Zientziak. 21 zk., 1981. 223-229 or.

Euskararen arazoak. 21 zk., 1981. 230-248 or.

JAKINen zuzendariak. 21 zk., 1981. 249-250 or.

294 idazle. 21 zk., 1981. 251-252 or.

2.300 harpidedun. 21 zk., 1981. 253-257 or.

JAKIN inkesta 1981. 21 zk., 1981. 258-271 or.

Prentsa-legearekin borrokan. 21 zk., 1981. 272-276 or.

Pro-manuscriptotik tipografiara. 21 zk., 1981. 277-277

Kontuak argi eta garbi. 21 zk., 1981. 278-280 or.

- JAKIN azalik azal. 21 zk., 1981. 281-286 or.
Idazleen arabera. 21 zk., 1981. 287-336 or.
Gaien arabera. 21. zk., 1981. 337-402 or.
JAKINen zilarrezko ezteiak direla eta. 25 zk., 1982. 153-154 or.
"Kontuak argi eta garbi". 33 zk., 1984. 131-132 or.
35 urte bete dira, eta bagoaz aurrera. 55 zk., 1989. 5-6 or.

JAKINi gutunak

ALTZOLA GEREDIAGA, Nikolas

- Torrealdai Joan Mariri. 24 zk., 1982. 149-150 or.

SASTRE, Pablo

- JAKINeko lagunok, aupa! 22 zk., 1982. 195-198 or.

OROTARIK

ALTZIBAR, Joan

- Egunen gurpilean. 42-43 zk., 1987. 183-199 or.
Egunen gurpilean. 45 zk., 1987. 147-163 or.
Egunen gurpilean. 47 zk., 1988. 127-142 or.

IDAZKARITZA

- Aurkibideak: 1981-1990. 61 zk., 1990. 111-174 or.

NOSS, G.

- Euskadiko kale eta bideetan ibili. 31 zk., 1984. 97-98 or.

PAGOLA, Manolo

- Bat, Bi, Hiru, Lau, Bost-Sei-Zazpi... REAL. 23 zk., 1982. 67-68 or.

© JAKIN

JAKINeko idazlanez
inon baliatzerakoan
aipa bedi, mesedez, iturria.

JAKIN

aldizkari irekia da eta
ez dator nahitaez
idazleen eritziekin bat.

Zuzendaria

joan mari torrealdei

Idazkaritza eta administrazioa

Tolosa hiribidea, 103, 1-C
20009 Donostia. Tel. (943) 21 80 92

1990eko prezioak

barriari		kanpoan	
harpideduna	ez-harpideduna	harpideduna	ez-harpideduna
harpidetza ...3.300 pta.	—	3.800 pta. (190 FF)	—
ale arrunta550 pta.	850 pta.	650 pta. (35 FF)	 950 pta. (50 FF)

Tolosa hiribidea, 103, 1-C – 20009 Donostia
Tel.: (943) 21 80 92